

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De taal omtrent genders op Nederlandse radiozenders: Een kwalitatief onderzoek naar genderneutraal taalgebruik op de Nederlandse radio

Dekker, Lotte

Citation

Dekker, L. (2023). *De taal omtrent genders op Nederlandse radiozenders: Een kwalitatief onderzoek naar genderneutraal taalgebruik op de Nederlandse radio*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master Thesis, 2023](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3640851>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

De taal omtrent genders op Nederlandse radiozenders

Een kwalitatief onderzoek naar genderneutraal taalgebruik op de Nederlandse radio

Lotte Dekker
Masterscriptie
Journalistiek en Nieuwe Media
Universiteit Leiden
15-06-2023
Aantal woorden: 15.929
Begeleider: prof. dr. Jaap de Jong
Tweede corrector: dr. Peter Burger

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	4
SAMENVATTING	5
1. INLEIDING	7
1.1 – <i>Maatschappelijke relevantie</i>	7
1.2 – <i>Wetenschappelijke relevantie</i>	9
1.3 – <i>Onderzoeksvraag</i>	9
1.4 – <i>Opzet scriptie</i>	10
2. THEORETISCH KADER	11
2.1 – <i>Taal als discursief construct</i>	11
2.2 – <i>Taalveranderingen</i>	12
2.3 – <i>Genderneutraal taalgebruik</i>	13
2.3.1 - <i>Inburgering genderneutraal taalgebruik</i>	14
2.3.2 – <i>Genderneutrale voornaamwoorden</i>	14
2.3.3 – <i>Genderneutrale beroepsaanduidingen</i>	15
2.4 – <i>De macht van media</i>	16
3. METHODE	17
3.1 – <i>Inhoudsanalyse</i>	17
3.2 - <i>Semigestructureerd interview</i>	18
3.3 – <i>Selectie onderzoekseenheden</i>	19
3.4 – <i>Analyse onderzoeksgegevens</i>	21
3.5 – <i>Kwaliteitscontroles</i>	21
4. RESULTATEN	23
4.1 – <i>Inhoudsanalyse</i>	23
4.1.1 – <i>Beroepstermen</i>	23
4.1.2 – <i>Persoonlijke voornaamwoorden</i>	25
4.2 – <i>Semigestructureerd interview</i>	28
4.2.1 – <i>Definitie genderneutraal taalgebruik</i>	28

4.2.2 – Negatieve opvattingen genderneutraal taalgebruik.....	29
4.2.3 – Positieve opvattingen genderneutraal taalgebruik.....	30
4.2.4 – Genderneutraal taalgebruik is moeilijk.....	31
4.2.5 – Verantwoordelijkheidsrol radiopresentatoren	31
4.2.6 – Genderneutraal taalgebruik door de tijd heen	32
4.2.7 – Luisteraars.....	35
4.2.8 – Toepassing genderneutraal taalgebruik.....	37
4.2.9 – Stijlregels.....	41
5 CONCLUSIE	43
5.1 - Beantwoording deelvraag 1.....	43
5.2 – Beantwoording deelvraag 2.....	44
5.3 – Beantwoording deelvraag 3.....	45
5.4 – Beantwoording onderzoeksvraag	45
6 DISCUSSIE	47
6.1 – Koppeling resultaten en theorie	47
6.2 – Beperkingen.....	49
6.3 – Suggesties voor vervolgonderzoek	51
LITERATUUR	54
BIJLAGE I – RESPONDENTEN.....	58
BIJLAGE II – RESPONDENTEN INFORMEREN OVER ONDERZOEK.....	60
BIJLAGE III – PROTOCOL CASUSSEN	61
BIJLAGE IV – CASUSSEN.....	63
BIJLAGE V – PROTOCOL SEMIGESTRUCTUREERD INTERVIEW.....	67
BIJLAGE VI – SCHEMA’S INHOUDSANALYSE	69
BIJLAGE VII – OPEN CODES.....	90
BIJLAGE VIII – CODESCHEMA’S AXIAAL CODEREN	95
BIJLAGE IX – SELECTIEVE CODES	130

VOORWOORD

Voor u ligt mijn masterscriptie over genderneutraal taalgebruik op de Nederlandse radio. Ik vond het ontzettend leuk om voor mijn scriptie onderzoek te kunnen doen over mijn favoriete medium: de radio. Want bij de radio ligt mijn passie. Daarom was het extra bijzonder om voor mijn onderzoek mensen te spreken die voor mij een voorbeeld zijn. Dat deze gesprekken samengingen met een kijkje op verschillende redacties en in verschillende radiostudio's, maakte het proces van dataverzameling nog leuker. Ik heb dan ook niet alleen veel geleerd over het taalgebruik op de Nederlandse radio, maar ik heb ook een boel leuke en nuttige tips gekregen over radio maken.

Daarom wil ik alle radiopresentatoren die ik heb mogen interviewen en aan wie ik mijn casussen heb mogen voorleggen heel erg bedanken. Ivo van Breukelen, Mark van der Molen, Bert Haandrikman, Sander Hoogendoorn, Stephan Bouwman, Henk van Steeg, Bas Menting en de respondent die anoniem deelnam aan mijn onderzoek, ontzettend bedankt voor de tijd en moeite die jullie hebben gestoken in het beantwoorden van mijn vragen en de casussen.

Daarnaast wil ik uiteraard mijn scriptiebegeleider prof. dr. Jaap de Jong bedanken voor de goede en fijne begeleiding. Samen met Vivien Waszink gaf hij mij goede tips en sturing om de specifieke invulling van mijn scriptie aan te kunnen passen aan mijn eigen interesses. Daarnaast heb ik tijdens het uitvoeren en het schrijven fijne feedback gekregen om het onderzoek op een juiste manier uit te voeren. En mede hierdoor heeft u nu een scriptie voor u liggen.

Veel leesplezier!

Lotte Dekker,

30 mei 2023

SAMENVATTING

Genderneutraal taalgebruik is een onderwerp waar veel om te doen is in Nederland. Dit soort taalgebruik is onder andere bedoeld om mensen die zich niet identificeren als man of vrouw, oftewel non-binaire personen, erkenning te kunnen geven middels taalgebruik. Genderneutrale persoonlijke voornaamwoorden, bijvoorbeeld 'hen' en 'die', kunnen dan gebruikt worden om te verwijzen naar non-binaire personen. Ook kan ervoor gekozen worden om geen aparte beroepstermen meer te gebruiken voor mannen en vrouwen die dezelfde functie bekleden.

Verschillende nieuwsmedia spelen hierop in door een stijlboek op te stellen, waarin regels zijn vastgelegd met betrekking tot de toepassing van genderneutraal taalgebruik door journalisten. Echter, voor zover bekend zijn er voor de radio niet zulke stijlboeken. Daarom heb ik onderzocht op welke manier radiopresentatoren van landelijke radiozenders omgaan met genderneutraal taalgebruik. Ik heb acht radiopresentatoren van NPO 3FM, NPO Radio 5, Qmusic, Radio 538 en Radio Veronica casussen voorgelegd met daarin situaties die mogelijk in hun radioprogramma's zouden kunnen voorkomen, en hen gevraagd een uiting te formuleren zoals zij deze ook in hun radioprogramma zouden formuleren. Op deze manier heb ik getracht zo dicht als mogelijk bij teksten in een echt radioprogramma te komen. Deze data heb ik geanalyseerd aan de hand van een korte inhoudsanalyse. Ook heb ik semi-gestructureerde interviews afgenomen bij de radiopresentatoren, welke geanalyseerd zijn aan de hand van de *grounded theory approach*.

Uit het onderzoek is gebleken dat genderneutraal taalgebruik bij de meeste respondenten niet direct gebruikt wordt. Radiopresentatoren vinden het belangrijk dat iedereen zich betrokken voelt bij het radioprogramma, en daarom geven zij aan het belangrijk te vinden zich aan te passen aan de behoeftes van personen, dus ook wat de manier van aanspreken betreft. Daarentegen vinden de radiopresentatoren genderneutraal taalgebruik ingewikkeld. Een deel van hen weet genderneutrale uitingen te formuleren, wanneer zij praten met of over een non-binair persoon. Echter, de radiopresentatoren geven aan hier nog niet aan gewend te zijn. Toch verwachten zij dat genderneutraal taalgebruik in de toekomst meer ingeburgerd is, en dat dit soort taalgebruik dan ook op de radio te horen is. De meeste radiopresentatoren hebben hierbij niet het idee dat de radio

hierbij een voorbeeldfunctie heeft. De radio zou eerder het taalgebruik volgen dat in de maatschappij wordt gehanteerd.

1. INLEIDING

Elk jaar wordt in januari de Gouden Radioring uitgereikt; een prijs voor het beste radioprogramma van het afgelopen jaar. Naast de Gouden Radioring zelf, worden ook prijzen uitgereikt voor de beste radiopresentatoren van het afgelopen jaar. In 2023 besloot AVROTROS, die jaarlijks de organisatie van de Gouden Radioring op zich neemt, een stap te zetten in de richting van een genderneutrale radiowereld. De omroep besloot immers geen aparte prijzen meer uit te reiken voor de beste mannelijke radiopresentator en de beste vrouwelijke radiopresentator. Er kwam één prijs voor de beste radiopresentator, ongeacht geslacht of gender.

Het Algemeen Nederlands Woordenboek definieert genderneutraal als ‘geen onderscheid makend tussen de seksen en de daaraan toegeschreven eigenschappen, gedragingen en voorkeuren’ (Algemeen Nederlands Woordenboek, z.d.). Het is hierbij belangrijk om een onderscheid te maken tussen de termen ‘gender’ en ‘seks’. Het Nederlands Jeugd Instituut legt uit dat je seks wordt bepaald door genen, hormonen en geslachtskenmerken (Nederlands Jeugd Instituut, z.d.). ‘Gender’ gaat meer over culturele en sociale aspecten. Omdat het hierbij gaat om de rol waarmee men zichzelf identificeert, betekent dit dat deze keuze bij een persoon zelf ligt. Je gender hoeft dus niet gelijk te zijn aan je seks. Doordat AVROTROS ervoor kiest om van de prijs voor de beste radiopresentator een genderneutrale prijs te maken, kunnen ook presentatoren waarvan de seks niet overeenkomt met het gender, zich aangesproken voelen in de kans om de prijs te winnen.

1.1 – Maatschappelijke relevantie

Tegenwoordig komt genderneutraal taalgebruik steeds vaker voor. Zo besloot de NS in 2017 om niet langer ‘beste dames en heren’ om te roepen in treinen en door omroepinstallaties op stations. Voortaan zouden reizigers aangesproken worden met ‘beste reizigers’ (NOS, 2017). Verder zijn er persoonlijke voornaamwoorden voor mensen die zich niet identificeren als man of vrouw. In 2016 organiseerde het Transgender Netwerk Nederland zelfs de ‘Verkiezing van het Non-Binaire Voornaamwoord’, waar ‘hen’ als winnaar uit de bus kwam (Waszink, 2022; p. 29). Schudson en Morgenroth (2022) definiëren non-binaire identiteiten als gender- en/of geslachtsidentiteiten die niet specifiek aan het

mannelijke of vrouwelijke toe te schrijven zijn. Een non-binair persoon kan zich identificeren met bepaalde mannelijke of vrouwelijke elementen, maar het is ook mogelijk dat deze persoon zich niet identificeert met elementen uit een van deze twee geslachten (Schudson & Morgenroth, 2022; p. 1).

Genderneutraal taalgebruik is ook in de media steeds vaker terug te vinden. Verschillende kranten gebruiken stijlboeken waarin onder andere is vastgelegd hoe journalisten bepaalde termen moeten gebruiken, en ook het ANP heeft een stijlboek (ANP, 2021). Vooral de geschreven journalistiek is vertegenwoordigd in concrete afspraken over genderneutraal taalgebruik. De gesproken journalistiek lijkt hier in Nederland nog geen regels voor te hebben. In het stijlboek van *de Volkskrant* is vastgelegd dat mannen en vrouwen in principe met dezelfde term worden aangeduid, als het bijvoorbeeld gaat om beroepen (De Volkskrant, 2021). Zo kiest journalist Emma Curvers er bijvoorbeeld voor om de vrouwelijke presentator Fidan Ekiz in een artikel aan te duiden met de term 'presentator', en niet diens vrouwelijke equivalent 'presentatrice' (Curvers, 2023). NOS heeft de vrouwelijke vormen van verschillende beroepen doen verdwijnen uit zijn teksten (NOS, z.d.). Op deze manier zorgen *de Volkskrant* en NOS ervoor dat iedereen, ongeacht sekse, zich gerepresenteerd kan voelen in hun teksten. Aan de andere kant zou dit ook voor weerstand vanuit feministisch oogpunt kunnen zorgen. In veel gevallen wordt immers, wanneer mannen en vrouwen met dezelfde term aangeduid worden, gekozen voor de mannelijke vorm. Hierdoor zouden vrouwen zich minder gerepresenteerd kunnen voelen in desbetreffende teksten.

De NPO omschrijft zichzelf in het beleidsplan van 2022 tot 2026 als "een breed gedragen publieke omroep waarmee alle mensen in Nederland zich verbonden voelen" (NPO, 2020; p.8). Ook zegt de NPO ernaar te streven dat alle NPO-organisaties en -omroepen een eigen beleid ontwikkelen op het gebied van inclusiviteit en diversiteit (NPO, 2020; p. 43). Dit kan impliceren dat de verschillende omroepen die onder de NPO vallen, op het moment van schrijven nog geen eigen beleid hebben op het gebied van inclusiviteit en diversiteit. Ook zijn er tot op heden geen stijlregels te vinden voor commerciële radiozenders als Qmusic en Radio 538. Opvallend is dat De Persgroep (DPG), waar Qmusic onder valt, in 2021 een stijlboek publiceerde met daarin stijlregels voor inclusief schrijven (Pasveer, 2021). De gesproken journalistiek wordt hierbij dus buiten beschouwing gelaten, terwijl onder DPG ook radio- en televisiezenders vallen.

1.2 – Wetenschappelijke relevantie

Er zijn al verschillende onderzoeken gedaan naar genderneutraal taalgebruik. Zo onderzochten Vergoossen, Pärnamets, Renström en Gustafsson Sendén (2020) of het gebruik van het Zweedse genderneutrale voornaamwoord ‘hen’ een negatieve invloed had op de leesbaarheid van een tekst. Uit dit onderzoek bleek dat het niet nodig is om genderneutrale voornaamwoorden te vermijden omdat die moeilijker te verwerken zouden zijn. Waszink (2022; p. 28) beschrijft daarentegen dat onderzoekers concluderen dat het gebruik van ‘hen’ beter aanslaat in Zweden, dan het gebruik van ‘hen’ en ‘hun’ in het Nederlands. Hord (2016) concludeerde dat er een aanzienlijk verschil is tussen de manier waarop mensen genderneutrale termen definiëren en de manier waarop de termen worden gebruikt. Mensen weten dat de genderneutrale termen bestaan, maar gebruiken ze in de praktijk nog maar weinig (Hord, 2016). Echter, dit onderzoek is uitgevoerd in de Engelse, Zweedse, Franse en Spaanse taal, en dus wederom niet in de Nederlandse. Kortom, er is tot op heden weinig onderzoek naar genderneutraal taalgebruik in het Nederlands. Bovendien zijn er geen onderzoeken te vinden die zich richten op genderneutraal taalgebruik op de radio. De meeste onderzoeken richten zich immers op geschreven journalistiek taalgebruik. Dit zou betekenen dat Nederlandse radiopresentatoren, en de redacties achter hun radioprogramma’s, zelf moeten uitzoeken hoe zij omgaan met dit taaldomein. Daar komt bij dat het een uiterst gevoelig taaldomein is, gezien het feit dat veranderende taal vaak voor weerstand zorgt (Kanobana, in Waszink, 2022; p. 8). Uit een onderzoek onder het opiniepanel van EenVandaag bleek dat de meningen over genderneutraal taalgebruik verschillend zijn. 38 procent van de deelnemers bleek voor genderneutraal taalgebruik te zijn, en 39 procent was minder positief (Kamphuis & Akse, 2021).

1.3 – Onderzoeksvraag

Dit leidt tot de volgende onderzoeksvraag: “Hoe zeggen radiopresentatoren om te gaan met genderneutraal taalgebruik op de Nederlandse radio?”. Deze hoofdvraag beantwoord ik in drie deelvragen:

- “Op welke manier gebruiken radiopresentatoren op de Nederlandse radio voornaamwoorden en beroepsaanduidingen?”

- “Hoe staan radiopresentatoren op de Nederlandse radio tegenover genderneutraal taalgebruik?”
- “Hoe staan radiopresentatoren op de Nederlandse radio tegenover vaste stijlregels over genderneutraal taalgebruik voor de radio?”

Om een antwoord te vinden op de deelvragen en uiteindelijk op de hoofdvraag, heb ik een inhoudsanalyse uitgevoerd en een semigestructureerd interview afgenomen bij acht radiopresentatoren die een programma maken op een Nederlandse radiozender. De data heb ik geanalyseerd volgens de grounded theory approach, zoals beschreven door Strauss en Corbin (in Walker & Myrick, 2006).

1.4 – Opzet scriptie

Deze scriptie bestaat uit zes hoofdstukken. Op deze inleiding volgt een theoretisch kader, dat allereerst bestaat uit een theoretische schets van taal als discursief construct. Verder behandel ik in het theoretisch kader ook theorie over taalveranderingen, genderneutraal taalgebruik, genderneutrale voornaamwoorden, genderneutrale beroepstermen en de macht van media. Hierna volgt een uitgebreide beschrijving van de methode die ik in dit onderzoek heb gehanteerd. In hoofdstuk 4 beschrijf ik de resultaten op basis van de inhoudsanalyse en de semigestructureerde interviews. In hoofdstuk 5 zijn de conclusies van het onderzoek te vinden, waarin ik antwoord geef op de deelvragen en onderzoeksvraag. De conclusie wordt gevolgd door de discussie in hoofdstuk 6.

2. THEORETISCH KADER

Dit hoofdstuk bevat een uiteenzetting van literatuur met betrekking tot genderneutraal taalgebruik in de media. Allereerst wordt beschreven hoe taal constructies van werkelijkheden mogelijk maakt, wat kan zorgen voor een positieve of negatieve evaluatie van bepaald taalgebruik. Vervolgens komen taalveranderingen aan bod, gevolgd door genderneutraal taalgebruik, waarbij ik focus op genderneutrale voornaamwoorden en genderneutrale beroepstermen, en de manier waarop genderneutraal taalgebruik inburgerd in een taal. Tot slot behandel ik de macht van media bij het construeren van een mening over en het inburgeren van, in het geval van deze scriptie, genderneutraal taalgebruik.

2.1 – Taal als discursief construct

Foucault (in Mittell, 2001) beschrijft discursieve formaties als specifieke manieren van denken die betekenis geven aan culturele ervaringen binnen een groter machtssysteem. Het lijken vaak vanzelfsprekendheden die op natuurlijke wijze zijn ontstaan, maar in de werkelijkheid zijn ze cultureel bepaald en kunnen ze continu veranderen. Daarnaast ontstaan discursieve formaties niet vanuit een machtspositie, maar worden ze juist van onderaf opgebouwd (Mittell, 2001; p. 8). Een simpel voorbeeld van een discursief construct is het gegeven dat wij in Nederland gewend zijn dat vrouwen onderling drie kussen op de wang geven als begroeting. Ook een man en een vrouw geven elkaar doorgaans drie kussen bij begroeting, maar mannen geven elkaar bij begroeting een handdruk. Tijdens de coronacrisis werd afgeraden om elkaar een handdruk te geven, om de verspreiding van het coronavirus te beperken. Hierdoor moest men op zoek naar een nieuwe manier van begroeten. Men moest een alternatief bedenken voor de vanzelfsprekende handdruk of kussen, en dus afwijken van de discursieve formatie.

Deze definitie van discours bekijkt dus hoe de manier van doen en denken binnen een culturele groep wordt geproduceerd door een systeem van betekenissen en gaat dus verder dan de definities die de meeste benaderingen aanhouden, zo beschrijft Van den Berg (2004; p. 32). In de meeste benaderingen gaat het immers louter om de manier waarop sociale verhoudingen en identiteiten middels taal worden geconstrueerd (Van den Berg, 2004; p. 32). In dit onderzoek houd ik vast aan de benadering van discours, zoals beschreven door

Van den Berg (2004), die focust op de rol van taal in de constructie van sociale verhoudingen en identiteiten.

Van den Berg (2004) beschrijft dat taal geen weerspiegeling is van de werkelijkheid. Taal maakt een constructie van meningen en verschillende werkelijkheden mogelijk (Van den Berg, 2004; p. 30). Mensen zijn zich niet altijd bewust van het ontstaan van deze niet-neutrale constructie (Van den Berg, 2004). De keuze voor het gebruik van een bepaalde term kan ervoor zorgen dat een positief, of juist een negatief oordeel wordt uitgelokt bij de ontvanger. Het gebruik van de term 'genetische modificatie' leidt bijvoorbeeld tot een positiever oordeel dan het gebruik van 'genetische manipulatie', en ook 'klassieke opvattingen' zullen positiever beoordeeld worden dan 'ouderwetse opvattingen', terwijl ze in hun betekenis weinig verschillen (De Bruijn, 2014; p. 7).

2.2 – Taalveranderingen

Zoals taal continu in verandering is, is ook de manier waarop taal beoordeeld wordt geen statisch gegeven. Eeuwenlang werd taalverandering gezien als een bedreiging voor de taal (Van der Horst, 2010; p. 13). Er was angst dat mensen elkaar niet meer goed zouden kunnen begrijpen (Van der Horst, 2010; p. 15). Echter, in de negentiende eeuw kwam de taalwetenschap op en toen werd duidelijk dat een taal eigenlijk altijd in transitie is, en dat dit door zowel taal-interne als taal-externe factoren teweeg kan worden gebracht (Van der Horst, 2010; p. 14). Taal kan nooit een staat van perfectie bereiken, gezien het feit dat er altijd verschillende eisen in conflict zijn en een taal dus continu onder spanning staat (Koefoed, 1978; p. 13). Continu komen er woorden bij, terwijl andere hun gebruikelijkheid verliezen. Een taalverandering is ook niet van de ene op de andere dag bewerkstelligd. Daarvoor moet de maatschappij een taalverandering immers beschouwen als de norm. Voordat deze norm is bereikt, vindt een periode van differentiatie plaats. Er is dan concurrentie tussen de oude en de nieuwe term (Koefoed, 1978; p.16). In deze overgangsfase gebruikt een deel van de mensen de oude situatie en een deel van de mensen de nieuwe (Van der Horst, 2010; p.31).

Van der Horst (1985) beschrijft dat taalveranderingen dusdanig langzaam gaan dat ze eigenlijk niet opvallen. Het inburgeren van nieuwe woorden kan daarentegen wél relatief snel gaan (Van der Horst, 1985). Toch beschrijft Waszink (2022; p. 115) dat sommige woorden niet gemakkelijk inburgeren, bijvoorbeeld als mensen gewend zijn aan bepaalde

alternatieven. Ook woorden die samengesteld zijn uit het woord 'gender' en een ander woord, worden niet gemakkelijk opgenomen. Meestal worden nieuwe woorden die zijn opgebouwd uit een samenstelling goed begrepen, maar omdat 'gender' een woord is dat op zichzelf al vrij lastig te begrijpen is, maakt dit de opname in het taalgebruik lastiger (Waszink, 2022; p. 115-116).

2.3– Genderneutraal taalgebruik

Korf, Althoff en Enhus (2010) maken onderscheid tussen de begrippen 'seks' en 'gender'. Zo stellen zij dat je 'seks', ook wel 'geslacht' genoemd, wordt bepaald op basis van biologische kenmerken. 'Gender' gaat daarentegen om de culturele kenmerken. Dit betreft bijvoorbeeld sociale constructies en verwachtingen in het gedrag die hiermee samenhangen (Korf et al., 2010).

Ook Young en Fitzgerald (2006) maken onderscheid tussen twee versies van de Engelse term 'gender'. Enerzijds heb je het mannelijke of vrouwelijke geslacht en anderzijds heb je de seksuele identiteit in relatie tot de maatschappij of cultuur (Young & Fitzgerald, 2006; p. 35). Volgens de tweede definitie die Young en Fitzgerald (2006) aanhalen, wordt je gender niet op biologische wijze bepaald, zoals in de eerste definitie. In dit geval is het een sociaal construct. Een bepaald gender ontstaat dan door opvattingen en meningen in een samenleving (Young & Fitzgerald, 2006; p. 35). Bovendien stellen Benschop, Brouns en De Bruijn (1998; p. 15) dat mannelijk(heid) en vrouwelijk(heid) beide aan een uiterste van een continuüm staan, wat benadrukt dat er meer mogelijkheden bestaan dan óf mannelijk óf vrouwelijk zijn.

Het Algemeen Nederlands Woordenboek definieert genderneutraal als 'geen onderscheid makend tussen de seksen en de daaraan toegeschreven eigenschappen, gedragingen en voorkeuren' (Algemeen Nederlands Woordenboek, z.d.). Genderneutraal taalgebruik kan dus worden omschreven als taalgebruik waarbij geen onderscheid gemaakt wordt tussen mannen en vrouwen en de daarbij horende eigenschappen, gedragingen en voorkeuren. Dit hangt samen met de term 'genderbewust taalgebruik', wat door Taaladvies wordt gedefinieerd als "taalgebruik waarin zowel vrouwen, als mannen als non-binaire personen zich kunnen herkennen en waarin niemand uitgesloten wordt, en waarin niet één gender of seks dominant is" (Taaladvies, z.d.).

2.3.1 - Inburgering genderneutraal taalgebruik

Hord (2016) heeft onderzoek gedaan naar de inburgering van genderneutraal taalgebruik in het Engels, Frans, Duits en Zweeds. Uit zijn onderzoek is gebleken dat veel Engelsen weten van het bestaan van genderneutrale voornaamwoorden, maar dat weinigen het in de praktijk weten te brengen (Hord, 2016). Het Frans en Duits blijven in dit onderzoek achter op het gebied van genderneutraal taalgebruik. Hord noemt hiervoor de verklaring dat deze talen taalbarrières bevatten. Waar zelfstandige naamwoorden in het Engels en Zweeds geen geslacht hebben, hebben zelfstandige naamwoorden in het Frans en Duits dat wel. Daar komt bij dat het geslacht van een zelfstandig naamwoord in het Frans en Duits ook wordt weerspiegeld in bijvoeglijke naamwoorden, bijwoorden en lidwoorden (Hord, 2016). Het kan daardoor voor een taal waarin woorden geen geslacht hebben gemakkelijker zijn om genderneutraal taalgebruik op te nemen dan in talen waarbij het geslacht van woorden wél duidelijk is. In Frankrijk en Duitsland is ook minder sociale acceptatie van transidentiteiten ten opzichte van Zweeds- en Engelssprekende regio's (Hord, 2016).

Desalniettemin is het niet uitgesloten dat genderneutrale termen in eerste instantie een negatief oordeel uitlokken in de maatschappij, maar dat ze op een zeker ogenblik juist worden opgenomen. Gustafsson Sendén, Bäck en Lindqvist (2015; p. 1) stellen dat nieuwe genderneutrale woorden in eerste instantie vijandige reacties oproepen, maar dat de attitudes ook snel kunnen normaliseren.

2.3.2 – Genderneutrale voornaamwoorden

Persoonlijke voornaamwoorden ontleen hun betekenis aan andere woorden. De betekenis van een persoonlijk voornaamwoord is dus contextafhankelijk. Ze maken ons taalgebruik efficiënter. Persoonlijke voornaamwoorden zorgen er namelijk voor dat je hetgeen waarnaar je verwijst niet continu hoeft te noemen (Onze Taal, z.d.). Om te verwijzen naar vrouwelijke personen wordt het voornaamwoord 'zij' of 'haar' gebruikt en voor de verwijzing naar mannelijke personen het voornaamwoord 'hij', 'hem' of 'zijn'. In 2016 organiseerde het Transgender Netwerk Nederland de 'Verkiezing van het Non-Binaire Voornaamwoord', waar 'hen' als winnaar uit de bus kwam (Waszink, 2022; p. 29). Waar 'Zij fietst naar haar werk.' een gebruikelijke zin is voor iemand die zich identificeert als vrouw, is 'Hen fietst naar hun werk.' gebruikelijk voor een persoon die zich identificeert als non-binair. Ook 'die' wordt gebruikt als genderneutraal persoonlijk voornaamwoord. Daarom is het ook mogelijk om in

plaats van 'Hen fietst naar hun werk.' 'Die fietst naar diens werk.' te gebruiken voor iemand die zich niet als man of vrouw identificeert. Toch lijken 'hen' en 'die' niet heel eenvoudig in te burgeren in ons taalgebruik. Segalowitz en Lane (2000, p. 376) beschrijven dat veranderingen en toevoegingen van voornaamwoorden in een taal veel tijd kosten en ook gevoelig zijn voor controverse.

Paterson (2011) toont aan dat er in de afgelopen decennia een verschuiving is geweest van het meest gebruikte neutrale voornaamwoord in Engelse kranten. In 1961 had 'he' de voorkeur, dus het mannelijke voornaamwoord als generieke verwijzing. In 2007 en 2008 werd 'they', als enkelvoud, meer gebruikt (Paterson, 2011; p. 171). Toch beschrijft Hord (2016) dat veel Engelsen, ondanks het feit dat ze weten van het bestaan van het genderneutrale voornaamwoord 'they', in de praktijk weinig gebruik maken van dit soort voornaamwoorden.

In Zweden is het genderneutrale voornaamwoord 'hen' daarentegen beter ingeburgerd. Nadat het land in 2012 als eerste een genderneutraal voornaamwoord in haar taal implementeerde, leidde dit in eerste instantie tot negatieve reacties (Gustafsson Sendén et al., 2015; p. 1). Waar in 2012 het grootste deel van de bevolking negatief tegenover 'hen' stond, was er in 2014 een significante verschuiving te zien naar een positieve houding (Gustafsson Sendén et al., 2015; p. 1).

2.3.3 – Genderneutrale beroepsaanduidingen

Eind jaren zestig kwamen vrouwenbewegingen op voor de emancipatie van de vrouw in de samenleving (D'Ancona, 1975; p. 255). Feministen pleitten voor een onderscheid tussen de begrippen 'gender' en 'seks'. De positie van vrouwen op de arbeidsmarkt werd daarna een steeds belangrijker thema (Benschop et al., 1998; p. 13). Ook de hoeveelheid vrouwelijke functiebenamingen nam toe (Mortelmans, 2008; p. 7). Toch worden vrouwelijke functiebenamingen nog altijd negatiever geïnterpreteerd dan mannelijke (Gerritsen, 2002; p. 85). Gerritsen legt dit uit aan de hand van de termen 'secretaris' en 'secretaresse'. Een secretaris heeft bijvoorbeeld geregeld een secretaresse voor hem werken, die immers minder verdient dan hij, maar een secretaresse heeft nooit een secretaris voor haar werken. Daarnaast zal een man die de functie van secretaresse bekleedt, zichzelf sneller 'administratief medewerker' noemen. Verder wordt een 'masseur' vaak geassocieerd met

een bordeel, terwijl een ‘masseur’ bijvoorbeeld bij een fysiotherapiepraktijk werkt (Gerritsen, 2002; p.85).

In Nederland is er op dit gebied een tweestrijd: moet er gekozen worden voor neutralisering, waarbij dus niet gefocust wordt op een specifieke sekse of is er behoefte aan differentiëring, waarbij er wél verschillende aanduidingen gebruikt worden voor een man en een vrouw die dezelfde functie bekleden (De Caluwe & Van Santen, in Mortelmans, 2008; p. 7)?

2.4 – De macht van media

Carvalho (2008; p. 164) stelt dat journalistiek een typische discursieve reconstructie is van de werkelijkheid. De manier waarop journalisten sociale problemen weergeven, hangt af van voorkeuren en nieuwswaarden van mediaprofessionals (Carvalho, 2008; p. 164). De media hebben hiermee een bepaalde macht in handen. Zoals De Bruijn (2014) beschrijft, speelt taal hierbij een heel belangrijke rol. Taal kan immers een nieuwe werkelijkheid doen ontstaan en het kan ook ons normatieve oordeel beïnvloeden (De Bruijn, 2014; p. 3-7).

Van Poecke en Van den Bulck (1991; p.83) beschrijven de macht van de media aan de hand van taalgebruik. Zij stellen dat de taal die massamedia gebruiken, vaak gezien wordt als standaardtaal. Daarmee is de taal die media gebruiken ook een goed meetpunt voor de huidige staat van de standaardtaal. Wanneer massamedia een bepaalde taalverandering doorvoeren, kan dit ook de norm in de samenleving veranderen. Daarnaast stellen zij dat media zich bewust zijn van deze macht (Van Poecke en Van den Bulck, 1991; p. 83).

De berichtgeving over gendergelijkheid kan het publiek dus beïnvloeden, hetzij bewust hetzij onbewust. Wanneer media genderneutraal taalgebruik hanteren, zou dit de taalnormen in de samenleving kunnen veranderen over dit soort taalgebruik. Daarnaast zouden er door de macht van media bepaalde discoursen kunnen ontstaan over genderneutraal taalgebruik. Als radiomakers de gewenste vormen van genderneutraal taalgebruik hanteren, bestaat de mogelijkheid dus dat genderneutraal taalgebruik door meer mensen als de norm gezien zal worden.

3 METHODE

Om een antwoord te vinden op de onderzoeksvraag, heb ik een tweeledig onderzoek uitgevoerd. Het eerste deel betreft een inhoudsanalyse en het tweede deel een semigestructureerd interview. Om data te verzamelen voor de inhoudsanalyse, heb ik een situatie op de radio nagebootst, door de respondenten casussen voor te leggen. Op basis van deze casus hebben zij een boodschap geformuleerd die zij in dezelfde situatie op de radio zouden uitdragen. Direct na de casussen heb ik semigestructureerde interviews bij de respondenten afgenomen.

3.1 – Inhoudsanalyse

Het eerste gedeelte van mijn onderzoek betreft een kwalitatieve inhoudsanalyse. Met een inhoudsanalyse kan tekst worden geanalyseerd in de context van sociaal gebruik (Krippendorff, 2019; p. xii). Krippendorff (2019, p. 1) beschrijft dat *Webster's Dictionary of the English Language* een inhoudsanalyse definieert als een analyse van gecommuniceerd materiaal door middel van classificatie, tabellen, en een evaluatie. Hiermee kan, volgens deze definitie, de betekenis van het materiaal, en het effect ervan worden vastgesteld (Krippendorff, 2019; p. 1). Volgens Stemler (2001, p. 1) biedt een inhoudsanalyse de mogelijkheid om gevolgtrekkingen te maken, die vervolgens door middel van een andere onderzoeksmethode kunnen worden bevestigd. Gezien de kleinschaligheid van de inhoudsanalyse in dit onderzoek, kunnen er geen generaliseerbare conclusies getrokken worden over het effect van de uitingen. Echter, de analyse kan een waardevolle toevoeging zijn voor het onderzoek. Samen met de semigestructureerde interviews kan hiermee een beter beeld van de huidige status van genderneutraal taalgebruik op de Nederlandse radio worden weergegeven.

Ik heb de respondenten van mijn onderzoek een vijftal casussen voorgelegd (zie bijlage IV). Deze casussen zijn gebaseerd op de theorie over genderneutraal taalgebruik, zoals te lezen is in paragraaf 2.3. Zo bevroeg ik in deze casussen op indirecte wijze de manier waarop de radiopresentatoren beroepsaanduidingen en voornaamwoorden in hun radioprogramma gebruiken. De respondenten kregen de casussen één voor één voorgelegd op papier, zoals te zien is in bijlage III. Per casus vroeg ik de respondenten om een uiting te formuleren die zij in hun radioshow zouden gebruiken rondom deze casus. Het doel van het

voorleggen van de casussen is om een situatie na te bootsen die daadwerkelijk op de radio zou kunnen voorkomen in de programma's van desbetreffende presentatoren. Voorafgaand aan dit onderdeel van het onderzoek had ik de respondenten nog niet verteld dat dit onderzoek gaat over genderneutraal taalgebruik. Zij wisten op dat moment louter dat ik onderzoek deed naar taalgebruik op de Nederlandse radio. Op deze manier hoopte ik de kans op sociaal wenselijke antwoorden te minimaliseren. In bijlage II is te vinden hoe ik de respondenten heb benaderd en geïnformeerd over de opzet en het doel van mijn onderzoek. Doordat ik de uitingen die de respondenten formuleren over de casussen heb opgenomen, heb ik deze naderhand secuur kunnen transcriberen en analyseren.

3.2 - Semigestructureerd interview

Een semigestructureerd interview bestaat uit drie fasen en heeft als doel om zowel de ervaring van respondenten te bevragen als op theorie gebaseerde onderdelen (Galletta, 2013). In de eerste fase is ruimte voor een verhaal vanuit de ervaring van de respondent. In dit deel stelt de onderzoeker vrij brede vragen, om de participant vervolgens zelf te laten vertellen over zaken die aan het onderwerp gerelateerd zijn. De tweede stap betreft het middensegment, waarin je als interviewer meer de diepte in het gesprek opzoekt door wat specifiekere vragen te stellen. In de laatste fase, de conclusie, beweeg je langzaam naar het slot van het interview toe. Elementen uit het eerste deel van het interview worden opnieuw aangehaald om koppelingen te maken met de theorie (Galletta, 2013).

Semigestructureerde interviews waren een goede methode voor dit onderzoek, gezien het feit dat de respondenten op deze manier hun ervaringen konden beschrijven. Ik kon vervolgens doorvragen om uiteindelijk tot een goed beeld te komen van de manier waarop de respondenten zeggen om te gaan met genderneutraal taalgebruik. Er is immers geen eenduidig antwoord te vinden op de onderzoeksvraag.

Voorafgaand aan het onderzoek heb ik een vragenlijst opgesteld, op basis van de theorie (zie bijlage V). Deze vragenlijst was identiek voor elk interview. Echter, in een semigestructureerd interview mag je als onderzoeker afwijken van de van tevoren opgestelde vragenlijst, en er moet ruimte zijn voor improvisatie vanuit de onderzoeker tijdens het gesprek, zo beschrijft Adams (2015; p. 503). De interviewvragen dienden dus vooral als een basis voor een gesprek over de toepassing van genderneutraal taalgebruik en de keuzes die radiopresentatoren hierbij maken.

In de eerste fase van het interview stelde ik de respondenten vrij brede vragen. Dit deed ik om hen uit te nodigen om een verhaal te vertellen uit hun eigen ervaring, zoals Galletta (2013) beschrijft als eerste fase van een semigestructureerd interview. Ik vroeg hen bijvoorbeeld naar hun mening over genderneutraal taalgebruik, en de manier waarop hun taalgebruik in een radioshow verschilt van het taalgebruik dat zij buiten de radio hanteren. Hier is ruimte om hun ervaringen met genderneutraal taalgebruik te vertellen en hierbij voorbeelden en een toelichting te geven. In de tweede fase kregen de respondenten meer specifieke vragen over genderneutraal taalgebruik. Volgens Galletta (2013) wordt in deze fase, door het stellen van specifiekere vragen, meer de diepte opgezocht. De respondenten kregen in deze fase vragen over de rol van luisteraars in hun programma en de verhouding die zij als radiopresentator denken te hebben tot deze luisteraars. Bovendien vroeg ik in deze fase naar de manier waarop genderneutraal taalgebruik wordt besproken met collega's en binnen de zender en, indien van toepassing, de omroep. De derde fase is wat abstracter. Zoals Galletta (2013) beschrijft, wordt in deze fase ook soms terugverwezen naar eerder gegeven antwoorden door de respondenten. Allereerst heb ik in deze fase, indien nog niet door de respondent zelf benoemd in het eerste gedeelte van het onderzoek, vragen gesteld over de reacties die de respondenten gaven op de casussen. Daarnaast ben ik meer ingegaan op de opvattingen van de respondent over genderneutraal taalgebruik in de media, en in het bijzonder de radio. Daarnaast heb ik in deze afrondende fase waar mogelijk koppelingen gemaakt tussen de antwoorden van de respondenten en de theorie die ten grondslag aan het onderzoek lag. In bijlage V is een overzicht te vinden van de vragen die ik de respondenten in de verschillende fasen van het interview heb voorgelegd. De vragen in dit deel van het onderzoek zijn beantwoord met de kennis dat het onderzoek gaat over genderneutraal taalgebruik op de radio. Dat heb ik de respondenten verteld nadat het eerste onderdeel, waarin de respondenten casussen voorgelegd kregen, was afgerond.

3.3 – Selectie onderzoekseenheden

Voor dit onderzoek heb ik radiopresentatoren van de zenders NPO 3FM, NPO Radio 5, Qmusic, Radio 538 en Radio Veronica geïnterviewd. Dit zijn vijf landelijke muziek-radiozenders met verschillende doelgroepen. Door radiopresentatoren van een breed scala aan radiozenders te interviewen, hoopte ik een breder perspectief te kunnen geven van de status van genderneutraal taalgebruik op de Nederlandse radio, dan wanneer slechts één of

twee radiozenders meegenomen zouden worden. NPO 3FM richt zich op de doelgroep tussen de 15 en 35 jaar (Ster, z.d.a.). NPO Radio 5 heeft daarentegen een doelgroep ouder dan 55 jaar voor ogen (Ster, z.d.b.). Daarnaast beschrijft de NPO in het concessiebeleidsplan ernaar te streven dat alle NPO-organisaties en -omroepen een eigen beleid ontwikkelen op het gebied van inclusiviteit en diversiteit (NPO, 2020; p.43). Middels dit onderzoek hoopte ik er, naast de mate van bewustzijn van het taalgebruik door radiopresentatoren, achter te komen of dit beleid er al ligt binnen de specifieke zenders en/of omroepen. Ik heb immers ook radiopresentatoren van verschillende omroepen, namelijk van Omroep MAX, BNNVARA, KRONCRV en de EO, geïnterviewd.

Radio Veronica en Radio 538 zijn, op het moment van schrijven, beide onderdeel van Talpa. Waar Radio Veronica zich richt op de doelgroep tussen de 25 en 54 jaar (Uw Radiocampagne, z.d.a.), richt Radio 538 zich op mensen tussen de twintig en 49 jaar, met een specifieke focus op achttien tot 39 jaar (Uw Radiocampagne, z.d.b.). De doelgroep van Radio Veronica ligt dus ietwat hoger dan de kerndoelgroep van Radio 538. Daarnaast bestaat de doelgroep van Veronica louter uit mannen (Uw Radiocampagne, z.d.a.). Dit werd ook bevestigd door een respondent:

Veronica heeft sowieso een wat oudere doelgroep. Want we draaien wat oudere muziek. We hebben een mannelijker imago, wat dat dan ook moge zijn. Maar... ja... hè van oudsher wat mannelijk imago in ieder geval, of een... stoer imago als je het wat neutraler wil houden. (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII).

Deze diversiteit wat betreft doelgroepen zorgde ervoor dat Radio Veronica en Radio 538 een interessante aanvulling waren op respondentengroep.

Verder heb ik ervoor gekozen om Qmusic mee te nemen in het onderzoek, omdat DPG-media een stijlboek presenteerde waarin onder andere regels rondom inclusiviteit zijn vastgelegd voor de geschreven uitingen van DPG-media (Pasveer, 2021). Ik hoopte er door dit onderzoek achter te komen of er ook voor de gesproken uitingen van DPG-media regels zijn, en of er rondom dit soort taalgebruik bewustzijn is binnen Qmusic.

De specifieke groep presentatoren heb ik middels *convenience sampling* samengesteld. Op basis van de beschikbaarheid van de presentatoren heb ik bepaald wie ik precies meeneem in het onderzoek. De presentatoren heb ik benaderd via LinkedIn, mail en

via Instagram-berichten. Alle interviews heb ik *face-to-face* afgenomen. In bijlage I is een overzicht te vinden van de deelnemende respondenten en informatie over de afname van het interview. De audio van de interviews heb ik opgenomen met mijn telefoon.

3.4 – Analyse onderzoeksgegevens

Na het afnemen van de interviews, heb ik de geluidsopnames getranscribeerd in Word. Vervolgens heb ik deze transcripten gecodeerd in het programma Atlas.ti. Om de codering overzichtelijk en structureel te laten verlopen, heb ik mij vastgehouden aan de grounded theory approach, zoals beschreven door Strauss en Corbin (in Walker & Myrick, 2006). De grounded theory approach beschrijft dat coderen in drie fasen verloopt. De eerste fase betreft open coderen, de tweede axiaal coderen en de derde selectief coderen. In de eerste fase heb ik de transcripten doorgelezen en heb ik aantekeningen gemaakt bij stukken tekst die mogelijk relevant waren voor de analyse. In deze fase worden relevante concepten uit de literatuur ook al geïdentificeerd (Walker & Myrick, 2006; p. 552). In de tweede fase, axiaal coderen, heb ik de relevante data in categorieën verdeeld. Bij deze fase is het, zo beargumenteren Walker en Myrick, de bedoeling dat verbanden worden gelegd tussen verschillende categorieën en subcategorieën (2006; p. 553). In de derde fase, selectief coderen, heb ik gezocht naar overkoepelende thema's, waaraan ik subcategorieën verbonden heb. Op deze manier integreer ik de theorie in de transcripten (Walker & Myrick, 2006; p. 556).

3.5 – Kwaliteitscontroles

Een betrouwbaar en valide onderzoek zorgt voor een betere kwaliteit van de resultaten. Om de validiteit van het onderzoek te waarborgen, heb ik van tevoren casussen en een vragenlijst opgesteld, op basis van de theorie. Door tijdens de dataverzameling vast te houden aan deze casussen en vragenlijst, heb ik dus gemeten wat ik zeg te meten. Bij een semigestructureerd onderzoek kan worden afgeweken van de vooraf opgestelde vragenlijst. Ik kan dus doorvragen naar de manier waarop radiopresentatoren genderneutraal taalgebruik zeggen te gebruiken.

De betrouwbaarheid van het onderzoek is gewaarborgd door in elk onderzoek dezelfde casus- en vragenlijst als basis te nemen. Verder worden de interviews onder dezelfde omstandigheden afgenomen. Daarnaast worden de interviews opgenomen en

getranscribeerd. Op deze manier kunnen de interviews, als dat nodig is, meermaals worden teruggelezen, om zo gedetailleerd te kunnen analyseren. Alle uitspraken die tijdens het interview zijn gedaan, zijn immers terug te lezen.

4 RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten besproken, voortgekomen uit de voorgelegde casussen en de afgenomen semigestructureerde interviews. Relevante uitspraken, die bijdragen aan het beantwoorden van de deelvragen en daarmee ook het beantwoorden van de onderzoeksvraag, worden in dit hoofdstuk aangehaald. In bijlage VI staan schema's met de uitingen die de respondenten formuleerden aan de hand van de casussen. In deze schema's staan de aantekeningen die ik heb gemaakt tijdens het analyseren van de uitingen. In bijlage VIII staan de volledige codeschema's met daarbij de quotes.

4.1 – Inhoudsanalyse

4.1.1 – Beroepstermen

Casus 1

De beroepen van de personen in de fictieve casussen, die de respondenten voorgelegd kregen, worden door de meeste van hen geformuleerd in de vorm van een handeling. Er wordt niet vaak een specifieke beroepsterm genoemd. Vier respondenten noemde tijdens het formuleren van een uiting rondom de eerste casus "... geschreven door Benthe Jansen", één respondent noemt "Benthe Jansen heeft hem geschreven.", twee respondenten gebruiken een directe aanspreekvorm richting Benthe: "Jij hebt het boek geschreven.". Hierbij komt dus de handeling van het schrijven van een boek meer naar voren dan de aanduiding van het beroep van Benthe. Tot slot is er één respondent die daadwerkelijk een beroepsterm gebruikt. Henk van Steeg zei: "... dan is het de uitgelezen kans om je voor te stellen aan de nieuwe schrijfster van het boekenweekgeschenk" (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII). Hij gebruikt hier dus een vrouwelijke beroepsterm om Benthe aan te duiden.

Casus 2

Ook in de tweede casus wordt geregeld meer de handeling van het lesgeven benadrukt, dan dat het beroep van Maud naar voren komt. Vier respondenten gebruikten de formulering "zij geeft les" of "jij geeft les" om het beroep van Maud aan te duiden. De vier andere respondenten introduceren Maud aan de hand van de campagne waar zij zich voor inzet. Zo

noemde Mark van der Molen bijvoorbeeld: “Maud is iemand die zich hardmaakt voor deze campagne.” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Opvallend is dat er ook een aantal respondenten is dat wél beroepstermen noemt, maar niet om Maud direct aan te duiden. Eén van deze respondenten is Stephan Bouwman. Hij introduceerde Maud als volgt: “Maud, ik kreeg een berichtje dat jij je helemaal wil inzetten voor de PABO...”. Vervolgens stelt hij de vraag: “Ben jij zelf ook leraar?” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII). Hier kiest Stephan ervoor om de mannelijke term ‘leraar’ te gebruiken, en niet diens vrouwelijk equivalent ‘lerares’, ondanks het feit dat Maud een naam is die vooral aan vrouwen gegeven wordt (24Baby, z.d.b). Een radiopresentator op een landelijk radiostation stelt de volgende vraag aan Maud: “Of waarom is het zo leuk om leraar te zijn?” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII). Ook hij gebruikt dus de mannelijke term ‘leraar’ voor een directe vraag aan Maud.

Ivo van Breukelen noemt ‘leraren’ in de uiting “... zij geeft les op een school waar ze nogal wat leraren tekortkomen” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII). Mark van der Molen benoemt “het vak van leraar” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Zij gebruiken dus de mannelijke vorm van het woord om personen die lesgeven aan te duiden. Bert Haandrikman gebruikt hiervoor de term “leerkrachten” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII) en Henk van Steeg “docenten” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII). ‘Leerkrachten’ kent geen vrouwelijk equivalent, maar zou ook gezien kunnen worden als een neutrale vorm als aanvulling op het mannelijke leraar en het vrouwelijke lerares. ‘Docenten’ is de meervoudsvorm van zowel het mannelijke ‘docent’ als het vrouwelijke ‘docente’. Daarbij kent de vrouwelijke vorm ook de meervoudsvorm ‘docentes’. Opvallend is dat Henk van Steeg ook “juffen en meesters” aanhaalt (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII), wat dus een onderscheid maakt tussen mannelijke en vrouwelijke personen die lesgeven.

Casus 3

In de derde casus hebben zeven van de acht respondenten geen beroepsterm genoemd om Sam aan te duiden. Drie van de acht respondenten noemden dat Sam bezig was met een “fotoproject.”. Sander Hoogendoorn was de enige respondent die het beroep van Sam benoemde: “Sam is namelijk fotograaf...” (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII,).

Casus 4

Rondom deze casus wordt slechts eenmaal een beroepsterm genoemd om Sam Smith aan te duiden. Stephan Bouwman formuleerde de uiting “Hoe het allemaal gaat, hoe het leven als artiest is.”, waarbij artiest dus slaat op Sam Smith (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII). Er wordt hier niet gekozen voor de binaire beroepstermen ‘zanger’ of ‘zangeres’, maar voor een term die gezien zou kunnen worden als genderneutraal.

Casus 5

Ook in de vijfde casus kiezen alle respondenten ervoor om Bennies beroep niet door middel van een beroepsterm aan te duiden. Een radiopresentator op een landelijk radiostation noemt wel een mannelijke rolbenaming om Bennie aan te duiden: “... de baas van Betty, dat is Bennie” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII). Hij kiest er dus voor om het mannelijke “baas” te noemen, en niet het vrouwelijke equivalent “bazin”. Sander Hoogendoorn kiest ervoor om te benoemen dat Bennie varkens houdt op een boerderij. Hierbij wordt het beroep van varkensboer dus omschreven in de vorm van een handeling. Ivo van Breukelen benoemt dat Bennie een boerderij heeft, maar benoemt niet het beroep van Bennie. Bert Haandrikman formuleert de uiting “We gaan naar een varkensstal, van Bennie!” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII). Ook hij benoemt dus dat Bennie een varkensstal heeft, maar laat diens beroep erbuiten.

4.1.2 – Persoonlijke voornaamwoorden

Casus 1

Bij de eerste casus gebruikt geen enkele respondent een persoonlijk voornaamwoord in de derde persoon om Benthe aan te duiden. Zeven respondenten besluiten om, direct nadat ze Benthes naam hebben genoemd, het gesprek met haar te beginnen. Op dat moment gaan zij dus over op persoonlijke voornaamwoorden in de tweede persoon, zoals ‘je’ of ‘jij’. Eén van de respondenten, Henk van Steeg, deed dit niet. Hij besloot nog een aantal titels te noemen van boeken die Benthe geschreven heeft, welke hij ter plekke verzoon. Echter, in deze zin ontbraken persoonlijke voornaamwoorden: “Voor veel mensen bekend van de boeken De kwajongen en het meisje. En natuurlijk ook niet te vergeten Jan Janssen en de Peuters” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII).

Casus 2

Drie respondenten kiezen ervoor om Maud aan te duiden met een vrouwelijk persoonlijk voornaamwoord. Ivo van Breukelen noemt de volgende zin: “Maud heeft veel ervaring met dat lerarentekort, want zij geeft les op een school waar ze nogal wat leraren tekortkomen” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII). Sander Hoogendoorn zegt het volgende: “Aan de telefoon heb ik Maud, zij geeft les op een school waar een zwaar lerarentekort is” (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII). Tot slot zegt Henk van Steeg “Zij is een campagne gestart om meer mensen te werven” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII).

Verder gebruikt één van de respondenten helemaal geen persoonlijke voornaamwoorden. De overige vier respondenten kiezen ervoor om Maud direct aan te spreken na het noemen van Mauds naam. Hierbij worden dus persoonlijke voornaamwoorden in de tweede persoon gebruikt.

Casus 3

Twee respondenten gebruikten het voornaamwoord ‘die’ om Sam aan te duiden. Allereerst zei Ivo van Breukelen “Iemand die zich daarvoor gaat inzetten is Sam Bakker, want die gaat foto’s maken voor het goede doel.” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII). Mark van der Molen formuleerde: “Maar ook een appje van Sam Bakker. Die doet een fotoproject...” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Dit zou kunnen komen doordat Mark het geslacht van Sam niet wist, en dat hiermee in het midden heeft gelaten. Echter, later in zijn uiting noemde hij “En dat geldt natuurlijk ook voor projecten van zijn school” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII), waarbij ‘zijn’ op Sam slaat. Ook zei hij “en Sam, die heeft vanmiddag een fotoshoot in Utrecht, hij heeft twintig modellen nodig” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Hier komen zowel ‘die’ als ‘hij’, een mannelijk persoonlijk voornaamwoord, in één zin voor. Hiermee daalt de aannemelijkheid dat ‘die’ ingezet werd als genderneutraal voornaamwoord.

Naast Mark van der Molen, gebruikten ook Sander Hoogendoorn, Henk van Steeg en Bas Menting mannelijke persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden om Sam aan te duiden. Sander Hoogendoorn noemde “zijn appje” en “hij heeft” (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII). Henk van Steeg zei “hij is”, “hij schrijft” en “voor hem” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII). Tot slot zei Bas Menting “hij zegt dat hij voor vanmiddag nog twintig modellen nodig heeft” en “hij heeft ze niet” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII).

Drie van de respondenten spraken Sam direct aan met een persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon. Hierbij werden dus geen mannelijke, vrouwelijke of genderneutrale voornaamwoorden uitgesproken.

Casus 4

Drie respondenten hielden er in hun uiting rekening mee dat Sam Smith zichzelf ziet als non-binair persoon. Mark van der Molen koos ervoor om Sam Smith aan te duiden met ‘het’ als genderneutraal voornaamwoord: “Sam Smith, het heeft een nieuw album uit, genaamd Me” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Stephan Bouwman gebruikte een meervoudsvorm: “Zij gaan daar alles in vertellen over hoe ze muziek maken” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII). Bas Menting besloot om ‘Sam’ te zeggen op de plek waar ook een persoonlijk voornaamwoord zou volstaan: “Sam heeft vandaag een Europese tour aangekondigd (...) Sam gaat Nederland ook aandoen. Sam staat op 1 oktober in de Ziggo Dome (...) Dus je kunt Sam binnenkort ook via Netflix gaan bekijken” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). Nadat Bas het persoonlijk voornaamwoord ‘hij’ noemde, corrigeerde hij zichzelf direct door dezelfde zin te herhalen, met ‘Sam’ op de plek van ‘hij’ (Bas Menting, 2023, bijlage VIII).

Vier respondenten noemden ook een aantal keer het persoonlijk voornaamwoord ‘ie’. Volgens Van Dale (2023a) is dat de spreektaalvorm van ‘hij’. Echter, omdat de interviews opgenomen zijn en getranscribeerd, bestaat de mogelijkheid dat de respondenten in plaats van “staat ie” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII), ‘staat die’ bedoelden, waarin dus het genderneutrale voornaamwoord ‘die’ gebruikt zou kunnen worden. Maar gezien het feit dat alle respondenten die ‘ie’ gebruikten als persoonlijk voornaamwoord, in dezelfde uiting ook ‘hij’ of ‘zijn’, een mannelijk persoonlijk voornaamwoord en bezittelijk voornaamwoord, gebruikten, is het aannemelijk dat deze respondenten ‘ie’ inderdaad inzetten als mannelijk persoonlijk voornaamwoord.

Zes respondenten gebruikten mannelijke persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden om Sam Smith aan te duiden, zonder deze vervolgens te corrigeren.

Casus 5

Geen enkele respondent gebruikte ofwel een mannelijk ofwel een vrouwelijk persoonlijk voornaamwoord. Zeven respondenten maakten gebruik van één of meerdere persoonlijke voornaamwoorden in de tweede persoon, zoals ‘jij’ of ‘jou’ (zie bijlage VI).

Ivo van Breukelen gebruikte Bennies naam tweemaal kort achter elkaar, wat kan impliceren dat hij hiermee een persoonlijk voornaamwoord omzeilt: “Ja, het varken dat heeft gewonnen, dat is van Bennie. En Bennie heeft een boerderij” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII). Ditzelfde gebeurt ook bij Henk van Steeg: “Maar Bennie, die... ja, heeft toch wel het grootste varken van Nederland. Bennie ook aan de telefoon” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII). Sander Hoogendoorn gebruikt Bennies naam driemaal achter elkaar: “En Bennie houdt varkens op een boerderij. En één van Bennies varkens heeft een prijs gewonnen omdat het het grootste varken is van Nederland. Daarnaast is Bennies boerderij ook tweede geworden...” (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII).

4.2 – Semigestructureerd interview

4.2.1 – Definitie genderneutraal taalgebruik

Uit de resultaten blijkt dat de respondenten verschillende definities hebben van genderneutraal taalgebruik. Het Algemeen Nederlands Woordenboek definieert genderneutraal als ‘geen onderscheid makend tussen de seksen en de daaraan toegeschreven eigenschappen, gedragingen en voorkeuren’ (Algemeen Nederlands Woordenboek, z.d.). De definitie die gegeven is door een radiopresentator van een landelijk radiostation komt hier sterk mee overeen: “Taalgebruik dat niet wijst op één geslacht.” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII). Ook de definitie die Bert Haandrikman gaf, komt hiermee sterk overeen: “Dat is taalgebruik waarbij je niet aangeeft of iemand van het mannelijk dan wel vrouwelijk geslacht is, maar dat je dat in het midden laat” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII). Sander Hoogendoorn maakt in zijn definitie een koppeling met inclusiviteit: “Met... jongens, meisjes, mannen, vrouwen, eh... en non-binaire personen. En iedereen is anders, of identificeert zich anders. Hoe je dat ziet. En op de radio probeer je natuurlijk zo inclusief mogelijk te zijn voor iedereen die luistert” (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII). De definitie die Ivo van Breukelen geeft, wijkt meer af van de definitie die gegeven is door het Algemeen Nederlands Woordenboek: “Het is een soort beweging die op gang is gekomen, die blijkbaar het een soort van mogelijk maakt dat mensen aangesproken worden op een manier die zij prettig vinden, maar ja. Goed. Die grammaticaal dus helemaal niet klopt” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII). Allereerst

omschrijft hij genderneutraal taalgebruik als een beweging, en daarnaast heeft hij een kritische blik op de invloed van genderneutraal taalgebruik op de Nederlandse taal.

4.2.2 – Negatieve opvattingen genderneutraal taalgebruik

In de interviews hebben verschillende respondenten zich negatief uitgesproken over genderneutraal taalgebruik. Drie respondenten geven aan genderneutraal taalgebruik vreemd te vinden klinken: “Want ik vind bijvoorbeeld hen of hun en die en diens, vind ik in een zin gewoon raar klinken” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII), “Het gaat niet ongemerkt aan je voorbij. Want het is gewoon een raar ding in de taal” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). Henk van Steeg gaf aan genderneutraal taalgebruik weleens lelijk te vinden (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII). Ivo van Breukelen noemde de kwestie rondom genderneutraal taalgebruik een luxeprobleem: “Ja, ik vind het soms een beetje een soort luxeprobleem. Ik denk dan: is er niet wat anders om ons druk over te maken dan hen of hun of hij of zij, of... ja.” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII).

Grammaticale juistheid is ook een term die geregeld terugkomt in de interviews. Ivo van Breukelen zei: “Het haalt de hele grammatica van onze taal, haalt het onderuit” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII). Stephan Bouwman was hierin iets genuanceerder: “En ik vind het gek genoeg... voelt het grammaticaal onjuist als ik zeg: hen staat” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII).

Volgens Mark van der Molen is het belangrijk dat een boodschap op de radio vloeiend verteld wordt, omdat er anders nadruk komt te liggen op de moeite die de radiopresentator moet doen bij het toepassen van genderneutraal taalgebruik:

Maar ik denk echt dat... als je een gemiddelde radiopresentatie zou horen waar genderneutraal is, dan hoor je toch die persoon áltijd worstelen. Áltijd. En dat is... natuurlijk, alleen... ja, wat ik net zeg. Het straalt ook uit, zo van: poh, wat een opgave. En dat is moeilijk, alleen... ik vind het gewoon wat negatief (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII).

Bas Menting gaf ook aan dat er nog geen draagvlak is voor volledige genderneutraliteit bij Radio 538, toen hem een situatie werd voorgelegd waarin elke beller in een programma naar diens voornaamwoorden gevraagd zou worden: “Als ik dat bij iedereen ga checken, dan

ga ik 99,9 procent van de keren dat vragen en dan totaal een verbaasde reactie krijgen” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII).

Tot slot beargumenteerden Bas Menting en een andere radiopresentator op een landelijk radiostation dat genderneutraal taalgebruik voor slechts een klein deel van de luisteraars relevant is: “Het is zo’n kleine groep in verhouding, dat ik niet denk dat ik daarmee bezig hoeft te zijn” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII), “Ik vind dat iedereen erbij moet horen, maar ik denk dat de groep zeg maar voor wie dit interessant is, zeg maar... waarvoor dit speelt... zó extreem klein is” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII).

4.2.3 – Positieve opvattingen genderneutraal taalgebruik

In het eerste deel van het onderzoek, waarbij de respondenten nog geen kennis hadden van het precieze onderwerp van het onderzoek, gaf Bas Menting aan genderneutraal taalgebruik belangrijk te vinden: “En ik zou echt... zeg maar, ik zou het heel erg vinden als ik een fout maak op zender hierin” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). Ook Sander Hoogendoorn benadrukte het belang van genderneutraal taalgebruik: “Ja, ik vind het wel goed. Want ik denk dat die jarenlang die mensen vergeten zijn in... op heel veel vlakken. Dus ja, laten we ze in ieder geval gewoon aanspreken hoe ze willen aangesproken worden” (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII).

Een aantal respondenten gaf ook aan moeite te willen doen om op een juiste manier genderneutraal taalgebruik te kunnen toepassen: “Maar ik zou wel tegen mezelf, en ook tegen mijn collega’s willen zeggen: verdiep je er wel in” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII), “Ik zou er ook echt aan moeten werken” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII), “Kijk, ik ben 52, of 51. Ik moet daar echt nog wel mee leren omgaan” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII), “Dus ik ben er nog te weinig mee bezig, en misschien is dat ook mijn fout. Misschien moet ik er ook meer moeite in steken” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII). Ook Stephan Bouwman is bereid moeite te doen om genderneutraal taalgebruik op een juiste manier toe te passen, maar dat hij hoopt dat er draagvlak is om fouten te maken:

Dan zeg ik geen brandweerman meer. Ja, boeit me niet zo. Het enige is: help me erbij (...) Want het is wel een switch en daarin ben ik 32 en dat is niet extreem oud. Maar

32 jaar lang iets op manier A doen en dat wordt manier B, dat mag foutgaan. Dat is het wel. Ik hoop dat het fout mag blijven gaan (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII).

4.2.4 – Genderneutraal taalgebruik is moeilijk

Alle respondenten hebben tijdens het interview minimaal eenmaal aangegeven genderneutraal taalgebruik moeilijk te vinden. Bij Mark van der Molen heeft dat te maken met de grammaticale opbouw van dit taalgebruik: “Dat is gewoon iets waar onze grammatica, onze taal, heel moeilijk op... als je het over ‘het’ hebt, heb je het altijd over een voorwerp, en ik vind dus ook een persoon als voorwerp omschrijven, vind ik heel respectloos” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Ook voor Ivo van Breukelen zit de moeilijkheid in grammaticale wrijving: “Ik krijg zelf persoonlijk kort.... Want grammaticaal klopt er natuurlijk helemaal geen moer van, van die voornaamwoorden. Dus dat is de kortsluiting die ik krijg” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII).

Sander Hoogendoorn gaf aan dat hij genderneutraal taalgebruik moeilijk vindt omdat hij nog niet goed genoeg weet hoe hij dit taalgebruik op een juiste manier toepast: “Ik vind het ook heel lastig. Omdat ik nog niet weet hoe dat werkt” (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII). Stephan Bouwman omschreef het toepassen van genderneutraal taalgebruik als een vaardigheid: “Maar het klinkt als een nieuwe skill die je moet leren” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII).

Bij het eerste onderdeel van het onderzoek, waarbij de respondenten nog geen kennis hadden van het specifieke onderwerp van dit onderzoek, vertelden twee respondenten dat ze de in hun radioprogramma uit te spreken tekst zouden uitschrijven, wanneer zij te maken zouden hebben met een non-binair persoon. Bas Menting zei: “Ik moet dat echt uitschrijven, want het zit gewoon niet in mijn systeem” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). Henk van Steeg vertelde ook dat zijn redactie in het geval van een non-binaire beller in zijn radioprogramma zijn tekst uitschrijft: “Dan staat er een hele mooie tekst met onderstreept hoe ik die persoon moet aanspreken” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII).

4.2.5 – Verantwoordelijkheidsrol radiopresentatoren

De mate van verantwoordelijkheidsgevoel als radiopresentator liep uiteen onder de respondenten. Enerzijds zegt Stephan Bouwman “Ik denk niet dat dj’s per direct verantwoordelijk zijn om een lans te breken voor dingen” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage

VIII). Bert Haandrikman zegt hierover: “Ik geloof niet dat ik een trendsetter op dat gebied ben” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII), en Henk van Steeg geeft een ietwat breder perspectief, over de voorbeeldfunctie van media in het algemeen:

Dus ik hoop dat ik altijd ergens in dat... in dat stille midden mezelf ook bevindt. Die gewoon... ja, rustig zijn weg vindt en zoekt en door persoonlijke ontmoetingen die verandering doormaakt. Daar geloof ik veel meer in dan dat wij als media een sturende rol hebben. Dan overschatten wij onszelf echt (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII).

Een radiopresentator op een landelijk radiostation ziet deze voorbeeldfunctie van media wat genuanceerder: “De vraag is: moeten we uiteindelijk naar een genderneutrale samenleving, ja of nee? En als het antwoord daarop ja is, ja dan moeten media ook mee” (Radiopresentator op een landelijk radiostation 2023, bijlage VIII). Hij benadrukt dus meer de volgende rol van media, waarin de samenleving zelf leidend is.

Sander Hoogendoorn benadrukt daarentegen juist de voorbeeldfunctie die media volgens hem wél hebben: “Want dat maakt het ook... weet je, als je het gewoon in de krant leest en je ziet het op tv. Dat maakt de kans ook groter dat jij dat ook gewoon op een gegeven moment gaat toepassen” (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII). Ook Mark van der Molen zegt zich verantwoordelijk te voelen om genderneutraal taalgebruik te hanteren, maar geeft ook aan dat het niet goed is om je als radiopresentator te conformeren aan iemand die heel nauwdenkend is (bijlage VIII). Tot slot zegt ook een radiopresentator op een landelijk radiostation zich verantwoordelijk te voelen naar de luisteraars toe voor het taalgebruik dat hij hanteert. Hij trekt het breder dan alleen genderneutraal taalgebruik, maar noemt bijvoorbeeld ook zich verantwoordelijk te voelen om niet te schelden.

4.2.6 – Genderneutraal taalgebruik door de tijd heen

Gewoonte/traditie

Uit de resultaten is ook gebleken dat de radiopresentatoren genderneutraal taalgebruik zien als iets van deze tijd. Ze maken hierbij een tweedeling tussen ‘hoe het vroeger was’, hoe zij het aangeleerd hebben, en hoe het nu is. Bas Menting zei het volgende: “En ik heb het over

juffen en meesters. Dus ik denk dat ik wel redelijk traditioneel ben daarin” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). Hij ziet een duidelijk onderscheid tussen een mannelijke en vrouwelijke beroepsterm dus als traditioneel. Bert Haandrikman noemde het woord ‘ouderwets’, toen hem werd gevraagd of hij de zin ‘Zij pakt haar fiets” op een genderneutrale wijze, als ‘Die pakt diens fiets’ of ‘Hen pakt hun fiets’ zou formuleren voor een non-binair persoon: “Ja, toch het ouderwetse gewoon. Denk ik. Als in... dat ik gewoon ‘zij pakt haar fiets’, in plaats van de formulering die jij net voordroeg” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII). Vier respondenten benadrukken de manier waarop zij persoonlijke voornaamwoorden hebben leren gebruiken: “Ik ben opgegroeid in een tijd dat gewoon... ja... jongens en meisjes... ja, d’r was eigenlijk geen andere, er waren twee smaken.” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII). Mark van der Molen zei het volgende: “Je wil ook niet dat een gesprek heel stroef verloopt, omdat je de hele tijd een bijna soort van calculatie moet doen in je hoofd, omdat je bent natuurlijk aangeleerd om een bepaalde zin te construeren” (Mark van der Molen 2023, bijlage VIII). Sander Hoogendoorn vertelde dat hij het lastig vindt om iets nieuws als genderneutraal taalgebruik aan te leren:

Ik vind het ook heel lastig, omdat ik ook nog niet helemaal weet hoe dat werkt en ik heb het ook nog niet zoveel gedaan, dus het is... je moet jezelf echt iets aanleren, wat je al zo lang... ja, het is gewoon zijn of haar fiets, zijn of haar plaat. En nu is er ineens een derde bij gekomen. Ja, je moet dat wel bijhouden ook (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII).

Twee van de respondenten benadrukken ook dat het iets is van de laatste tijd. Stephan Bouwman noemt het een trend:

Het klinkt heel erg om te zeggen, maar het zijn wel trends. Dat zijn het nou eenmaal. Omdat mensen zich in een keer extreem heel erg aan koppelen en dus het activistische gedrag vertonen omwille van hun overtuiging, wat dat dan ook is (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII).

Drie respondenten vonden dat dit niet het juiste moment is om het volledige taalgebruik op de radio genderneutraal te maken. Mark van der Molen merkte op dat mensen conservatief

kunnen zijn (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Stephan Bouwman benadrukte dat er ook mensen zijn die het niet prettig vinden om met genderneutrale voornaamwoorden aangesproken te worden: “Hij, zij vind ik een lastige. Omdat ik ook weet dat er mensen zijn die het juist niet prettig vinden om niet zo aangesproken te worden” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII). Een radiopresentator op een landelijk radiostation sprak de verwachting uit dat er op dit moment nog weerstand is voor volledig genderneutraal taalgebruik op de radio (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII).

Toekomst van genderneutraal taalgebruik

Uit de meeste gesprekken bleek dat de respondenten het op dit moment te vroeg vinden om over te gaan op volledig genderneutraal taalgebruik. Stephan Bouwman vond vooral dat genderneutraal taalgebruik een toevoeging moet zijn, en geen verandering: “Het is meer van: het moet op een goeie manier naast elkaar bestaan en we moeten weten waar we aan toe zijn” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII).

Een radiopresentator op een landelijk radiostation verwacht dat genderneutraal taalgebruik vanzelf normaler zal worden: “Komt vanzelf. Dat komt heel organisch” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII). Stephan Bouwman zei dat hij verwacht dat genderneutraal taalgebruik over een tijd normaler is: “Maar ik denk dat dat soort dingen altijd eerst heel erg extreem door je strot gedouwd moeten worden voordat je het normaal gaat vinden” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII). Sommige respondenten geven ook een specifieke tijdsindicatie waarbinnen zij verwachten dat genderneutraal taalgebruik meer ingeburgerd zal zijn: “En dat je dan een soort... maar geef het tien jaar... dan denk ik dat we een heel stuk verder zijn” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII), “Dus over tien, vijftien, twintig jaar, zal dat vast een stuk meer ingeburgerd zijn” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII). Anderen geven een abstractere indicatie, maar verwachten ook dat genderneutraal taalgebruik in de toekomst meer ingeburgerd zal zijn: “Maar het is ook een geval van ‘dan maar wennen’ en dan ben je over een paar jaar ook wel weer aan gewend” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII), “Maar ik denk dat dat veel te vroeg is om dat nu te doen” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII), “Maar misschien moet daar de tijd overheen gaan” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII).

Mark van der Molen verwacht daarentegen, ondanks dat hij ook verwacht dat er over een paar jaar meer gewenning zal zijn, dat het altijd moeite zal blijven kosten: “Ik denk dat

het altijd moeilijk zal zijn. Omdat (...) het zit gewoon nog steeds... het zit niet in je systeem” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII).

4.2.7 – Luisteraars

Genderneutraal taalgebruik eerder bij dichtbij staande personen

Een opvallende bevinding uit de interviews is dat meerdere respondenten aangaven eerder bereid te zijn om genderneutraal taalgebruik te hanteren bij dichtbij staande personen, bijvoorbeeld iemand die zij in hun radioshow aan de telefoon hebben, of een luisteraar, dan bij een artiest. Bas Menting zei hierover: “Tenzij ik dus iemand aan de telefoon zou hebben die dat bewust wil, want dan zou ik het meteen doen” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). In het eerste gedeelte van het onderzoek, waarbij de respondenten casussen voorgelegd kregen en nog niet op de hoogte waren van het precieze onderwerp van de scriptie, merkte Bas het volgende op: “En bij een Sam Smith maakt het in die zin minder uit, want ja... zeg maar... die luistert toch niet. Maar als je iemand aan de telefoon hebt, zou ik dat helemaal moeilijk vinden” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). Henk van Steeg zei: “Dan heb ik liever in het 1-op-1-contact aan de telefoon, dat ik daarin het voorbeeld geef” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII). Hiermee geeft hij aan dat hij bereid is om genderneutraal taalgebruik te hanteren als iemand aan de telefoon aangeeft dat prettig te vinden, maar dat hij zich niet verantwoordelijk voelt om altijd genderneutraal taalgebruik te hanteren, omdat het dan een soort wetmatigheid wordt (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII).

Uit de resultaten blijkt ook dat er respondenten zijn die aangeven in hun privéleven niet veel met non-binaire personen en genderneutraal taalgebruik in aanraking komen: “Ik heb nog niet het gevoel dat... (...) Maar in mijn eigen omgeving merk ik niet dat iemand hier écht mee bezig is” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII) en “Ik kan me er niet in verplaatsen, ik weet niet hoe het is.” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII).

Reacties

Onder de respondenten lijkt ook angst te heersen om fouten te maken in genderneutraal taalgebruik: “Ja, omdat ik gewoon te bang zou zijn dat ik op mijn bek ga” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). Reacties van luisteraars spelen hierin een grote rol. Bas gaf aan dat de

angst om fouten te maken in genderneutraal taalgebruik groter is dan het belang bij het juist toepassen ervan (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). Een radiopresentator op een landelijk radiostation zei: “En de pijn zit hem in het feit dat ik misschien erop word aangesproken, of word gecancelled, of hoe verder je wil gaan” (Radiopresentator op een landelijk radiostation 2023, bijlage VIII).

Deze reacties bewegen echter twee kanten op. Naast de angst voor reacties wanneer genderneutraal taalgebruik onjuist wordt gehanteerd, is er ook angst voor reacties wanneer genderneutraal taalgebruik wél juist wordt gehanteerd. “Mensen, we zijn helemaal van het padje af in deze wereld. Dat soort reacties lokt het wel uit” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII). In het eerste gedeelte van het onderzoek, waarbij de respondenten nog niet wisten dat de focus van dit onderzoek gericht is op genderneutraal taalgebruik, merkte Bas Menting op:

Ik vind Sam Smith altijd een hele moeilijke. Zeg maar... want als ik één keer het woord ‘hen’ gebruik op zender, dan krijgen we meteen allemaal boze appjes van mensen die zeggen: hé, je doet mee met al die woke-toestanden, weet je. Dat krijgen we dan meteen (Bas Menting, 2023, bijlage VIII).

Stephan Bouwman zei: “Daardoor merk ik dat ik op eierschalen ga lopen. Terwijl dat niet nodig hoeft te zijn, want ik vind het een relatief normaal iets” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII).

Henk van Steeg hoopt dat de oordelen van de luisteraars zijn streven om het goed te doen niet in de weg staan: “Ik denk dat bang niet het goede woord is, maar ergens in het midden tussen: ik wil het goed doen, maar zie je ook dat ik het goed wil doen? Maar zie je mij ook stuntelen?” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII).

Mark van der Molen gaf als enige respondent aan niet bang te zijn voor reacties vanuit de luisteraars: “Want ik denk dat als je je daar druk om maakt als radioluisteraar, dan... ja, dan moet je toch ook een klein beetje je afvragen of je wel genoeg te doen hebt in het leven, denk ik dan” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Volgens Mark is ook de mogelijkheid om snel te kunnen reageren op een radioprogramma onderdeel van het probleem: “Dus... het probleem is nu dat iedereen maar zijn meninkje overal kan ventileren” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII).

Rol van luisteraars in het programma

Uit de resultaten blijkt dat de respondenten inclusiviteit omwille van de luisteraars hoog in het vaandel hebben staan. Een radiopresentator op een landelijk radiostation zei: “Ik vind dat iedereen erbij moet horen” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII), Sander Hoogendoorn: “Ik vind dat iedereen zich welkom moet voelen” (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII). Stephan Bouwman trok het breder en beargumenteerde dat Qmusic als zender inclusiviteit hoog in het vaandel heeft staan: “Maar inclusief is bij Q wel altijd al een ding geweest, van: je maakt het voor iedereen en iedereen hoort erbij” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII). Daarnaast benadrukte Mark van der Molen dat hij het belangrijk vindt om mensen in zijn radioshow op hun gemak te stellen:

Voor mij is het dagelijkse kost, maar voor heel veel mensen die zich blootstellen op de radio, die bellen of die gast zijn, of geïnterviewde zijn, die vinden dat gewoon tering-spannend. Dus je wil diegene ook op zijn gemak stellen” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII).

Bert Haandrikman zei: “Ik vind dat iedereen zich betrokken moet voelen bij mijn radioprogramma, en ik wil dat niemand zich gekwetst voelt of zo” en “Als ik daar sommige mensen mee kwets, dat is wel het laatste wat ik wil” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII). Ivo van Breukelen zei het volgende: “Ik wil verder ook niemand kwetsen of tegen zijn hoofd sto... tegen hét hoofd stoten... haar hoofd” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII).

4.2.8 – Toepassing genderneutraal taalgebruik

Toepassing genderneutrale beroepstermen

Uit de interviews is gebleken dat de respondenten gemakkelijker genderneutrale beroepstermen gebruiken dan genderneutrale voornaamwoorden: “Ik vind... beroepstermen prima. Laat ik met liefde los. Hij, zij vind ik een lastige. Omdat ik ook weet dat er mensen zijn die het juist niet prettig vinden om niet zo aangesproken te worden” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII). Bert Haandrikman zou ervoor kiezen om de mannelijke vorm te gebruiken als genderneutrale vorm: “Presentator is dan universeel voor het vak van presentator.

Hoewel je dat dan weer als mannelijk kunt opvatten natuurlijk, maar daar kies ik dan wel voor” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII). Hij onderbouwt dit met het volgende argument:

Nou ik geloof ook wel dat presentator in dit geval, om dat voorbeeld vast te houden, dat dat ook wel zo in de Dikke van Dale staat, denk ik hè? Dat het... als je het nu zou opzoeken, volgens mij is het dan mannelijk en onzijdig, en als je presentatrice opzoekt, dan zou daar... dan zal daar denk ik bij staan 'vrouwelijk' (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII).

Bas Menting zei: “Maar ik denk dat ik nog echt traditioneel lerares zeg. En zangeres. En ik heb het over juffen en meesters” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). Waar Bas enige twijfel uitsprekt en met het woordje ‘nog’ ook een verwachting naar een meer genderneutrale toekomst uitsprekt, is Ivo van Breukelen stilliger in zijn antwoord: “Ja, als het een actrice is... ja, dan is het een actrice” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII).

Toepassing genderneutrale voornaamwoorden

Een aantal respondenten gaf aan om genderneutrale voornaamwoorden heen te praten. Bas Menting gaf aan dat hij eerder om de persoonlijke voornaamwoorden heen zou praten:

Ik probeer er dus omheen te lullen. Omdat ik op het moment dat ik heel duidelijk ‘hen’ ga benoemen, bij Sam Smith, dan krijg ik ook weer appjes uit het andere kamp. Dan krijg je weer de ‘woke-gedoe’, blablabla. Dus ik probeer het super neutraal te houden. Ik voel me niet comfortabel genoeg bij het gebruik van hen. Ik weet dat onze luisteraars ook nog niet zover zijn (Bas Menting, 2023, bijlage VIII).

Een radiopresentator op een landelijk radiostation zei: “Dus daarom werk ik eromheen en zeg ik gewoon iemands naam, als ik het weet” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII). Ook Sander Hoogendoorn gaf aan in het geval van een non-binair persoon diens naam te noemen, in plaats van een persoonlijk voornaamwoord: “Ik probeer altijd die naam gewoon erbij te houden, want dan blijft het ook... dan blijft het persoonlijk. En hoeft je eigenlijk ook dus niet daarover na te denken” (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII). Henk van Steeg vertelde dat hij, als hij van tevoren weet dat hij gaat

praten over een non-binair persoon, bereid is genderneutraal taalgebruik te hanteren, maar dat hij de uitgeschreven tekst voor zich wil zien, om hierin geen fouten te maken (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII).

Stephan Bouwman vertelde dat hij non-binaire artiesten altijd aanduidt in de meervoudsvorm, om geen fouten te maken met gender: “Ik vind het moeilijk, dus ik heb ezelsbruggetjes. Sam Smith is dus een band. Punt. Demi Lovato is een band” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII). Daarnaast gaf Stephan Bouwman aan dat hij genderneutraal taalgebruik in het Engels gemakkelijker vindt dan in het Nederlands: “Ik vind het in het Engels makkelijker. Want they voelt veel natuurlijker dan ‘zij’ of ‘hun’ of ‘hen’.” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII).

Sam (Smith)

Rondom de casus over Sam Smith, die de respondenten in het eerste gedeelte van het onderzoek voorgelegd kregen, gebruikten verschillende respondenten mannelijke voornaamwoorden om Sam Smith aan te duiden. Drie respondenten hielden in de uiting rekening met het feit dat Sam Smith zichzelf identificeert als non-binair persoon. Bij het lezen van de casus, merkte Mark van der Molen het volgende op: “Hoe zit dat met Sam Smith, ook alweer? Daar is toch iets mee? Een beetje dat je... hem, haar, hij, het... of zo? Of is dat niet zo?” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Hieruit zou de mogelijkheid kunnen blijken dat mensen wel weten dat Sam Smith niet met mannelijke of vrouwelijke persoonlijke voornaamwoorden wil worden aangesproken, maar dat zij niet exact weten hoe Sam Smith wél aangesproken zou willen worden. Mark koos er uiteindelijk voor om Sam aan te spreken met ‘het’ als persoonlijk voornaamwoord. Bert Haandrikman deed bij het lezen van de casus de volgende uitspraak: “Maar ik vind het altijd nog wel een hele grappige, een stoere gast, met goeie platen ook” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII). Een ‘stoere gast’ impliceert hier mannelijkheid. Dat heeft ermee te maken dat ‘gast’ vaak informeel wordt gebruikt om een man aan te duiden (Van Dale, 2023b). Vervolgens zei Bert: “Ook iemand die heel erg past in deze tijd, vind ik. Van de LHBTI en de ex... inclusiviteit en zo. Bijna een symbool” (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII). Deze uitspraak bewijst daarentegen weer dat Bert wel degelijk enige kennis heeft over het feit dat Sam Smith deel uitmaakt van de LHBTI+-gemeenschap.

In het eerste gedeelte van het onderzoek kregen de respondenten ook een casus voorgelegd over Sam, die foto's maakt van beroep en een oproep deed voor modellen. Ondanks dat Sam een naam is die zowel aan mannen als vrouwen wordt gegeven (24Baby, z.d.c.), gingen alle respondenten er opvallenderwijs vanuit dat Sam uit de casus een man was: "Dat is voor mij toch wel een man" (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII), "Nee, Sam is in mijn hoofd een man" (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII), "Omdat ik denk dat Sam een jongensnaam is" (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII). Bas Menting gaf hiervoor een verklaring: "Ik denk gewoon heel simpel omdat ik meer Sammen ken die mannelijk zijn" (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). Mark van der Molen gaf dezelfde verklaring: "Ja, dat is... dat is gewoon eigenlijk gebaseerd op: hoeveel vrouwen ken ik die Sam heten?" (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII).

Moet niet te veel opvallen

Henk van Steeg merkte tijdens het interview het volgende op over de inburgering van genderneutraal taalgebruik: "Ik wens en hoop... ook voor de mensen die daar waarde aan hechten, dat het een soort stille revolutie is" (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII). Hij vulde dit aan: "Dus ik hoop altijd dat ik ergens in dat... in dat stille midden mezelf ook bevind. Die gewoon... ja, rustig zijn weg vindt en zoekt en door persoonlijke ontmoetingen die veranderingen doormaakt" (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII).

Een aantal respondenten gaf aan dat er niet te veel nadruk op genderneutraal taalgebruik gelegd moet worden: "Ik vind: doe het gewoon... doe het ook niet betuttelend. En doe het ook niet een soort hielenlikkend, want dat heb je ook nog weleens" (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII), "Ik denk ook dat als iemand genderneutraal... zich daarmee... als dusdanig wil identificeren... heeft het denk ik ook geen zin dat dat vervolgens heel die persoon zijn persoonlijkheid is" (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Stephan Bouwman vertelde:

Dat het daardoor misschien ook zijn kracht verliest en juist, maar dat... hoe ik dat vaak opvat, als ik de radio of de tv aanzet, en elk programma is mij aan het vertellen hoe ik ergens mee moet omgaan. Dan word ik ineens heel recalcitrant (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII).

Dit zou kunnen impliceren dat wanneer genderneutraal taalgebruik veel opvalt en te geforceerd aangeboden wordt op televisie of radio, dit voor sommige mensen averechts zou kunnen werken.

4.2.9 – Stijlregels

Geen enkele van de radiozenders waarop de in dit onderzoek geïnterviewde respondenten actief zijn, hanteert een stijlboek met daarin regels over inclusief taalgebruik (zie bijlage VIII). Voor Ivo van Breukelen voelt radio ook als een minder geschikt medium voor stijlregels, vergeleken met geschreven journalistiek: “Als het gedrukt staat... dan is het... dan heeft het meer waarde of zo, dan... voelt het als waardevoller dan... dan radio. Radio voelt toch wat vluchtiger” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII).

Een radiopresentator op een landelijk radiostation vertelde: “Omdat radio is eigenlijk een soort... afspiegeling van... van wat ik zeg, hoe mensen met elkaar praten”, vervolgens zei hij: “En ik denk dat de radio misschien een beetje volgend is daarin” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII). Stephan Bouwman zei: “Ik vind het wel belangrijk dat ik op een goeie manier afspiegeling van de maatschappij in mijn programma heb” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII). Hieruit blijkt dus dat de radiopresentatoren het taalgebruik dat zij in hun radioprogramma baseren op het taalgebruik in hun omgeving en in de maatschappij.

Eén van de omroepen waarop de in dit onderzoek geïnterviewde respondenten actief zijn, heeft wél een boekje met stijlrichtlijnen. Henk van Steeg vertelt over het Paarse Boekje, dat de EO heeft opgesteld: “Het Paarse Boekje, met daarin een heel aantal dingen hoe we inclusief taalgebruik kunnen bezigen (...) En dat helpt vaak al heel erg, van hé. En ik ben me er ook best bewust van” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII). Hij verklaarde waarom de omroep ervoor gekozen heeft dit boekje op te stellen:

We zijn een omroep vanuit christelijke achtergrond, dus daarin kunnen we ook soms taal gebruiken die heel erg aansluit bij onze achterban, maar daardoor voor vervreemding, of in ieder geval dat mensen niet begrijpen waar we het over hebben. Dus dat is heel fijn in de... ja, zal ik maar zeggen op het kerkplein, maar op het marktplein snappen mensen ons niet (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII).

Een radiopresentator op een landelijk radiostation vertelde dat wanneer er nieuws is rondom Sam Smith, hij op de redactie van zijn radiozender wel geattendeerd wordt op het feit dat Sam Smith zich niet als man of vrouw identificeert: “Dan wordt er wel even gezegd: hé jongens, Sam Smith, die wil zich... die identificeert zich als non-binair. Hou daar rekening mee in je spreek” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII).

5 CONCLUSIE

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvraag en de daarbij horende deelvragen. De onderzoeksvraag die in dit onderzoek centraal staat, luidt als volgt: “Hoe zeggen radiopresentatoren om te gaan met genderneutraal taalgebruik op de Nederlandse radio?”. Deze onderzoeksvraag is opgedeeld in de volgende drie deelvragen:

- “Op welke manier gebruiken radiopresentatoren op de Nederlandse radio voornaamwoorden en beroepsaanduidingen?”
- “Hoe staan radiopresentatoren op de Nederlandse radio tegenover genderneutraal taalgebruik?”
- “Hoe staan radiopresentatoren op de Nederlandse radio tegenover vaste stijlregels over genderneutraal taalgebruik voor de radio?”

5.1 - Beantwoording deelvraag 1

In het eerste gedeelte van het onderzoek kregen de respondenten onder andere een casus voorgelegd over Sam Smith, die zich identificeert als non-binair persoon. Drie respondenten hanteerden vervolgens genderneutraal taalgebruik om Sam Smith aan te duiden. Dit deden ze op verschillende wijzen. Eén van de respondenten gebruikte ‘het’ als persoonlijk voornaamwoord in plaats van de binaire persoonlijke voornaamwoorden ‘hij’ en ‘zij’. Een andere respondent koos ervoor om Sam Smith aan te duiden in een meervoudsvorm en tot slot ontweek een respondent alle persoonlijke voornaamwoorden, en gebruikte in de plaats daarvan louter Sam Smiths voornaam. Een aantal respondenten gaf later in het onderzoek aan om voornaamwoorden heen te praten wanneer zij te maken hebben met een persoon die zich identificeert als non-binair.

De respondenten kregen ook een casus voorgelegd waarin zij te maken hadden met een non-binair persoon aan de telefoon, met de naam Bennie. De respondenten gebruikten ofwel Bennies naam, ofwel een voornaamwoord in de tweede persoon om Bennie aan te duiden. Geen van de respondenten heeft hier dus gebruikgemaakt van genderneutrale voornaamwoorden.

Wat beroepstermen betreft, zijn de respondenten uit dit onderzoek niet heel bewust bezig met genderneutraliteit. Een aantal van hen gaf expliciet aan mannelijke en vrouwelijke beroepstermen te gebruiken, al dan niet voorlopig. Anderen gaven aan bereid te zijn om

volledig genderneutrale beroepstermen te gebruiken, maar maken hier tot op heden geen gebruik van.

5.2 – Beantwoording deelvraag 2

De meningen van de respondenten over genderneutraal taalgebruik waren niet eenduidig positief of negatief. Respondenten vonden het belangrijk om genderneutraal taalgebruik op een juiste manier te hanteren. Hierbij spelen ook de reacties van luisteraars een belangrijke rol. Een deel van de respondenten gaf aan bang te zijn voor reacties van luisteraars rondom genderneutraal taalgebruik. Hierbij gaat het niet alleen om reacties op het onjuist hanteren van genderneutraal taalgebruik, maar ook om reacties van tegenstanders van genderneutraal taalgebruik.

Ook werd duidelijk dat radiopresentatoren meer bereidheid tonen om genderneutraal taalgebruik te hanteren wanneer zij bijvoorbeeld bellen met een non-binair persoon, dan wanneer zij praten over een grote artiest die zich niet identificeert als man of vrouw. Verschillende respondenten gaven aan dat hun radioprogramma open staat voor iedereen en dat iedereen zich welkom moet voelen.

Uit de interviews is ook gebleken dat radiopresentatoren genderneutraal taalgebruik niet altijd mooi vinden, of dat ze het taalgebruik als vreemd bestempelen. Een aantal keer begonnen respondenten ook over grammaticale onjuistheid van genderneutraal taalgebruik. Dat genderneutraal taalgebruik nog niet helemaal ingeburgerd is in het Nederlands, blijkt ook uit het resultaat dat de respondenten aangegeven hebben dat zij genderneutraal taalgebruik moeilijk vinden. Meerdere keren werd dit beargumenteerd aan de hand van ‘gewenning’ en de wijze waarop zij de Nederlandse taal als kind hebben geleerd, waar genderneutraal taalgebruik geen onderdeel van zou hebben uitgemaakt.

Het verantwoordelijkheidsgevoel dat de radiopresentatoren hebben naar de maatschappij toe, liep in het onderzoek uiteen. Eén van de respondenten vond dat de media als voorbeeld fungeren voor het taalgebruik dat in de maatschappij gehanteerd wordt. Een andere respondent gaf aan dat media meer een volgende rol hebben, en dat zij hun taalgebruik meer baseren op de taal die in de maatschappij gebezigd wordt. Tot slot waren er ook respondenten die vonden dat radiopresentatoren geen macht hebben om taal in de maatschappij te veranderen.

5.3 – Beantwoording deelvraag 3

Geen enkele van de radiopresentatoren gaf aan te maken te hebben met vaste stijlregels voor inclusief taalgebruik vanuit de radiozender of de omroep waarvoor hij werkt. Eén van de respondenten gaf aan dat de EO, de omroep waarbij hij actief is, wel een document heeft waarin richtlijnen verwerkt zijn voor inclusief taalgebruik.

Eén van de respondenten vertelde dat de radio een afspiegeling is van de maatschappij. Verschillende radiopresentatoren vertelden hun taalgebruik vooral te baseren op het taalgebruik dat zij om zich heen horen. Eén van de respondenten gaf aan radio een minder geschikt medium te vinden voor vaste stijlregels dan geschreven journalistiek, omdat gesproken journalistiek voelt als minder waardevol.

Verschillende radiopresentatoren geven daarbij ook aan dat er niet te veel nadruk gelegd moet worden op genderneutraal taalgebruik. Ze verwachten dat als zij een voorbeeldrol zouden vervullen bij het hanteren van genderneutraal taalgebruik, dit ook averechts zou kunnen werken. Eén van de respondenten zegt te hopen dat de inburgering van genderneutraal taalgebruik vooral een stille revolutie zal zijn.

5.4 – Beantwoording onderzoeksvraag

Uit het onderzoek blijkt dat radiopresentatoren niet veel bezig zijn met genderneutraal taalgebruik in hun radioprogramma's. Op het moment dat zij praten met of over een persoon die zich identificeert als non-binair, zijn er enkele presentatoren die genderneutrale persoonlijke voornaamwoorden hanteren. Anderen praten eromheen, of kiezen ervoor om desbetreffende persoon, al dan niet onbewust, als man dan wel vrouw aan te duiden, met bijbehorende persoonlijke voornaamwoorden.

Genderneutraal taalgebruik is ook niet een onderwerp dat veelvuldig speelt binnen de verschillende radiozenders. Zo zijn er geen vaste stijlregels en veel van de radiopresentatoren vinden genderneutraal taalgebruik ingewikkeld, vreemd of zelfs lelijk. Daarnaast geven de respondenten aan meer bereid te zijn om genderneutrale beroepstermen te gebruiken dan genderneutrale voornaamwoorden. De presentatoren voelen daarbij weinig verantwoordelijkheid naar de maatschappij toe voor het hanteren van genderneutraal taalgebruik. Wel hechten zij veel waarde aan het betrokkenheidsgevoel van luisteraars bij hun radioprogramma. Daarom vinden ze het belangrijk om genderneutraal

taalgebruik te hanteren wanneer een luisteraar of beller in het radioprogramma zich daar prettig bij voelt.

6 DISCUSSIE

In dit hoofdstuk worden de resultaten uit dit onderzoek gekoppeld aan de theorie uit het theoretisch kader in hoofdstuk 2. Daarnaast worden de beperkingen van dit onderzoek besproken en ik geef een aantal suggesties voor vervolgonderzoek.

6.1 – Koppeling resultaten en theorie

Koefoed (1978; p. 16) beschrijft hoe een periode van differentiatie voorafgaat aan een taalverandering. In deze fase zal een deel van de mensen de oude situatie gebruiken en een ander deel gebruikt de nieuwe situatie (Van der Horst, 2010; p.31). Dit is terug te zien in de resultaten. Allereerst maakt een aantal respondenten gebruik van genderneutraal taalgebruik, wanneer zij weten dat zij over of met een non-binair persoon spreken. Verder is dit ook terug te zien in de inschatting die de radiopresentatoren maken over de manier waarop hun luisteraars denken over genderneutraal taalgebruik. Enerzijds verwachten de radiopresentatoren reacties van luisteraars wanneer zij genderneutraal taalgebruik op een onjuiste manier hanteren: “Maar ik ben inderdaad banger voor de reacties dat ik het fout zou doen” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII) en “En de pijn zit hem in het feit dat ik misschien erop word aangesproken, of word gecancelled, of hoe verder je wil gaan” (Radiopresentator op een landelijk radiostation, 2023, bijlage VIII). Anderzijds verwachten de radiopresentatoren ook negatieve reacties wanneer zij genderneutraal taalgebruik wél op een juiste manier hanteren: “Als ik één keer het woord ‘hen’ gebruik op zender, dan krijgen we meteen allemaal boze appjes van mensen die zeggen: hé, je doet mee met al die woke-toestanden, weet je” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII). Dit komt overeen met de theorie van Gustafsson Sendén et al. (2015; p.1), die stellen dat nieuwe genderneutrale woorden in eerste instantie vijandige reacties oproepen. Volgens Gustafsson Sendén et al. (2015; p. 1) kunnen de attitudes ook snel normaliseren.

Verder blijkt uit onderzoek van Hord (2016) dat genderneutrale voornaamwoorden in het Frans en Duits weinig gebruikt worden. Veel Engelsen weten daarentegen af van het bestaan van genderneutrale voornaamwoorden, maar brengen het weinig in de praktijk. In het Zweeds zijn genderneutrale voornaamwoorden relatief goed ingeburgerd (Hord, 2016). Hord (2016) lijkt dit te verklaren aan de hand van het gegeven dat zelfstandige naamwoorden in het Engels en Zweeds geen geslacht hebben, en in het Frans en Duits wél.

Mogelijk is het voor een taal waarin woorden geen geslacht hebben dus gemakkelijker om genderneutraal taalgebruik op te nemen dan in talen waarbij het geslacht van woorden duidelijk is. In het Nederlands hebben woorden ook een geslacht. Dit geslacht wordt echter niet weerspiegeld in bijvoeglijke naamwoorden, bijwoorden en lidwoorden, zoals in het Duits en Frans. Toch zou dit kunnen verklaren waarom genderneutraal taalgebruik op dit moment niet gemakkelijk lijkt in te burgeren. Bert Haandrikman vertelde dat hij de mannelijke beroepsvorm ‘presentator’ zou gebruiken als zijnde genderneutraal (Bert Haandrikman, 2023, bijlage VIII). Dit verklaarde hij aan de hand van de verwachting dat het woordenboek deze mannelijke vorm ziet als de onzijdige variant. Volgens Van Dale klopt deze verwachting. Het woord ‘presentatrice’ is louter vrouwelijk, maar ‘presentator’ is zowel mannelijk, als vrouwelijk en onzijdig (Van Dale, 2023c).

Volgens Segalowitz en Lane (2000, p. 376) kosten veranderingen of toevoegingen van voornaamwoorden in een taal veel tijd, en daarnaast zijn ze gevoelig voor controverse. Allereerst blijkt deze gevoeligheid voor controverse uit de reacties die radiopresentatoren zeggen te krijgen wanneer zij genderneutraal taalgebruik hanteren op de radio. Verder blijkt dit uit de grammaticale onjuistheid van genderneutrale voornaamwoorden waar onder anderen Ivo van Breukelen zich over uitdrukte: “... want grammaticaal klopt er natuurlijk helemaal geen moer van” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII).

Gerritsen (2002, p. 85) beschrijft hoe vrouwelijke functiebenamingen als minder positief worden geïnterpreteerd dan mannelijke. Tijdens de interviews werd dit ook opgemerkt door Bas Menting: “... dat een directrice misschien wat minder autoritair voelt of wat dan ook” (Bas Menting, 2023, bijlage VIII).

Op het gebied van beroepstermen is er in de Nederlandse taal een tweestrijd. Hierbij staat neutralisering, waarbij geen focus is op een specifieke sekse, tegenover differentiëring, waarbij verschillende aanduidingen gebruikt worden voor mannen en vrouwen met dezelfde functie (De Caluwe & Van Santen, in Mortelmans, 2008; p.7). Deze tweestrijd is ook duidelijk zichtbaar in de resultaten. Enerzijds zegt bijvoorbeeld Stephan Bouwman bereid te zijn om louter genderneutrale beroepstermen te gebruiken: “Weet je wel? Dan zeg ik geen brandweerman meer. Ja, boeit me niet zo. Het enige is: help me erbij” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII). Anderzijds zegt Ivo van Breukelen: “Als het een actrice is, dan is het een actrice” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII).

Van Poecke en Van den Bulck (1991) stellen dat mediataal wordt gezien als standaardtaal. Dit zou het dus mogelijk kunnen maken dat mensen dit soort taalgebruik als positiever zullen bestempelen zodra media deze taal gaan gebruiken. De resultaten zijn wat dit onderwerp betreft niet eenstemmig. Henk van Steeg en Stephan Bouwman zijn het hier niet mee eens: “Daar geloof ik veel meer in dan dat wij als media een sturende rol hebben. Dan overschatten wij onszelf echt.” (Henk van Steeg, 2023, bijlage VIII) en “Maar niet... ik denk niet dat dj’s per direct verantwoordelijk zijn om een lans te breken altijd voor dingen.” (Stephan Bouwman, 2023, bijlage VIII). Haaks daarop staat de uitspraak van Sander Hoogendoorn over de voorbeeldfunctie van media: “Als je het gewoon in de krant leest en je ziet het op tv. Dat maakt de kans ook groter dat jij dat ook gewoon op een gegeven moment gaat toepassen” (Sander Hoogendoorn, 2023, bijlage VIII). Deze uitspraak bevestigt de theorie van Van Poecke en Van den Bulck (1991) dus wél. Opvallend is dat slechts een van de respondenten de theorie van Van Poecke en Van den Bulck (1991) lijkt te bevestigen, en dat er zelfs twee respondenten zijn die deze theorie tegenspreken. Een mogelijke verklaring voor het ontbreken van bevestiging van deze theorie zou kunnen zijn dat ik presentatoren van landelijke muziek-radiozenders heb geïnterviewd. Mogelijk hebben deze presentatoren minder het idee hun luisteraars iets te kunnen leren, dan dat presentatoren op nieuws-radiozenders of presentatoren van televisiejournals dat zouden kunnen doen. Ook het feit dat Sander Hoogendoorn in het laatstgenoemde citaat alleen de krant en de televisie noemt als media die een voorbeeldrol vervullen bij het gehanteerde taalgebruik door het publiek, zou dit argument mogelijk kunnen bekrachtigen.

6.2 – Beperkingen

Voor dit onderzoek zijn acht radiopresentatoren van Nederlandse landelijke radiostations geïnterviewd. Echter, de respondentengroep bestond louter uit mannen. Dit komt de generaliseerbaarheid van de resultaten niet ten goede, gezien het feit dat een meer diverse respondentengroep een representatiever beeld zou hebben gegeven van de huidige status van genderneutraal taalgebruik in de radiowereld. Daarbij wil ik opmerken dat een volledig gelijke man-vrouwverhouding geen goede representatie van de radiowereld zou zijn. De hoeveelheid mannelijke radiopresentatoren is in Nederland anno 2023 immers veel groter dan de hoeveelheid vrouwelijke radiopresentatoren. Ik heb verschillende vrouwelijke

radiopresentatoren benaderd voor mijn onderzoek. Echter, met een groot deel van hen kreeg ik geen contact, en een andere gaf aan niet mee te willen werken.

Daarnaast gaven verschillende radiopresentatoren tijdens het eerste gedeelte van het onderzoek, waarin zij casussen voorgelegd kregen en ik hen vroeg om een uiting te formuleren zoals zij ook in hun radioprogramma zouden doen, aan dat zij deze situaties normaliter niet zomaar tijdens hun radioprogramma tegen zouden komen. Ze zouden bijvoorbeeld samen met hun redactie de teksten van tevoren uitschrijven, extra vooronderzoek doen of desbetreffende gast al spreken vóóordat ze het gesprek op de radio zouden voeren. In de eerste twee interviews merkte ik dat de radiopresentatoren bepaalde informatie in de casussen misten. Daarom heb ik besloten om vanaf dat moment de presentatoren mede te delen dat zij ontbrekende informatie erbij mochten verzinnen, indien nodig.

Daarnaast waren niet alle situaties van de casussen herkenbaar voor de radiopresentatoren. Een aantal van hen gaf aan desbetreffende situatie niet in zijn eigen radioprogramma te behandelen. Echter, per presentator verschilde het welke casus dit betrof. Daarom denk ik dat het desondanks goed gelukt is om algemene casussen op te stellen die voor verschillende radiozenders en radioprogramma's te gebruiken zijn.

Ook waren niet alle redematies die de respondenten gaven zuiver. Zo beargumenteerde Ivo van Breukelen dat een stijlboek voor de radio minder geschikt zou zijn dan een stijlboek voor geschreven journalistiek: "Als het gedrukt staat... dan is het... dan heeft het meer waarde of zo, dan... voelt het als waardevoller dan... dan radio. Radio voelt toch wat vluchtiger" (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII). Hierbij wordt dus alleen rekening gehouden met de 'uiterlijke' eigenschappen van radio ten opzichte van bijvoorbeeld kranten. Hij vergelijkt het feit dat kranten gedrukte tekst gebruiken, waar de radio gesproken tekst gebruikt. Maar een vergelijking over het inhoudelijke belang van genderneutraal taalgebruik ontbreekt, terwijl dat juist hetgeen is waar dit soort stijlregels voor bedoeld zijn. Verder beargumenteerde Mark van der Molen eerst dat men zal wennen aan genderneutraal taalgebruik: "Maar het is ook een geval van 'dan maar wennen' en dan ben je over een paar jaar ook wel weer aan gewend" (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Maar op een ander moment in het interview sprak hij de verwachting uit dat genderneutraal taalgebruik altijd moeilijk zal blijven: "Ik denk dat het altijd moeilijk zal zijn. Omdat... ja, dat is lullig. Maar dat is wel wat het is. Ja, ik denk dat het nog steeds... het zit

gewoon nog steeds... het zit niet in je systeem” (Mark van der Molen, 2023, bijlage VIII). Deze kleine tegenstrijdigheid benadrukt dat genderneutraal taalgebruik lastig is en dat het bij sommigen, dan wel velen, nu nog niet in het systeem zit en het wellicht ook nooit volledig normaal zal zijn. Het gegeven dat Mark in de laatstgenoemde quote in eerste instantie twee keer het woord ‘nog’ wilde gebruiken, kan dan weer impliceren dat hij ervan uitgaat dat er wel degelijk een gewenning gaat plaatsvinden op het gebied van genderneutraal taalgebruik.

Tot slot heb ik de data die ik heb verzameld door het voorleggen van de casussen onderworpen aan een contentanalyse, om erachter te komen op welke manier radiopresentatoren genderneutraal taalgebruik zouden hanteren in hun radioprogramma. De resultaten geven dus een indruk van de manier waarop genderneutraal taalgebruik wordt ingezet op de Nederlandse radio, maar gezien de hoeveelheid data en de afwijking van de manier waarop de radiopresentatoren normaliter een ‘spreek’, oftewel een stukje gesproken tekst op de radio, voorbereiden, zijn deze resultaten niet geheel representatief voor de volledige huidige situatie op de Nederlandse radio. Naast het feit dat de resultaten wel een indruk geven van de inzet van genderneutraal taalgebruik, bood de tweeledigheid van dit onderzoek de mogelijkheid om te testen hoe de respondenten genderneutraal taalgebruik inzetten en hierover praten zónder dat zij voorkennis hadden over hetgeen ik precies onderzocht: genderneutraal taalgebruik op de radio. Ik had hen van tevoren alleen verteld dat het onderzoek ging over taalgebruik op de Nederlandse radio.

6.3 – Suggesties voor vervolgonderzoek

Tijdens de interviews sprak een aantal van de respondenten de verwachting uit dat inclusief taalgebruik op een nieuws-radiozender als NPO Radio 1 een belangrijker onderwerp zal zijn dan op de landelijke muziek-radiozenders. Dit onderzoek richt zich immers louter op muziek-radiozenders. In een vervolgonderzoek zou daarom onderzocht kunnen worden welke rol genderneutraal taalgebruik speelt op nieuws-radiozenders. Hierbij zouden bijvoorbeeld NPO Radio 1 en BNR Nieuwsradio onderzocht kunnen worden, of regionale radiozenders als NH Radio, Omroep Gelderland en RTV Rijnmond. Bij het huidige onderzoek kwam ik er al achter dat er meer teksten van tevoren worden uitgeschreven dan ik had verwacht. Bij een nieuws-radiozender verwacht ik dat dit ook het geval is. Daarom zou het ook interessant kunnen zijn om niet alleen radiopresentatoren op nieuws-radiozenders te interviewen, maar ook redacteurs die teksten schrijven voor de radioprogramma’s. In dit geval zou hen casussen

kunnen worden voorgelegd, die dan opgebouwd kunnen worden als persbericht. Aan de hand van deze casussen zouden de redacteuren en presentatoren een radiotekst moeten schrijven of verbaal moeten formuleren. Dit onderzoek zou een aanvulling zijn op dit huidige onderzoek, gezien het feit dat dit een completer beeld geeft van het radiolandschap in Nederland. Het is interessant om de uitkomsten van genderneutraal taalgebruik op Nederlandse nieuws-radiozenders te vergelijken met dit onderzoek, dat zich richt op genderneutraal taalgebruik op Nederlandse muziek-radiozenders. Hierbij zou bijvoorbeeld gelet kunnen worden op een verschil in de ervaring van verantwoordelijkheidsgevoel naar de luisteraars toe van radiopresentatoren. Daarnaast zou ik benieuwd zijn naar de aanwezigheid van stijlregels bij nieuws-radiozenders, gezien het feit dat deze niet aanwezig zijn bij de muziek-radiozenders die in dit onderzoek meegenomen zijn.

Verder zou het interessant zijn om eenzelfde soort onderzoek uit te voeren bij televisieprogramma's. Allereerst kan hierbij gedacht worden aan journaals, zoals het NOS Journaal, het RTL Nieuws en Nieuwsuur. Ook in dit onderzoek kunnen er casussen in de vorm van persberichten voorgelegd kunnen worden aan presentatoren en redacteuren. Het zou ook interessant zijn om presentatoren van talkshows te interviewen, aangezien daarbij meer interactie is dan bij een journaal. Door deze interactie kan niet alle tekst in een talkshow van tevoren bedacht en uitgeschreven worden, waardoor presentatoren ook zelf keuzes moeten maken over de manier waarop ze een uiting formuleren.

Tot slot zou het ook interessant kunnen zijn om exact ditzelfde onderzoek over vijf jaar opnieuw uit te voeren. Uit de resultaten blijkt immers dat we nog in een overgangsfase zitten, zoals beschreven door Van der Horst (2010, p. 31). In deze fase gebruikt de ene persoon de oude situatie, dus geen genderneutraal taalgebruik, en een andere persoon gebruikt de nieuwe situatie, waarin dus wél genderneutraal taalgebruik wordt ingezet. Ook volgen er in 2023 zo nu en dan vijandige reacties op genderneutraal taalgebruik. Volgens Gustafsson Sendén et al. (2015; p. 1) kunnen de attitudes, na de vijandige reacties, snel normaliseren. Deze gegevens, samen met de verwachtingen van verschillende radiopresentatoren over toename en normalisering van genderneutraal taalgebruik in de toekomst, scheppen de verwachting dat de resultaten van eenzelfde onderzoek over vijf jaar heel anders kunnen zijn dan de resultaten van huidig onderzoek. Een kleine stap richting een inclusieve radiowereld lijkt in ieder geval al wel te zijn gemaakt: "Ik wil verder ook niemand

kwetsen of tegen zijn hoofd sto... tegen hét hoofd stoten... haar hoofd” (Ivo van Breukelen, 2023, bijlage VIII).

LITERATUUR

- Algemeen Nederlands Woordenboek. (z.d.). *Genderneutraal*. Geraadpleegd op 12 februari 2023, van <https://anw.ivdnt.org/article/genderneutraal>.
- Adams, W. (2015). Conducting semi-structured interviews. In K. Newcomer, H. Hatry, & J. Wholey (Reds.) *Handbook of practical program evaluation* (4e ed.) (pp. 492-505). Hoboken, Verenigde Staten: Wiley.
- ANP. (2021). *ANP gaat genderneutrale voornaamwoorden gebruiken*. Geraadpleegd op 13 februari 2023, van <https://www.anp.nl/blog/198/anp-genderneutrale-voornaamwoorden>.
- Benschop, Y., Brouns, M., & De Bruijn, J. (1998). De kikker op het witte paard: Ontwikkelingen in het denken over sekse en gender in arbeid en organisaties. *Tijdschrift voor genderstudies*, 1(2), 13-22.
- Carvalho, A. (2008). Media(ted) discourse and society. *Journalism Studies*, 9(2), 161-177. <https://doi.org/10.1080/13616700701848162>.
- Curvers, E. (2023, 8 juni). Conflict tussen documentairemaker en BNNVARA escaleerde door grappig bedoeld kerstpakket. *De Volkskrant*. Geraadpleegd van <https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/conflict-tussen-documentairemaker-en-bnnvara-escaleerde-door-grappig-bedoeld-kerstpakket~b4599265/>.
- D'Ancona, H. (1975). Vrouwenemancipatie; een onderzoeksterrein. *Sociologische gids*, 22(4), 254-263.
- De Bruijn, H. (2014). *Framing: over de macht van taal in de politiek*. Atlas Contact.
- De Volkskrant. (2021). *Stijlboek*. Geraadpleegd op 13 februari 2023, van <https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/stijlboek~b3c91bf7/>.
- Galletta, A. (2013). The semi-structured interview as a repertoire of possibilities. In A. Galletta (Red.), *Mastering the semi-structured interview and beyond*. (pp. 45-72). New York, Verenigde Staten: New York University Press.
- Gerritsen, M. (2002). Towards a more gender-fair usage in Nederlands Dutch. In Bussman, H., & Hellinger, M. (Reds.), *Gender across languages: the linguistic representation of women and men*. (pp. 81-108). Amsterdam, Nederland: John Benjamins Publisher Company.

- Gustafsson Sendén, M., Bäck, E., & Lindqvist, A. (2015). Introducing a gender-neutral pronoun in natural gender language: the influence of time on attitudes and behavior. *Frontiers in psychology, 6*, 1-12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00893>.
- Hord, L. (2016). Bucking the linguistic binary: gender neutral language in English, Swedish, French, and German. *Proceedings of Western Interdisciplinary Student Symposium on Language Research, 3*(1).
- Kamphuis, L., & Akse, R. (2021, 30 juli). Van overdreven en te correct tot een stuk inclusiever: mensen verdeeld over genderneutraal taalgebruik. *Eenvandaag*. Geraadpleegd op 18 maart 2023, van <https://eenvandaag.avrotros.nl/panels/opiniepanel/alle-uitslagen/item/van-overdreven-en-te-correct-tot-juist-erg-goed-mensen-verdeeld-over-genderneutraal-taalgebruik/>.
- Koefoed, G. (1978). Taalverandering in het licht van taalverwerving en taalgebruik. In G. Koefoed (Red.), *Aspecten van taalverandering, een verzameling inleidende artikelen*. (pp. 11-70). Groningen, Nederland: Wolters-Noordhoff.
- Korf, D., Althoff, M., & Enhus, E. (2010). Sneeuwvitje en de machoman: sekse en gender in de (Nederlandstalige) criminologie. *Tijdschrift voor Criminologie, 52*(4), 335-350.
- Krippendorff, K. (2019). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4de editie). SAGE Publications.
- Mittell, J. (2001). A cultural approach to television genre theory. *Cinema Journal, 40*(3), 3-24. <https://doi.org/10.1353/cj.2001.0009>.
- Mortelmans, T. (2008). Zij is een power-feminist. Nog eens functie- en rolbenamingen in het Nederlands vanuit contrastief perspectief. *Tijdschrift voor Genderstudies, 11*(1), 7-19.
- Nederlands Jeugd Instituut (z.d.). *Wat betekenen sekse en gender?* Geraadpleegd op 18 maart 2023, van <https://www.nji.nl/seksualiteit-en-gender/wat-betekenen-sekse-en-gender>.
- NOS. (2017, 29 juli). *Bij de NS hoor je straks geen 'dames en heren' meer*. Geraadpleegd op 13 februari 2023, van <https://nos.nl/artikel/2185349-bij-de-ns-hoor-je-straks-geen-dames-en-heren-meer>.
- NOS. (z.d.). *De taal van de NOS*. Geraadpleegd op 13 februari 2023, van <https://over.nos.nl/uw-vragen-reacties/fouten-of-suggesties-doorgeven/>.

- NPO. (2020). *Concessiebeleidsplan 2022-2026*. NPO. Geraadpleegd op 13 februari 2023, van <https://over.npo.nl/concessiebeleidsplan>.
- Onze Taal (z.d.). *Wat wordt bedoeld met de term voornaamwoord?* Geraadpleegd op 11 maart 2023, van <https://onzetaal.nl/taalloket/voornaamwoord>.
- Pasveer, L. (2021, 19 augustus). DPG Media maakt start met meer genderneutrale berichtgeving. *Villamedia*. Geraadpleegd op 13 februari 2023, van <https://www.villamedia.nl/artikel/dpg-media-maakt-start-met-meer-genderneutrale-berichtgeving>.
- Paterson, L. (2011). Epicene pronouns in UK national newspapers: A diachronic study. *ICAME journal*, 35, 171-184.
- Schudson, Z., & Morgenroth, T. (2022). Non-binary gender/sex identities. *Elsevier*, 48(101499), 1-5. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101499>.
- Segalowitz, S., & Lane, K. (2000). Lexical access of function versus content words. *Brain and Language*, 75, 376-389. <https://doi.org/10.1006/brln.2000.2361>.
- Stemler, S. (2001). An overview of content analysis. *Practical Assessment, Research & Evaluation* 7(17), 1-6. <https://doi.org/10.7275/z6fm-2e34>.
- Ster. (z.d.a.). *NPO 3FM*. Geraadpleegd op 23 februari 2023, van <https://www.ster.nl/bereik-doelgroepen/npo-3fm/>.
- Ster. (z.d.b.). *NPO Radio 5*. Geraadpleegd op 23 februari 2023, van <https://www.ster.nl/bereik-doelgroepen/npo-radio-5/>.
- Taaladvies (z.d.). *Taal en gender (algemeen)*. Geraadpleegd op 26 februari 2023, van https://taaladvies.net/taal-en-gender-algemeen/#_Toc103785279.
- Uw Radiocampagne (z.d.a.). *Adverteren op Radio Veronica?* Geraadpleegd op 29 mei 2023, van <https://uwradiocampagne.com/radioveronica/#:~:text=Radio%20Veronica%20richt%20zich%20op%20de%20doelgroep%20mannen%2025%2D54%20jaar>.
- Uw Radiocampagne (z.d.b.). *Adverteren op Radio 538?* Geraadpleegd op 29 mei 2023, van <https://uwradiocampagne.com/radio538/>.
- Van Dale (2023a). *ie*. In *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal*. <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/ie>.
- Van Dale (2023b). *Gast*. In *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal*. <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/gast>.

- Van Dale (2023c). Presentator. In *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal*.
<https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/presentator>.
- Van den Berg, H. (2004). Discoursanalyse. *Tijdschrift voor kwalitatief onderzoek*, 9(2), 29-39.
<https://doi.org/10.5117/2004.009.002.006>.
- Van der Horst, J. (1985). Ons Erfdeel. Geraadpleegd op 7 maart 2023, van
https://www.dbnl.org/tekst/_ons003198501_01/_ons003198501_01_0009.php.
- Van der Horst, J. (2010). *Met het oog op morgen: Opstellen over taal, taalverandering en standaardtaal*. Leuven, België: Universitaire Pers Leuven.
- Van Poecke, L, & Van den Bulck, H. (1991) Taal en omroep. Een schets van de evolutie in het taalbeleid van de Vlaamse Openbare Omroep. In L. Beheydt (Red.), *Voorzetten 33* (pp. 33-107). 's-Gravenhage, Nederland: Stichting Bibliographia Neerlandica.
- Vergoossen, H., Pärnamets, P., Renström, E., & Gustafsson Sendén, M. (2020). Are new gender-neutral pronouns difficult to process in reading? The case of hen in Swedish. *Frontiers of Psychology*, 11(574356), 1-10.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.574356>.
- 24Baby (z.d.a). Benthe. Geraadpleegd op 13 maart 2023, van
<https://www.24baby.nl/babynamen/benthe/>.
- 24Baby (z.d.b). Maud. Geraadpleegd op 13 maart 2023, van
<https://www.24baby.nl/babynamen/maud/>.
- 24Baby (z.d.c). Sam. Geraadpleegd op 13 maart 2023, van
<https://www.24baby.nl/babynamen/sam/>.
- Walker, D., & Myrick, F. (2006). Grounding theory: An exploration of process and procedure. *Qualitative Health Research*, 16(4), 547-559.
<https://doi.org/10.1177/1049732305285972>
- Waszink, V. (2022). *Dat mag je óók (al niet meer) zeggen*. Genootschap Onze Taal.
- Wikipedia-bijdragers (2023, 10 maart). *Sam Smith*. Wikipedia.
https://nl.wikipedia.org/wiki/Sam_Smith.
- Young, L., & Fitzgerald, B. (2006). *The power of language: How discourse influences society* (1e ed.). Sheffield, Verenigd Koninkrijk: Equinox Publishing.

BIJLAGE I – RESPONDENTEN

In deze bijlage staan de namen van de geïnterviewde respondenten voor het onderzoek. Daarnaast staat per respondent de radiozender waarop de respondent actief is aangegeven, het programma dat de respondent presenteert en, indien van toepassing, de omroep. Verder is de datum en de duur van het interview beschreven in onderstaande tabel.

Naam	Zender	Programma	Datum	Duur
Ivo van Breukelen	NPO 3FM	Ivo van Breukelen (KRO-NCRV) Elke werkdag 13.00 – 16.00 uur	18-04-2023	25 minuten
Mark van der Molen	NPO 3FM	Mark en Mai (BNNVARA) Zaterdag en zondag 13.00 – 16.00 uur	19-04-2023	55 minuten
Respondent van landelijke radiozender	-	-	23-04-23	40 minuten
Bert Haandrikman	NPO Radio 5	Goeiedag Haandrikman! (Omroep MAX) Elke werkdag 6.00 – 9.00 uur	25-04-23	35 minuten
Sander Hoogendoorn	Radio Veronica	Goud van Oud! Elke werkdag 9.00-12.00 uur	26-04-23	30 minuten
Stephan Bouwman	Qmusic	Stephan Bouwman Vrijdag 21.00 – 00.00 uur Zaterdag & zondag 15.00 – 18.00 uur	20-04-23	40 minuten
Henk van Steeg	NPO Radio 5	Open Huis (EO) Elke werkdag 14.00 – 16.00 uur	02-05-23	30 minuten
Bas Menting	Radio 538	Bas Menting Maandag tot en met donderdag 21.00 – 00.00 uur Bas & Dylan	03-05-23	30 minuten

		Vrijdag 19.00 – 22.00 uur		
--	--	---------------------------	--	--

BIJLAGE II – RESPONDENTEN INFORMEREN OVER ONDERZOEK

In deze bijlage is de mail te vinden die ik naar radiopresentatoren heb gestuurd om hen te vragen of ze mee willen doen aan mijn onderzoek. De meeste radiopresentatoren heb ik via de chatfunctie van Instagram benaderd. Sommige radiopresentatoren had ik al eerder gesproken, waardoor het bericht dat ik naar hem stuurde licht afweek van onderstaand bericht. Ik hoefde me in deze gevallen bijvoorbeeld niet uitgebreid voor te stellen, of herinnerde hen aan een eerdere kennismaking.

Goedemorgen/-middag/-avond!

Mijn naam is Lotte Dekker. Ik ben momenteel bezig met mijn masterscriptie voor de opleiding Journalistiek en Nieuwe Media aan de Universiteit Leiden. Mijn scriptie gaat over taalgebruik op de radio, en hiervoor ga ik verschillende radiopresentatoren van NPO 3FM, NPO Radio 5 en Qmusic interviewen. Het interview bestaat uit twee onderdelen. In het eerste gedeelte leg ik een aantal casussen voor, waarbij ik de respondent vraag om een uiting te formuleren, zoals ook in het radioprogramma van desbetreffende respondent zou worden geformuleerd. In het tweede onderdeel heeft meer de eigenschappen van een ‘normaal’ interview, waarbij ik vragen stel.

Ik ben nog op zoek naar respondenten, en daarom wil ik jou vragen of jij bereid bent om geïnterviewd te worden voor mijn onderzoek. Het zal ongeveer een uurtje duren en kan plaatsvinden op een plek die voor jou goed uitkomt. Mijn scriptie zal worden gepubliceerd. Mocht je het prettig vinden, dan kan ik de resultaten anonimiseren. Wel is het voor mijn onderzoek belangrijk om desbetreffende zender te blijven benoemen.

Ik hoor graag of je mee zou willen helpen, en mocht je vragen hebben, dan hoor ik dat natuurlijk ook graag!

Met vriendelijke groet,

Lotte Dekker

BIJLAGE III – PROTOCOL CASUSSEN

In deze bijlage is het protocol te vinden, dat ik heb aangehouden bij de introductie van het eerste onderdeel van mijn onderzoek: de casussen. Ik heb de respondenten de casussen één voor één aangeboden op papier.

Hallo! Bedankt dat ik jou mag interviewen voor mijn scriptie. Het interview bestaat uit twee onderdelen. In dit eerste onderdeel leg ik jou, op papier, casussen voor. Ik vraag jou om direct een uiting te formuleren, zoals je dit in jouw radioprogramma ook zou doen. Zie het een beetje als informatie die jij krijgt van je producer, die last minute een beller voor in jouw show geregeld heeft. Dus jij krijgt informatie op papier over deze persoon. De informatie die hier staat is alles wat jij krijgt. Er is dus geen ruimte voor verduidelijking, maar als je informatie mist, mag je dit erbij verzinnen. Het zijn immers fictieve casussen.

Casus 1 – Boekenweekgeschenk

Vandaag is bekendgemaakt dat het nieuwe Boekenweekgeschenk, voor de Boekenweek in maart, is uitgekomen. Het is geschreven door Benthe Jansen, die jij nu aan de telefoon hebt. Hoe praat jij naar dit gesprek toe, en hoe kondig jij Benthe aan voor jouw luisteraars?

Casus 2 – PABO-campagne

Er komt een landelijke campagne om mensen te werven om aan de PABO te gaan studeren. Je gaat bellen met Maud, die lesgeeft op een school waar een zwaar lerarentekort is. Maud maakt zich hard voor deze PABO-campagne. Hoe praat je naar dit gesprek toe, en hoe introduceer jij Maud voor jouw luisteraars?

Casus 3 – Fotoproject

Je krijgt tijdens je uitzending een appje van Sam Bakker, die vertelt een oproep te willen doen voor een fotoproject. Sam maakt immers foto's van beroep en heeft vanmiddag nog 20 modellen nodig voor een fotoshoot in Utrecht. Daar staat €50 vergoeding tegenover. Geïnteresseerden kunnen een berichtje sturen naar zijn Instagrampagina @samsfotoshoot. Jij besluit Sam te helpen door de oproep te delen op de radio. Hoe pak je dit aan?

Casus 4 – Nieuw album Sam Smith

Sam Smith brengt vandaag een nieuw album uit met de naam 'Me'. Daarnaast wordt ook een Europese tour aangekondigd. Op 1 oktober staat Sam Smith in de Ziggo Dome.

Daarnaast komt Sam met nóg een leuk nieuwtje. Er is in aanloop naar het nieuwe album een documentaire gemaakt, die over een maand op Netflix verschijnt. Hoe deel jij deze informatie op de radio?

Casus 5 – Grootste varken

Jij hebt Bennie aan de telefoon, die varkens houdt op een boerderij. Eén van Bennies varkens heeft een prijs gewonnen omdat dat het grootste varken van Nederland is. Maar de geruchten gaan dat Bennie zich bijna had verslapen voor de wedstrijd, en dus had het varken bijna de prijs misgelopen. Bovendien werd Bennies boerderij tweede in de wedstrijd om de meest duurzame varkensboerderij. Let op! Bennie geeft aan zich niet te identificeren als man of vrouw, maar als non-binair persoon. Hoe praat jij naar dit gesprek toe?

BIJLAGE IV – CASUSSEN

In deze bijlage staan de casussen die ik de respondenten voor heb gelegd in het eerste gedeelte van het onderzoek. Met deze casussen heb ik getracht een situatie na te bootsen in hun radioshow. Op basis van de reacties die de respondenten hebben gegeven, analyseerde ik de manier waarop zij voornaamwoorden en beroepsaanduidingen gebruiken in hun radioprogramma's.

Casus 1 - Boekenweekgeschenk

Vandaag is bekendgemaakt dat het nieuwe Boekenweekgeschenk, voor de Boekenweek in maart, is uitgekomen. Het is geschreven door Benthe Jansen, die jij nu aan de telefoon hebt. Hoe praat jij naar dit gesprek toe, en hoe kondig jij Benthe aan voor jouw luisteraars?

Mogelijke reactie respondent: "Aan de telefoon heb ik Benthe Jansen. **Zij** is **schrijfster** van het nieuwe Boekenweekgeschenk voor de boekenweek die in maart van dit jaar plaatsvindt."

Toelichting: Bij deze casus heb ik een naam gebruikt die voor de meeste mensen als een vrouwelijke naam gezien wordt (24Baby, z.d.a.). Daarom verwachtte ik van tevoren dat de radiopresentator het vrouwelijke voornaamwoord 'zij' gebruikt. Maar hielden respondenten ook rekening met de mogelijkheid dat Benthe zich niet als vrouw identificeert? En werd Benthe 'schrijver' of 'schrijfster' genoemd? Op deze manier hoopte ik erachter te komen of de radiopresentatoren kiezen voor neutralisering, waarbij geen focus is op een specifieke sekse, of juist differentiëring, waarbij mannen en vrouwen een andere vorm van eenzelfde beroepsterm krijgen (De Caluwe & Van Santen, in Mortelmans, 2008; p. 7).

Casus 2 - PABO-campagne

Er komt een landelijke campagne om mensen te werven om aan de PABO te gaan studeren. Je gaat bellen met Maud, die lesgeeft op een school waar een zwaar lerarentekort is. Maud maakt zich hard voor deze PABO-campagne. Hoe praat je naar dit gesprek toe, en hoe introduceer jij Maud voor jouw luisteraars?

Mogelijke reactie respondent: “Het is geen nieuws dat er in Nederland een lerarentekort is. Daarom komt de PABO met een landelijke campagne om nieuwe toekomstige **leraren** te werven. Maud is **lerares** op een school met een zwaar lerarentekort. **Zij** is één van de initiatiefnemers van deze actie.”

Toelichting: Zeggen de respondent dat er nieuwe ‘leraren’ geworven moeten worden? Of ‘leraren’ en ‘leraressen’? Ook met deze casus hoopte ik erachter te komen of desbetreffende radiopresentator kiest voor neutralisering of differentiëring, zoals beschreven door De Caluwe en Van Santen (in Mortelmans, 2008; p. 7). En welk voornaamwoord gebruikten de respondenten? Maud is immers een naam die vooral bij vrouwen voorkomt (24Baby, z.d.b.).

Casus 3 - Fotoproject

Je krijgt tijdens je uitzending een appje van Sam Bakker, die vertelt een oproep te willen doen voor een fotoproject. Sam maakt immers foto’s van beroep en heeft vanmiddag nog 20 modellen nodig voor een fotoshoot in Utrecht. Daar staat €50 vergoeding tegenover. Geïnteresseerden kunnen een berichtje sturen naar zijn Instagrampagina @samsfotoshoot. Jij besluit Sam te helpen door de oproep te delen op de radio. Hoe pak je dit aan?

Mogelijke reactie respondent: “Ik krijg net een appje van **fotograaf** Sam. **Hij** zoekt 20 modellen voor een fotoshoot vanmiddag in de omgeving van Utrecht. Daar staat vijftig euro vergoeding tegenover. Als je interesse hebt, kun je **hem** een berichtje sturen via zijn Instagrampagina.”

Toelichting: Gebruikten de respondenten ‘**fotograaf**’ of ‘**fotografe**’? En waarom? Sam is een naam voor zowel mannen als vrouwen (24Baby, z.d.c.). Ook met deze casus hoopte ik erachter te komen of de radiopresentatoren kozen voor neutralisering of differentiëring, zoals beschreven door De Caluwe en Van Santen (in Mortelmans, 2008; p. 7). En welk voornaamwoord gebruikten de respondenten? Twijfelden zij over het geslacht van Sam? En hebben zij dan ook rekening gehouden met het gender van Sam? Hielden de respondenten de optie open dat Sam ook een non-binair persoon kan zijn?

Casus 4 – Nieuw album Sam Smith

Sam Smith brengt vandaag een nieuw album uit met de naam 'Me'. Daarnaast wordt ook een Europese tour aangekondigd. Op 1 oktober staat Sam Smith in de Ziggo Dome.

Daarnaast komt Sam met nóg een leuk nieuwtje. Er is in aanloop naar het nieuwe album een documentaire gemaakt, die over een maand op Netflix verschijnt. Hoe deel jij deze informatie op de radio?

Mogelijke reactie: "Sam Smith heeft vandaag een nieuw album uitgebracht. Het heet 'Me'. Daarnaast heeft Sam aangekondigd dat **hen** ook een Europese tour gaat doen. Op 1 oktober staat **hen** in de Ziggo Dome! En dan nog wat leuks... In aanloop naar dit nieuwe album is er een documentaire gemaakt over **hun** leven. Deze is over een maand te zien op Netflix."

Toelichting: Sam Smith is een Britse artiest die zich identificeert als non-binair persoon. Toch weten mensen niet altijd welke voornaamwoorden ze moeten gebruiken wanneer ze over Sam spreken, zo blijkt uit de Wikipedia-pagina waarop geen enkel voornaamwoord staat, maar louter 'Smith' (Wikipedia-bijdragers, 2023). Wisten de radiopresentatoren welke voornaamwoorden ze voor Sam Smith moesten gebruiken? Zoals Segalowitz en Lane (2000, p. 376) beschrijven, kosten veranderingen en toevoegingen van voornaamwoorden in een taal veel tijd. Daarnaast zijn dit soort veranderingen en toevoegingen overigens gevoelig voor controverse (Segalowitz & Lane, 2000; p. 376).

Casus 5 – Grootste varken

Jij hebt Bennie aan de telefoon, die varkens houdt op een boerderij. Eén van Bennies varkens heeft een prijs gewonnen omdat dat het grootste varken van Nederland is. Maar de geruchten gaan dat Bennie zich bijna had verslapen voor de wedstrijd, en dus had het varken bijna de prijs misgelopen. Bovendien werd Bennies boerderij tweede in de wedstrijd om de meest duurzame varkensboerderij. Let op! Bennie geeft aan zich niet te identificeren als man of vrouw, maar als non-binair persoon. Hoe praat jij naar dit gesprek toe?

Mogelijke reactie: “Bennies varken is het allergrootste van Nederland. Toch had het bijna deze prijs misgelopen door zijn baas Bennie. **Hen** had zich namelijk bijna verslapen. Daarnaast won **hen** zilver in de wedstrijd voor de meest duurzame varkensboerderij. Ik heb **hen** nu aan de telefoon.”

Toelichting: Hoe zijn de radiopresentator omgegaan met het feit dat een persoon zich identificeert als non-binair? In het geval van Sam Smith bestaat de mogelijkheid dat de respondenten dit niet wisten van tevoren, maar bij deze casus kregen ze de voorkennis. Gebruikten ze het juiste voornaamwoord? Zoals Segalowitz en Lane (2000, p. 376) beschrijven, kosten veranderingen en toevoegingen van voornaamwoorden in een taal veel tijd. Daarnaast zijn dit soort veranderingen en toevoegingen gevoelig voor controverses (Segalowitz & Lane, 2000; p. 376). Daarom verwachtte ik van tevoren dat een deel van de radiopresentatoren na moest denken, of misschien niet wist welke voornaamwoorden zij moesten gebruiken om naar Bennie te verwijzen. Daarnaast was ik benieuwd of de radiopresentatoren een zinnetje wijdden aan uitleg over de keuze voor één van de genderneutrale voornaamwoorden. Bovendien hoopte ik ook dat de respondenten het beroep van Bennie ((varkens)boer) zouden noemen in de tekst. Op deze manier hoopte ik erachter te komen of er gekozen zou worden voor neutralisering, of differentiëring zoals beschreven door De Caluwe en Van Santen (in Mortelmans, 2008; p. 7).

BIJLAGE V – PROTOCOL SEMIGESTRUCTUREERD INTERVIEW

In deze bijlage zijn de vragen van het tweede onderdeel van het interview te vinden. Onderstaande vragenlijst heb ik gebruikt als basis voor het interview, maar ik heb ook vragen gesteld die niet in deze lijst staan. Bij een semigestructureerd interview mag er immers worden afgeweken van de vaste vragenlijst.

Zoals je, zeker in de laatste twee casussen, gemerkt hebt, gaat mijn onderzoek over genderneutraal taalgebruik op de radio. Ik focus mij hierbij op het gebruik van genderneutrale voornaamwoorden en genderneutrale beroepstermen. De onderzoeksvraag die ik probeer te beantwoorden met deze scriptie is “Hoe zeggen radiopresentatoren om te gaan met genderneutraal taalgebruik op de Nederlandse radio?”. Ik ga je nu een aantal vragen stellen over genderneutraal taalgebruik, zowel op de radio als privé. Er is natuurlijk best veel controverse rondom dit onderwerp, en het is best een moeilijk onderwerp. Maar ik vraag je om in je achterhoofd te houden dat er beslist geen goed of fout antwoord bestaat. Ik ben benieuwd naar jouw eigen opvattingen en keuzes.

Deel 1 – Bredere vragen, ruimte voor verhaal over eigen ervaring

1. Wat versta jij onder genderneutraal taalgebruik?
2. Wat vind jij van genderneutraal taalgebruik?
3. Vind jij dat genderneutraal taalgebruik een negatieve impact heeft op de zinsconstructies die jij maakt in je radioprogramma?
4. In hoeverre verschilt jouw taalgebruik op de radio ten opzichte van jouw taalgebruik buiten de radio?

Fase 2 – Meer de diepte in, specifiekere situaties

5. Wat is de rol van luisteraars in jouw radioprogramma?
6. Ben jij bezig met hoe luisteraars aangesproken willen worden? Waarom wel/niet?
7. Voel jij je er verantwoordelijk voor om genderneutraal taalgebruik te hanteren? Waarom wel/niet?
8. Zijn er vanuit de omroep/zender regels voor de manier waarop je beroepstermen gebruikt?

9. Heb je het weleens met collega's over genderneutraal taalgebruik?

Fase 3 – Afrondende fase

In het derde deel van het interview heb ik de respondenten onder andere vragen gesteld over de reacties die zij gaven op de casussen. De specifieke vragen hingen af van de reacties die zij hebben gegeven, en waren ook verschillend per respondent. Vaak hadden respondenten rondom het formuleren van de uitingen ook al enige verklaring gegeven voor de manier waarop zij de uiting formuleerden. Extra doorvragen was dan niet of nauwelijks nodig.

10. Waarom maak jij de keuze om Sam Bakker 'fotograaf' te noemen, en geen 'fotografe'?
11. Houd jij ook rekening met de optie dat iemand die een vrouwelijke naam heeft, zoals Benthe Jansen, zich kan identificeren als non-binair persoon?
12. Kies jij er bewust voor om geen voornaamwoord te gebruiken voor Sam Smith, en diens naam in deze plaats te noemen?

Daarnaast ben ik in de derde fase ingegaan op de algemene opvattingen van de respondent over genderneutraal taalgebruik in de media.

1. Wat vind jij van genderneutraal taalgebruik op de radio?
2. Vind je het belangrijk dat media genderneutraal taalgebruik hanteren?
3. Wat zou jij vinden van vaste stijlregels voor de radio waarin genderneutraal taalgebruik is opgenomen?
4. Krijg jij weleens commentaar op het wel of niet gebruiken van genderneutrale voornaamwoorden of beroepstermen?
5. Hoe zie jij de toekomst van genderneutraal taalgebruik op de radio voor je?

BIJLAGE VI – SCHEMA’S INHOUDSANALYSE

In de schema’s in deze bijlage staan de uitingen die de respondenten hebben geformuleerd aan de hand van de casussen. Verder zijn in de schema’s de aantekeningen te vinden die ik heb gemaakt tijdens het analyseren van de uitingen.

IVO VAN BREUKELEN

Casus 1

Uiting	Aantekeningen
Elk jaar komen... deze week... eh nee, wacht even. Het is de boekenweek.	
Nieuw geschenk. Het is weer zover!	
De week om het boek in het zonnetje te zetten eh...	
Het boekenweek... Ja, het boekenweek en eh... traditiegetrouw is er natuurlijk ook elk jaar een boekenweekgeschenk.	
Dit jaar geschreven door Benthe Jansen.	- Geen beroepsterm - Geen persoonlijk voornaamwoord
Benthe, goedemiddag!	

Casus 2

Uiting	Aantekeningen
Ik zou ehm... beginnen over het lerarentekort natuurlijk.	
Dat dat een nijpend tekort is en al even duurt en eh... dat het daardoor noodzakelijk is dat er meer leraren komen.	
Hoe krijg je die?	
Door meer studenten naar de PABO toe te trekken.	
Ehm... Maud heeft veel ervaring met dat lerarentekort, want <u>zij geeft les</u> op een school waar ze nogal wat <u>leraren</u> tekortkomen.	- Zij = vrouwelijk persoonlijk voornaamwoord - Geeft les = geen beroepsterm - Leraren = mannelijke beroepsterm.
Maud, goedemiddag.	
(Met een hoog stemmetje) Ja, goeiemiddag Ivo.	

Casus 3

Uiting	Aantekeningen
Dan zou ik het goede doel neerzetten en ehm...	

Iemand die zich daarvoor inzet is Sam Bakker, want <u>die</u> gaat foto's maken voor het goede doel.	- Die
--	-------

Casus 4

Uiting	Aantekeningen
Vandaag is de dag dan Sam Smith zijn nieuwe album uitkomt: Me!	
Dat viel samen met de aankondiging voor <u>zijn</u> Europese tour, dan en dan staat ' <u>ie</u> in oktober in de Ziggo Dome.	- Zijn = mannelijk bezittelijk voornaamwoord - 'ie
En als je dan <u>nóg</u> geen genoeg hebt van Sam Smith, komt er <u>óók</u> nog een documentaire.	
Over een maand is die op Netflix te zien.	

Casus 5

Uiting	Aantekeningen
Het was een heuglijke dag gisteren!	
Er was namelijk een verkiezing voor het grootste varken van Nederland.	
En één van de varkens dat eh... wacht even hoor...	
Ja, het varken dat heeft gewonnen, dat is van Bennie.	
En <u>Bennie</u> heeft een boerderij die ook nog eens als tweede is geëindigd als meest-duurzame varkensboerderij.	- Bennies naam tweede keer gebruikt, geen persoonlijk voornaamwoord.
Bennie, Bennie! Goedemiddag! Hoe wil <u>je</u> dat ik <u>jou</u> aanspreek?	- Vragen hoe Bennie wil worden aangesproken - Je/jou: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.

MARK VAN DER MOLEN

Casus 1

Uiting	Aantekeningen
Ieder jaar is het vaste prik.	
De uitbrengst van een nieuw boekenweekgeschenk.	
Ook natuurlijk in 2023.	
Tot voorkort kon je een dag gratis reizen met de NS als je het boekenweekgeschenk op zak had.	
Benthe Jansen heeft hem geschreven.	
Dat is niet meer zo, Benthe. Hi, hallo!	

Nou, hoi Benthe.	
Benthe, jij hebt het boek geschreven.	- Geen beroepsterm
Ben <u>jij</u> bang dat eh... dat je nu veel minder verkoop zal hebben omdat mensen niet meer gratis met de trein kunnen nu? Of heb <u>je</u> wel vertrouwen in wat je geschreven hebt?	- Jij/je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.

Casus 2

Uiting	Aantekeningen
Als ik terugdenk aan mijn basisschooltijd, dan zijn er twee dingen die erbovenuit steken.	
Heel veel paprikachips en een klas van, ik denk pakweg 13, 14 kinderen.	
Tegenwoordig is dat soms wel het drievoudige en dat komt allemaal door een lerarentekort.	
Het vak van <u>leraar</u> moet aantrekkelijker worden gemaakt en daar is nu een landelijke campagne voor, om mensen te werven die aan de PABO gaan studeren, of dat mensen aan de PABO moeten gaan studeren.	- Leraar: mannelijke beroepsterm.
Maud is iemand die zich hardmaakt voor deze campagne.	- Geen beroepsterm
Ehm... Maud, hoi! Nou, hoi.	
Waarom moeten mensen aan de PABO gaan studeren?	

Casus 3

Uiting	Aantekeningen
Hé, ondertussen in de app van 3FM, komen natuurlijk héél veel appjes binnen.	
Heel veel honden, heel veel katten, heel veel mensen die mooi uitzicht hebben vanuit hun vrachtwagen.	
Maar ook een appje van Sam Bakker.	
<u>Die</u> doet een fotoproject en eh... nou ja, ik weet als geen ander dat als je kandidaten nodig hebt voor iets en die zijn er niet, ja dan wordt het allemaal heel treurig op de radio.	- Die
En dat geldt natuurlijk ook voor projecten van <u>zijn</u> school.	- Zijn: mannelijk bezittelijk voornaamwoord

Ehm Sam... Of eh... voor zijn opl..., of hij is... beroep natuurlijk, geen school.	
Ehm... ik weet als geen ander dat als je geen kandidaten hebt, dan wordt het allemaal heel treurig wat je verzonnen hebt, en Sam, <u>die</u> heeft vanmiddag een fotoshoot in Utrecht, <u>hij</u> heeft twintig modellen nodig.	- Die - Hij: mannelijk persoonlijk voornaamwoord
Ehm... en als je denkt: oké, dan moet ik daar met mijn goede lijf en mijn mooie kop, moet ik daar gaan staan.	
Je krijgt vijftig euro vergoeding, ook nog eens een keer!	
Dus help Sam! Sam needs you!	
Vijftig euro, wát kan je doen met vijftig euro?	
Denk aan... de nieuwe Hogwarts Legacy op de Playstation, moet je wel twintig euro bijleggen, maar die vijftig euro komt een end, weet je?	
Dus ben jij blond? Heb jij een tuinbroek? Heb jij een kindje met down?	
Ga naar de Instagrampagina Samsfotoshoot! En help Sam!	

Casus 4

Uiting	Aantekeningen
Hé ehm... leuk nieuws over... als je nog een goede documentaire zoekt op Netflix.	
Ehm... ik heb dus pas geleden, heb ik een docu gezien over bushokjes in Rusland, ik heb een documentaire gezien over sportauto's in Italië en er komt nu nóg een documentaire over een <u>genderneutraal</u> iets... namelijk Sam Smith!	- Sam Smith is genderneutraal
Sam Smith, <u>het</u> heeft een nieuw album uit, genaamd Me!	- Het: genderneutraal voornaamwoord
Een Europese tour is ook nog eens aangekondigd. Dus je kan live gaan kijken.	
Eén oktober staat Sam Smith in de Ziggo Dome.	
Maar in aanloop naar het nieuwe album, is er dus een nieuwe documentaire gemaakt.	
Dus ben je benieuwd? Heb je altijd al eens willen... een kijkje achter de schermen willen hebben bij het maken van een nieuw album?	

Er zijn heel veel goeie, over Pearl Jam, je hebt natuurlijk recent die van The Beatles, met die hele lange sessie.	
Ehm... fijn dat die traditie wordt doorgezet, ook door nieuwe artiesten.	
Dus over een maandje op Netflix!	
Een documentaire over Sam Smith en <u>zijn</u> nieuwe album.	- Zijn: mannelijk bezittelijk voornaamwoord

Casus 5

Uiting	Aantekeningen
Dames en heren, groot nieuws!	
Het grootste varken van Nederland is bekendgemaakt!	
En het is niet Ramón. Nee Ramón, jij bent het niet!	
Hè? Oh! En dan zegt Ramón waarschijnlijk: oh Hè? Nee, ik had ook helemaal geen prijs gekregen! Nee, nee, dat klopt, want jij bent het niet!	
Bennies varken is het grootste varken van Nederland!	
Het grootste varken van Nederland!	
Bennie! Goedemiddag!	
Hi Bennie, hé. Ehm... Bennie.	
Laten we even meteen zeggen: <u>jij</u> bent eigenlijk irrelevant in dit gesprek.	- Jij: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Het is dat het varken niet kan praten.	
Anders hadden we natuurlijk het varken aan de lijn gehad.	
Het varken heeft gewonnen!	
Maar dat was ook nog eens een keer een close call. Want jij had <u>je</u> bijna verlopen!	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
(Doet Bennie na) Ja, bijna verlopen, jazeker.	
En wat waren de criteria? Van het grootste varken? Hoe wordt dat opgemeten? Waren er dan officiële mensen met een meetlat? Of gaat het om het gewicht?	
Ehm... het is niet dat hij twee meter hoog is toch? Het is niet het langste varken van Nederland toch?	
Bennie, wat voor voer geef <u>je</u> het?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.

Ja, ik zie ook weleens van die video's op TikTok van de dikste katten en dat vind ik eigenlijk stiekem een beetje zielig.	
Is dit varken wel gezond?	
Is dit wel, want ik bedoel: we kunnen allemaal wel iets vetmesten en dan zeggen: ik heb de grootste. Maar is het ook wel goed voor het varken?	
(Imiteert hoe Bennie vertelt over de wedstrijd) Bennie! Ho! Het gaat niet om <u>jou</u> ! Het gaat om het varken!	- Jou: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Is 'ie in de buurt trouwens? Hoe ligt 'ie erbij? Zou <u>je</u> hem voor mij kunnen aaaien? (Imiteert hoe Bennie reageert) Doe maar tussen zijn oren!	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.

Radiopresentator op een landelijk radiostation

Casus 1

Uiting	Aantekeningen
Bebe Rexha, Heart Wants What It Wants, bij *zender*.	
En ik ben effe benieuwd, ben jij eigenlijk een boekenwurm, of niet?	
Als je dat nou niet bent, dan word je het misschien nu wel.	
Want vandaag is bekend geworden dat het nieuwe boekenweekgeschenk is uitgekomen.	
Het gaat over, vul je in waar het over gaat en dat heb ik me dan ingelezen, en is <u>geschreven door</u> Benthe Jansen.	- Geen beroepsterm
Benthe, dit moet een enorme eer voor <u>je</u> zijn!	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.

Casus 2

Uiting	Aantekeningen
De nieuwe van Loreen, Tattoo, bij *zender*.	
En ehm... een aantal jaar geleden stond ik zelf een keer een dag voor de klas, er was toen een lerarentekort.	
Zijn trouwens nog beelden van, die vind je op de site, *websitesnaam*, was écht... chaotisch.	
Ehm... en ik vroeg daar aandacht voor, dat was in 2016.	

Maar dat lerarentekort is tot op de dag van vandaag nog niet opgelost.	
Maud, <u>jij</u> maakt je hard...	- Jij: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Maud vindt dat er meer mensen moeten studeren aan de PABO. Waarom?	
Of waarom is het zo leuk om leraar te zijn?	- Mannelijke beroepsterm

Casus 3

Uiting	Aantekeningen
(Vertelt dat hij er een direct telefoongesprek van maakt). Hé Sam, met *naam* van *zender*.	
<u>Jij</u> stuurde een berichtje via de app.	- Jij: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
<u>Je</u> hebt ergens hulp bij nodig. Vertel!	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.

Casus 4

Uiting	Aantekeningen
Sam Smith, Stay With Me!	
<u>Hij</u> brengt trouwens vandaag een nieuw album uit, met de naam Me!	- Hij: mannelijk persoonlijk voornaamwoord
En... dat is ook leuk, <u>hij</u> komt ook nog naar Europa toe.	- Hij: mannelijk persoonlijk voornaamwoord.
1 oktober staat 'ie in de Ziggo Dome.	- 'ie

Casus 5

Uiting	Aantekeningen
Iedere week roep ik iemand uit tot winnaar van de week, dat is iemand die in de prijzen is gevallen, bij *zender*.	
En deze week gaat de prijs naar het grootste varken van Nederland.	
En dat is Betty. Of... deze week gaat de prijs naar Betty.	
Betty is het grootste varken van Nederland.	
En eh... de <u>baas</u> van Betty, dat is Bennie.	- Baas: mannelijke rolbenaming
Bennie, vertel. Betty had die prijs bijna niet gewonnen. Hoe komt dat?	
Of, daar is iets gebeurd. Eh... wat is er gebeurd waarom Betty... of ja, Betty was bijna niet uitgeroepen tot grootste varken van Nederland, maar vertel.	

Daar is iets... Het is een beetje spaak gelopen, of er is een kink in de kabel gekomen. What happened?	
--	--

BERT HAANDRIKMAN

Casus 1

Uiting	Aantekeningen
Een feest voor ie... voor alle boekenwormen in ons land.	
De boekenweek is in volle gang en daar hoort natuurlijk ook een boekenweekgeschenk bij.	
Dit jaar <u>geschreven door</u> Benthe Jansen. Benthe, goeiemorgen!	- Geen beroepsterm
We kennen jou van...	
Dag Benthe! Benthe, we kennen <u>jou</u> natuurlijk van dit boek, dat boek en dat boek.	- Jou: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Nu een boekenweekgeschenk.	
Wanneer hoorde <u>je</u> dat je dit geschenk mocht schrijven?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Hoe reageerde <u>je</u> , toen <u>je</u> dat hoorde?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Hoe ben <u>je</u> vervolgens te werk gegaan?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Aan de boekenweek hangt altijd een thema. Heb <u>je</u> dat thema in je hoofd gehouden bij het schrijven van dit boek, of heb <u>je</u> dat helemaal losgelaten?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Een boekenweekgeschenk heeft volgens mij te maken met een beperkt aantal woorden of aantal bladzijdes. Hoe ben <u>je</u> daarmee omgegaan?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Was dat een beperking of vond <u>je</u> dat juist wel fijn, dat <u>je</u> dacht: nou, snel thuis!	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Wat betekent het voor <u>jou</u> persoonlijk dat je dit boekenweekgeschenk mag schrijven?	- Jou: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Want <u>je</u> bevindt <u>je</u> in een illuster rijtje met hele grote namen uit de Nederlandse literatuurgeschiedenis.	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Ben <u>je</u> veel in boekhandels te vinden?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.

Maak <u>je</u> een tour door het hele land?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
---	---

Casus 2

Uiting	Aantekeningen
Jongens, als ik... ik vraag me weleens af. Ik vraag het me weleens af: als ik dit vak niet had gedaan, als radiopresentator. Wat had ik dan gedaan?	
En dan weet ik eigenlijk wel zeker dat ik voor de klas had gestaan.	
Lijkt me nog altijd heel erg leuk om aan de slag te gaan in het onderwijs.	
En de PABO heeft eigenlijk altijd wel... heeft me... het onderwijs heeft me altijd al aangetrokken, dus in die zin had ik misschien wel de PABO kunnen gaan doen.	
En ik denk dat ik zo aan de slag had kunnen gaan, want er is een groot tekort aan leraren in het basisonderwijs.	
Daarom is er een land... een campagne gestart om meer mensen naar...	
Het onderwijs heeft me altijd heel erg getrokken, dus als ik ooit nog weer een opleiding zou mogen doen, dan zou het zomaar de PABO kunnen zijn en dan kom ik ook snel aan de slag, want er is een groot tekort aan <u>leerkrachten</u> in het basisonderwijs. Maud, goeiemorgen!	- Leerkrachten: genderneutrale beroepsterm - Geen beroepsterm voor Maud
Maud, goeiemorgen! <u>Jij</u> bent nauw betrokken bij... <u>jij</u> geeft les in het onderwijs, wat merk <u>je</u> van dat tekort aan leraren?	- Jij/je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Moet <u>je</u> ook vaak invallen in een andere klas?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon
Maak <u>je</u> overuren? Want er zijn dus te weinig leraren.	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon
Ook wat... wat betekent dat voor de werkdruk voor <u>jou</u> ?	- Jou: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon
Kortom, d'r moeten meer leraren komen.	
Daarom begint vandaag een campagne om meer mensen te werven voor de PABO.	
Ehm... hoe ziet die campagne eruit? Want <u>jij</u> bent nauw betrokken bij die campagne. Wat is <u>jouw</u> rol in die campagne? Hoe ziet die campagne eruit?	- Jij: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon - Jouw: bezittelijk voornaamwoord in de tweede persoon
Wat maakt het werk in het onderwijs zo leuk?	

En hoe komt het dan toch dat er zo weinig mensen geïnteresseerd zijn in dit vak?	
<u>Jij</u> werkt in dit vak... leg eens uit, wat maakt het vak zo leuk?	- Jij: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon
En toch zijn er heel weinig mensen die voor dit vak kiezen, hoe kan dat toch?	
Vandaar een campagne. Heb <u>jij je</u> nauw mee bemoeid. Hoe ziet die campagne eruit?	- Jij/je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon
Maud, nou ik hoop dat het lukt dat het heel veel oplevert.	

Casus 3

Uiting	Aantekeningen
Aan de telefoon Sam Bakker.	- Geen beroepsterm
Dag Sam, goeiemorgen.	
Ja, Sam Bakker, uit Utrecht.	
<u>Jij</u> zit echt met je handen in het haar, hè? Op dit moment.	- Jij: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon
Wat is er aan de hand?	
Hè, dus <u>je</u> zoekt twintig modellen voor een fotoshoot in Utrecht? Waar moeten die modellen aan voldoen?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon
Hoe oud moet je zijn? Okay, nou mooi.	
Ik neem aan dat er wel iets tegenover staat.	
Nou, mooi bedrag Sam! Vijftig euro, dat moet toch lukken?	
Maar, zeg eens. Hoe komt het dat het tot nu toe niet gelukt is dan?	
Ja, is ook niet echt handig hè?	
Zeg, wat gaat er met die foto's gebeuren? Dat is ook nog wel belangrijk natuurlijk hè?	
Waar worden die tentoongesteld?	
Een fotoproject, wat moeten we ons daarbij voorstellen?	
Okay, nou ik was ook altijd iemand die op het laatste moment dingen deed.	
Okay, mensen kunnen zich aanmelden via jouw Instagrampagina... Okay, ze kunnen zich aanmelden via je Instagrampagina.	- Jouw: bezittelijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Het adres daarvan is 'at-Samfotoshoot', dus 'at-Samfotoshoot' en eh... mag ik ook meedoen?	
Nou, die vijftig euro, die geef ik aan een goed doel, maar dan kom ik vanmiddag ook even langs. Ik woon toch in Utrecht.	

Casus 4

Uiting	Aantekeningen
Er komt een nieuw album uit, met de naam Me.	
De voorloper van een album dat binnenkort verschijnt.	
<u>Hij</u> gaat op tournee, doet ook Nederland aan.	- Hij: mannelijk persoonlijk voornaamwoord.
Komt naar Amsterdam op 1 oktober.	- Geen persoonlijk voornaamwoord
Staat in de Ziggo Dome.	- Geen persoonlijk voornaamwoord
Voorverkoop daarvan gaat komende vrijdag van start.	
Maar wat helemaal leuk is. Er komt een documentaire over Sam Smith.	
En dat schijnt een allesonthullende documentaire te zijn. Binnenkort te zin op Netflix.	
Ik kijk daar naar uit.	

Casus 5

Uiting	Aantekeningen
Jongens, we gaan even de boer op, op dit vroege tijdstip.	
We gaan naar een varkensstal, van eh... van Bennie!	- Geen beroepsterm
Bennie, goeiemorgen!	
Bennie goeiemorgen! <u>Jij</u> hebt een feestvarken in de stal staan, hè?	- Jij: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon
Want ehm... die heeft een... vertel, waarom is het een feestvarken?	
Hij is de grootste... het grootste varken van ons land, hè?	
Hoe heet het varken?	
En vertel even, hoe ziet Big eruit?	
En hoe zwaar is 'ie?	
En hoe ben <u>je</u> erachter gekomen... hoe is 'ie zo... hoe is 'ie zo groot geworden, joh?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Heb je hem heel veel gevoerd?	
Niet alleen het varken krijgt... verdient een prijs. <u>Jouw</u> boerderij... die heeft ook bijna de hoofdprijs gepakt, want <u>je</u> boerderij is bijna verkozen als meest duurzame varkensboerderij.	- Jouw/je: bezittelijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Hoe... hoe duurzaam is <u>jouw</u> varkenshouderij?	- Jouw: bezittelijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Hoe ga je dit feest vieren?	

Nou, Bennie. Ik zal je vertellen. Ik ben zelf ook op een boerderij opgegroeid.	
En wij hadden ooit een koe, en die had honderdduizend liter melk gegeven. Dat was in 1994 en in die tijd, dus eh... dertig jaar geleden, was het nog heel bijzonder dat een koe honderdduizend liter melk had gegeven. En ik weet nog dat we naar de plaatselijke manege gingen. Daar kreeg onze koe Ida-117, zo heette de koe, kreeg een krans om haar nek. En de hele buurt en alle vrienden en familie werden uitgenodigd in die manege om te borrelen en te proosten op het succes van Ida-117.	
Gaat er een soortgelijk feest plaatsvinden voor jouw varken?	- Bezittelijk voornaamwoord in de tweede persoon.

SANDER HOOGENDOORN

Casus 1

Uiting	Aantekeningen
Radio Veronica, Sander Hoogendoorn hier tot en met twaalf uur.	
En hij komt er weer aan. De boekenweek, van 13 tot en met 17 januari is 'ie dit jaar.	
En vandaag is bekendgemaakt dat het nieuwe boekenweekgeschenk is uitgekomen.	
Het is geschreven door Benthe Jansen, die ik nu ook aan de lijn heb.	- Geen beroepsterm
Benthe, goeiemorgen!	
Hé, en Benthe. Ja, het boekenweekgeschenk, dat is natuurlijk de crème de la crème van eh... ja, van het schrijverschap, lijkt me!	
Is dit ehm... het hoogst haalbare voor <u>jou</u> ?	- Jou: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon

Casus 2

Uiting	Aantekeningen
Ja, het is iets van de laatste maanden.	
Medewerkerstekorten in de horeca en eh... in de winkels.	
Maar ook op scholen heb je het misschien gemerkt, dat daar een steeds grotere lerarentekort is.	

Nu komt er een landelijke campagne om mensen te werven om aan de PABO te gaan studeren.	
Aan de telefoon heb ik Maud, <u>zij</u> geeft les op een school waar een zwaar lerarentekort is.	- Zij: vrouwelijk persoonlijk voornaamwoord. - Geen beroepsterm
Maud, goeiemorgen.	
Hoe groot is het probleem bij <u>jullie</u> op school?	- Jullie: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.

Casus 3

Uiting	Aantekeningen
Ja, het is Radio Veronica, en ik zie luisteraars toch een beetje als de vrienden van Radio Veronica.	
En d'r is een luisteraar... of een <u>vriend</u> van Veronica die je hulp nodig heeft.	- Vriend: mannelijke rolbenaming
Ik wil graag <u>zijn</u> appje even met je delen, want misschien kan jij Sam wel helpen.	- Zijn: mannelijk bezittelijk voornaamwoord.
Sam is namelijk <u>fotograaf</u> en <u>hij</u> heeft vanmiddag last minute nog twintig modellen nodig voor een fotoshoot in Utrecht.	- Fotograaf: mannelijke beroepsterm - Hij: mannelijk persoonlijk voornaamwoord
En het mooie is, er staat vijftig euro vergoeding tegenover.	
Dus woon jij in Utrecht of ben of ken jij iemand die je hier een plezier mee doet?	
Stuur dan even een berichtje naar <u>zijn</u> Instagrampagina, dat is 'at-samsfotoshoot' of stuur een berichtje naar de Radio Veronica-app.	- Zijn: mannelijk bezittelijk voornaamwoord.
Dan kun je een mede-Veronicaluisteraar misschien uit de brand helpen.	

Casus 4

Uiting	Aantekeningen
Het was Sam Smith op Radio Veronica, met <u>zijn</u> nieuwe single Hutsieflutsie.	- Zijn: mannelijk bezittelijk voornaamwoord
Je, het lijkt wel een beetje dé week van Sam Smith, want vandaag brengt <u>'ie</u> een nieuw album uit, Me.	- 'ie
Waar ook Hutsieflutsie op staat.	
Daarnaast wordt er vandaag ook een Europese tour aangekondigd.	
Op 1 oktober staat <u>Sam Smith</u> namelijk in de Ziggo Dome.	- Naam in plaats van persoonlijk voornaamwoord.

En <u>nóg</u> een leuk nieuwtje vandaag.	
Er is in aanloop naar het nieuwe album ook een documentaire gemaakt die over een maand op Netflix zal verschijnen.	

Casus 5

Uiting	Aantekeningen
Ja, dit is wel even een bijzonder verhaal.	
Ik heb eh... Bennie aan de lijn.	
En <u>Bennie</u> houdt varkens op een boerderij.	- Naam in plaats van persoonlijk voornaamwoord.
En één van <u>Bennies</u> varkens, heeft een prijs gewonnen omdat het het grootste varken is van Nederland.	- Naam in plaats van bezittelijk voornaamwoord.
Daarnaast is <u>Bennies</u> boerderij ook tweede geworden in de wedstrijd om meest duurzame varkensboerderij.	- Naam in plaats van bezittelijk voornaamwoord.
Bennie, goeiemorgen!	
Nou, allereerst gefeliciteerd natuurlijk, met het grootste varken van Nederland.	
Dat is fantastisch! Maar wat is er waar van het verhaal dat <u>jij</u> je bijna verslapen had voor de wedstrijd?	- Persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.

STEPHAN BOUWMAN

Casus 1

Uiting	Aantekeningen
Benthe, hallo!	
Jo, Benthe, <u>je</u> bent <u>auteur</u> en dat en dat, en we kennen <u>jou</u> van dit en dit boek, en zo en zo.	- Auteur: genderneutrale beroepsterm - Je/jou: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Maar, goed. Ik hoor dat <u>je</u> ook gewoon nu gratis boekies uitbrengt.	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Hoe is dat?	
Tweede uiting	
Nou, het lijkt soms een beetje oneerbiedig, want het is iets waar je jaren aan werkt in vele gevallen.	
Boeken, alle tijd gaat erin zitten, alle energie.	
En dan gaan mensen dat boek kopen.	
En die gaan dat rustig lezen.	
En in dit geval steek je al die moeite in iets wat mensen gewoon gratis meekrijgen.	

Het boekenweekgeschenk... er is weer een nieuwe uitgekomen.	
In dit geval van Benthe Jansen, hoi Benthe.	- Geen beroepsterm

Casus 2

Uiting	Aantekeningen
Katy Perry, Qmusic. Wat een leuk liedje hè?	
Jeetje, doet het ook goed in de Top 40.	
Maud, hoe is het?	- Geen beroepsterm
Nou, ik kreeg een berichtje van <u>jou</u> dat <u>jij je</u> helemaal in wil zetten voor de PABO, wat leuk!	- Jou/jij/je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon
Ben je zelf ook <u>leraar</u> , of hoe is dat?	- Leraar: mannelijke beroepsterm
Hoe ben <u>je</u> er ooit bij gekomen om mensen te overtuigen om dat ook te gaan doen?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon

Casus 3

Uiting	Aantekeningen
Sam, waar maak <u>je</u> het liefst foto's van?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Nou, in dit geval heb <u>je</u> modellen nodig, wat dan?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Wat voor project is het?	
Leuk, leuk, leuk. Maar je hebt diepe zakkies. Vijftig euro pp!	
En <u>je</u> hebt twintig mensen nodig, vandaag nog! Hoe dan?!	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Maar goed, wat voor shoot is het nou?	
Waar moeten men... moeten mensen nog ergens aan voldoen?	
En wat is het handigst? Berichtje met de Q-app?	

Casus 4

Uiting	Aantekeningen
Het is weekend, eyo!	
Als je dit weekend nog niks te doen hebt, ook wel lekker om effe op de bank te hangen en niks te doen.	
Netflix op te knallen of iets anders.	
Het is moeilijk om door de bomen het bos nog te zien.	
Dus ik heb een tip voor je.	
Binnenkort op Netflix, een documentaire over Sam Smith.	

En heeft ook met een nieuw album te maken.	
<u>Zij</u> , moet ik zeggen hè, <u>zij</u> gaan daar alles in vertellen over hoe <u>ze</u> muziek maken.	- Zij/ze: genderneutraal persoonlijk voornaamwoord. - Zij gaan/ ze maken: genderneutraal is meervoud
Hoe het allemaal gaat, hoe het leven als <u>artiest</u> is.	- Artiest: genderneutrale beroepsterm
Misschien toch weleens leuk om het verhaal te horen achter de mensen die je op Qmusic hoort.	
In dit geval het voorproefje van het nieuwe album, én de show die op 1 oktober in de Ziggo Dome is.	
Als je erbij bent, veel plezier. Dit is 'puntje puntje'.	

Casus 5

Uiting	Aantekeningen
Bennie, hoe is het?	
Ik hoorde dat <u>je</u> varken een mooie prijs heeft gewonnen. Cool, cool, cool.	- Je: bezittelijk voornaamwoord tweede persoon
Heb je ook weleens gehoord van die Pigs Squealing Contests in Amerika?	- Je: persoonlijk voornaamwoord tweede persoon
Ja, dat is echt lijp, dan heb je dus allemaal van die Amerikanen, die gaan allemaal op zo'n boerderij en daar... oh nee op zo'n beurs, zo'n soort dag, en dan gaan ze allemaal varkens nadoen.	
En ik heb daar dus ooit audio van opgenomen, dus die staat in de computer, dus dat kan ik <u>je</u> nu laten horen, Bennie.	- Je: persoonlijk voornaamwoord tweede persoon.
Kan <u>jij</u> dat ook zo goed nadoen, Bennie?	- Jij: persoonlijk voornaamwoord tweede persoon.
Maar wel het grootste varken! Nou gefeliciteerd, lachen!	
En <u>je</u> bent blijkbaar ook super duurzaam?	- Je: persoonlijk voornaamwoord tweede persoon.
Hoe doe <u>je</u> dat?	- Je: persoonlijk voornaamwoord tweede persoon.
Wat maakt <u>je</u> varkensboerderij dan duurzaam?	- Je: bezittelijk voornaamwoord tweede persoon.

HENK VAN STEEG

Casus 1

Uiting	Aantekeningen
Mrs. Vandebilt was dat, en ja, het is toch wel een ode aan de komiek.	
Een Engelse komiek die na de Tweede Wereldoorlog groot en bekend was.	
Ja, en dan is het een uitgelezen kans om je voor te stellen aan de nieuwe <u>schrijfster</u> van het boekenweek geschenk.	- Schrijfster: vrouwelijke beroepsterm.
Het is Benthe Jansen.	
Voor veel mensen bekend van de boeken de Kwajongen en het meisje.	
En natuurlijk ook niet te vergeten Jan Janssen en de peuters.	
Goeiemiddag Benthe, welkom in EO's Open Huis.	
Ja, maar eerst even: <u>jij</u> weet het natuurlijk al weken.	- Jij: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.
Hoe is het met <u>je</u> , dat het nu eindelijk bekend is?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.

Casus 2

Uiting	Aantekeningen
Old and Wise van The Alan Parsons Project.	
Nou, het sluit eigenlijk wel aan bij het project waar Maud mee bezig is.	
Want je zult het... het zal je niet ontgaan zijn.	
Veel scholen de laatste tijd die dicht gaan, die eerder dicht gaan.	
Kortere werkweken. Minder echte <u>docenten</u> voor de klas.	- Docenten: genderneutrale beroepsterm
En d'r is dus een zwaar lerarentekort.	
Nu zou Maud Maud niet zijn om daar iets aan te gaan doen.	
<u>Zij</u> is een campagne gestart om meer mensen te werven.	- Zij: vrouwelijk persoonlijk voornaamwoord
Jong en oud, denk ik.	
Om naar de PABO te gaan en te gaan studeren voor <u>juf en meester</u> .	- Juf en meester: mannelijke/vrouwelijke beroepsterm
Ja, het klinkt nog steeds een beetje gek, maar ook die moeten de lesstof tot zich nemen om het daarna natuurlijk te kunnen brengen.	

Maud, goeiemiddag.	
<u>Jij</u> bent zo iemand die eigenlijk pas op latere leeftijd dit is gaan doen. Vertel eens.	- Persoonlijk voornaamwoord tweede persoon

Casus 3

Uiting	Aantekeningen
Strike a pose! Vogue, van Madonna.	
Ja, dat gaat natuurlijk wel over foto's maken.	
Ja, het is het Open Huis, en daar is iedereen welkom en iedereen kan te gast zijn en dit is... ja, dit is... kán jouw kans zijn om fotomodel te worden voor één dag.	
Krijg namelijk een appje binnen en als je in de buurt van Utrecht woont, kun je vanmiddag nog fotomodel worden.	
Sam Bakker, bezig met een fotoproject, en <u>hij</u> is vanmiddag op zoek naar twintig fotomodellen.	- Geen beroepsterm - Hij: mannelijk persoonlijk voornaamwoord
<u>Hij</u> schrijft er niet bij of je groot, lang, kort, dik of dun... maar ik denk dat iedereen gewoon welkom is.	- Hij: mannelijk persoonlijk voornaamwoord
Je kan er ook nog geld mee verdienen. Vijftig euro!	
En als je denkt: ik wil hieraan meedoen, hoef je niet mij te bellen op 0800-3000555, maar zoek meteen contact via de Instagrampagina 'at-Samsfotoshoot, at-Samsfotoshoot'.	
Als jij vanmiddag voor <u>hem</u> model wil staan.	- Hij: mannelijk persoonlijk voornaamwoord
Wie wil dat nou niet! In Utrecht!	
En wie weet, nou ja Sam, als <u>jij</u> de foto's hebt, stuur ze nog even op!	- Jij: persoonlijk voornaamwoord tweede persoon
Ik ben wel benieuwd hoe onze luisteraars op de foto staan.	
Dus vanmiddag in Utrecht, en je krijgt er nog vijftig euro voor ook.	

Casus 4

Uiting	Aantekeningen
Altijd fijn om deze stem weer te horen, Sam Smith!	
En natuurlijk, je hebt het meegekregen.	
Vandaag komt <u>zijn</u> album uit, Me!	- Zijn: mannelijk bezittelijk voornaamwoord

En dat wordt heel persoonlijk, want <u>hij</u> kondigde vandaag ook meteen <u>zijn</u> Europese tour aan, waar je dus bij kan zijn.	- Hij: mannelijk persoonlijk voornaamwoord
Onderdeel van Me kan worden.	
1 oktober komt 'ie naar de Ziggo Dome, in Amsterdam.	- ie
En, dat wist ik ook nog niet, meestal weet ik dingen wel iets eerder, maar dit is voor mij ook nieuws.	
Er is een documentaire gemaakt over het album wat 'ie dus heeft gemaakt.	- ie
Over een maandje vind je die terug bij die grote groene, of nee die grote rode N, van Netflix.	
En ik ben heel benieuwd wat 'ie over Me laat zien. Sam Smith.	- ie

Casus 5

Uiting	Aantekeningen
Ja, je hebt ze in alle soorten en maten.	
Je hebt ze van klein, op de kinderboerderij, tot groot, lekker liggend in zo'n lekkere modderpoel.	
Maar Bennie, die... ja heeft toch wel het grootste varken van Nederland.	- Geen beroepsterm
<u>Bennie</u> ook aan de telefoon.	- Naam i.p.v. persoonlijk voornaamwoord
En Bennie, die prijs was bijna aan <u>je</u> neus voorbijgegaan, klopt dat?	- Je: persoonlijk voornaamwoord in de tweede persoon.

BAS MENTING

Casus 1

Uiting	Aantekeningen
Jo, het is woensdagochtend.	
Deze week natuurlijk boekenweek!	
En vandaag is het boekenweekgeschenk uitgekomen.	
Aan de telefoon is Benthe Jansen.	- Geen beroepsterm
<u>Jij</u> hebt het boek geschreven.	- Jij: persoonlijk voornaamwoord tweede persoon

Casus 2

Uiting	Aantekeningen
Alles wat je nu weet, is ooit begonnen met maan, roos, vis.	
Maar ook met knikkeren, met knutselen.	

En weet je nog de eerste keer dat je de tafels moest doen?	
Het begon allemaal op de basisschool, en er is een probleem met de basisschool.	
Er zijn te weinig leraren.	
En binnenkort start er een grote campagne om mensen te gaan werven.	
Aan de telefoon is Maud.	- Geen beroepsterm
<u>Jij</u> geeft les op een school waar een zwaar lerarentekort is.	- Persoonlijk voornaamwoord tweede persoon.
Maud, hoe merk <u>jij</u> dat tekort?	- Persoonlijk voornaamwoord tweede persoon.

Casus 3

Uiting	Aantekeningen
Er is totale paniek in het leven van Sam.	
Luisteraar Sam die stuurt een appje via de 538-app.	- Geen beroepsterm
En <u>hij</u> zegt dat <u>hij</u> voor vanmiddag nog twintig modellen nodig heeft voor een fotoshoot in Utrecht.	- Hij: persoonlijk voornaamwoord tweede persoon.
Ehm... <u>Hij</u> heeft ze niet, je krijgt vijftig euro.	- Hij: persoonlijk voornaamwoord tweede persoon.
Dus zorg dat je ernaartoe gaat.	
Dit is jouw kans voor een fotoshoot.	
Normaal kost het geld.	
Nu krijg je er zelfs geld voor.	
Dus als jij denkt: ja, ik heb wel een goeie kop voor op de foto.	
Ga even naar Instagram, stuur at-samsfotoshoot effe een berichtje.	
Dan ben je er vanmiddag bij, krijg je vijftig euro en heb je ook nog een leuke foto van jezelf.	

Casus 4

Uiting	Aantekeningen
Ja, het is een grote dag voor Sam Smith.	
<u>Sam</u> heeft vandaag een grote Europese tour aangekondigd.	- Naam i.p.v. persoonlijk voornaamwoord
<u>Hij</u> gaat Nederland daarbij ook aandoen. (Sorry ik zei 'hij', hè?). <u>Sam</u> gaat Nederland ook aandoen.	- Hij: mannelijk persoonlijk voornaamwoord (later gecorrigeerd) - Naam i.p.v. persoonlijk voornaamwoord
<u>Sam</u> staat op 1 oktober in de Ziggo Dome.	- Naam i.p.v. persoonlijk voornaamwoord
Daarnaast... ja, daar blijft het niet bij.	

D'r is in aanloop naar dat nieuwe album ook nog een documentaire gemaakt, die komt gewoon op Netflix.	
Dus je kunt <u>Sam</u> binnenkort ook via Netflix gaan bekijken.	- Naam i.p.v. persoonlijk voornaamwoord
Ehm... ja, dit is Sam Smith!	

Casus 5

Uiting	Aantekeningen
Het is altijd de vraag... wie heeft de grootste?	
Ja Bennie, <u>jij</u> hebt de grootste!	- Jij: Persoonlijk voornaamwoord tweede persoon

BIJLAGE VII – OPEN CODES

In deze bijlage zijn de codes te vinden die ik heb opgesteld aan de hand van de eerste analysefase van de grounded theory approach. In het eerste gedeelte van de bijlage zijn de codes te vinden die ik aan de hand van de gesprekken rondom de casussen heb opgesteld. Veel respondenten gingen uit zichzelf vertellen waarom zij bepaalde keuzes maakten in de uitingen die zij formuleerden. In dit gedeelte hadden zij dus nog geen kennis van het specifieke onderwerp van mijn scriptie. In het tweede gedeelte van de bijlage zijn de codes te vinden die ik aan de hand van de semigestructureerde interviews heb opgesteld.

7.1 – Open codes gesprekken rondom casussen

- Belangrijker om het goed te doen bij luisteraars/bellers dan bekendheden
- Geen fouten willen maken in genderneutraal taalgebruik
- Genderneutraal persoonlijk voornaamwoord
- Genderneutraal taalgebruik is meervoud
- Genderneutraal taalgebruik is moeilijk
- Genderneutraal taalgebruik uitschrijven
- Genderneutrale beroepsterm
- Mannelijke beroepsterm
- Mee om leren gaan
- Naam i.p.v. persoonlijk voornaamwoord
- Naam noemen maakt het sterker
- Niks zeggen over gender
- Reacties op genderneutraal taalgebruik
- Sam Smith symbool voor LHBTI+
- Verkeerd persoonlijk voornaamwoord gecorrigeerd
- Voorbeeld uit radioshow
- Vragen hoe Bennie wil worden aangesproken
- Wat was er ook alweer met Sam Smith?
- Zender
- Sam Smith mannelijk

7.2 – Open codes semigestructureerd interview

- Angst voor fouten
- Angst voor reacties
- Bereid tot aanpassing
- Beroepstermen mannelijk
- Beroepstermen mannelijk/vrouwelijk
- Beroepstermen worden neutraal in de toekomst
- Best ervoor willen doen
- Beter niet te veel aandacht
- Blijft moeilijk in de toekomst
- Definitie genderneutraal taalgebruik
- Eigen verantwoordelijkheid
- Engels is makkelijker
- Ezelsbruggetjes
- Gebruik genderneutrale voornaamwoorden
- Geen problemen bij niet-genderneutraal
- Geen problemen met genderneutraal taalgebruik
- Geen stijlregels
- Geen verantwoordelijkheidsrol
- Geen voorbeeldrol
- Gender duidelijk uit voorgesprek
- Genderneutraal taalgebruik belangrijk
- Genderneutraal taalgebruik eerder gehanteerd bij dichtbijstaande mensen
- Genderneutraal taalgebruik is een luxeprobleem
- Genderneutraal taalgebruik klinkt raar
- Genderneutraal taalgebruik lokt reacties uit
- Genderneutraal taalgebruik niet heel belangrijk
- Genderneutraal taalgebruik ongeschikt voor radio
- Genderneutraal taalgebruik soms gebruiken
- Genderneutrale beroepstermen
- Genderneutrale voornaamwoorden belangrijk

- Genderneutrale voornaamwoorden kloppen grammaticaal gezien niet
- Genderneutrale voornaamwoorden lelijk
- Genderneutrale voornaamwoorden moeilijk
- Genderneutrale voornaamwoorden niet gebruiken
- Genderneutrale voornaamwoorden uitschrijven
- Genderneutrale voornaamwoorden zijn niet lelijk
- Genderneutrale voornaamwoorden zijn vreemd
- Gewoonte/traditie
- Grammaticale juistheid is belangrijk
- Help me erbij
- Het is iets van de laatste tijd
- Het moet een toevoeging zijn, geen verandering
- Het valt op
- Het valt op, want het is nieuw
- Hoop op begrip
- Hoop op gewenning
- Initiatief vanuit non-binaire personen zelf
- Keuzes Sam Smith willen snappen
- Krant meer voorbeeldrol dan radio
- Luisteraars niet snel boos
- Luisteren naar luisteraars
- Media geen sturende rol
- Media geen voorbeeldrol
- Media voorbeeldfunctie
- Meer gebruik als het meer in de omgeving voorkomt
- Meer genderneutraal taalgebruik in de toekomst
- Meer ingeburgerd in de toekomst
- Meer moeite nodig
- Men kan snel reageren op radioprogramma
- Men moet niet boos worden
- Mensen moeten niet denken dat je het gezeur vindt
- Mensen moeten zich prettig voelen

- Mensen willen graag met hij/zij worden aangesproken
- Mensen zijn vrij conservatief
- Moeite met genderneutrale regels
- Moet geen vragen oproepen
- Moet vloeiend
- Naam in plaats van voornaamwoord
- Nederland is er nog niet klaar voor
- Neutrale positie als presentator
- Niet aanpassen
- Niet bang voor reacties
- Niet doorslaan
- Niet extra benadrukken
- Niet herkenbaar
- Niet naar gender vragen/ niet vragen naar gender
- Niet genderneutraal taalgebruik lokt reacties uit
- Nieuw verzonnen genderneutraal voornaamwoord is een goed idee
- Nieuwe vaardigheid
- Nog niet onder de knie
- Om genderneutrale voornaamwoorden heen praten
- Persoonlijk maken
- Proberen goed te doen
- Radio is herkenbaar voor de grootste groep
- Radio is veranderd
- Radio is voor iedereen
- Radio niet geschikt voor uitleg voornaamwoorden
- Radio verbindt
- Radio volgt taalgebruik in de maatschappij
- Randstad is er meer mee bezig
- Respect tonen is belangrijk
- Sam is een man
- Sam kan ook een vrouw zijn
- Speelt onder kleine groep

- Stijlregels minder geschikt voor radio
- Stijlregels moeilijk
- Taalgebruik is persoonlijk
- Taalkundig vreemd
- Te kleine groep om veel mee bezig te zijn
- Tijd gunnen om te wennen
- Tool om gender aan te geven
- Verandering is geen probleem
- Verantwoordelijk om anderen aan te spreken op hun gedrag
- Verantwoordelijkheid redactie
- Verplichtingen geen goed idee
- Voorbeeld uit radioshow
- Voornaamwoorden vermijden bij genderneutrale namen
- Vrouwelijke vs. mannelijke beroepsterm
- Waarom niet?
- Weinig draagvlak van binaire personen
- Weinig in verdiept
- Wel gebruiken in persoonlijke gesprekken
- Wél stijlrichtlijnen
- Wel verantwoordelijkheidsrol
- Zender
- Zou het beter willen doen

BIJLAGE VIII – CODESCHEMA'S AXIAAL CODEREN

In deze bijlage zijn de axiale codes te vinden die zijn opgesteld aan de hand van de tweede analysefase volgens de grounded theory approach. De titel van onderstaande tabellen zijn de axiale codes. Links in de tabellen zijn de open codes te vinden die onder desbetreffende axiale code vallen. In het midden staat de quote die bij deze open code hoort, met rechts daarvan de respondent waarbij deze quote hoort.

8.1 – Codeschema's gesprekken rondom casussen

GENDERNEUTRAAL TAALGEBRUIK EERDER BIJ DICHTBIJSTAANDEN

Code	Quote	Respondent
Belangrijker om het goed te doen bij luisteraars/bellers dan bekendheden	"En bij een Sam Smith, maakt het in die zin minder uit, want ja... zeg maar... die luistert toch niet. Maar als je iemand aan de telefoon hebt, zou ik dat helemaal moeilijk vinden."	Bas Menting (Radio 538)
Vragen hoe Bennie wil worden aangesproken	"En vervolgens zou ik dan zeggen: Bennie, Bennie! Goeiemiddag! Hoe wil je dat ik jou aanspreek?"	Ivo van Breukelen (Radio 538)

REACTIES

Code	Quote	Respondent
Reacties op genderneutraal taalgebruik	"Ik vind Sam Smith altijd een hele moeilijke. Zeg maar... want als ik... één keer het woord 'hen' gebruik op zender, dan krijgen we meteen allemaal boze appjes van mensen die zeggen: hé, je doet mee met al die woke-toestanden, weet je. Dat krijgen we dan meteen."	Bas Menting (Radio 538)

PERSOONLIJKE VOORNAAMWOORDEN

Code	Quote	Respondent
Genderneutraal persoonlijk voornaamwoord	“Ik vind Sam Smith altijd een hele moeilijke. Zeg maar... Want als ik één keer het woord ‘hen’ gebruik op zender, dan krijgen we meteen...”	Bas Menting (Radio 538)
	“Maar, als ik het niet zou weten, zou ik me voor kunnen stellen dat ik dingen zeg als ‘zijn’ of ‘haar’. Zoiets. En er dan gaandeweg achter komen dat <i>diegene</i> dat niet zo fijn vindt.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“En dan zeggen <u>ze</u> : wat?”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Genderneutraal taalgebruik is meervoud	“Voorzichtig allereerst, want non-binair! En ik moet eerlijk zeggen... ik heb mijzelf aangeleerd dat mensen... dan ben je een band. Als je non-binair bent, dan ben je een band...”	Stephan Bouwman (Qmusic)
	“Ik hoef niet echt iets met die non-binair hier. Omdat ik niet over <u>ze</u> praat.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
	“En dan zeggen <u>ze</u> : wat?”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Naam i.p.v. persoonlijk voornaamwoord	“Dus bij Sam Smith probeer ik altijd of Sam Smith te zeggen...”	Bas Menting (Radio 538)
	“Ik zou eerst aan Bennie vragen hoe <i>Bennie</i> aangesproken wil worden, dan.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
Naam noemen maakt het sterker	“Het is altijd het sterkst als je het over mensen hebt.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
Niks zeggen over gender	“Want ik kan het wel dusdanig gewoon doen dat ik het hele non-binair gewoon volledig links laat liggen.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
Verkeerd persoonlijk voornaamwoord gecorrigeerd	“Hij gaat Nederland daarbij ook aandoen. Sorry, ik zei ‘hij’, hè? Sam gaat Nederland ook aandoen.”	Bas Menting (Radio Veronica)

BEROEPSTERMEN

Code	Quote	Respondent
Genderneutrale beroepsterm	“Dus ik ben wel een muziek liefhebber, maar alles wat die artiest uitspookt, behalve als het bijzonder is of waar je mee kan vereenzelvigen, dat eh... interesseert me niet, dus dat breng ik ook niet.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Niet meteen het helemaal in het belachelijke trekken omdat het natuurlijk wel een artiest is waar heel veel mensen graag naar luisteren.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Zeg ik: Jo Benthe, jij bent auteur...”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Mannelijke beroepsterm	“Zonder introductie van ‘je bent fotograaf enzo’.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Dus ik ben wel een muziek liefhebber, maar alles wat die artiest uitspookt...”	Radiopresentator op een landelijk radiostation

GENDERNEUTRAAL IS MOEILIK

Code	Quote	Respondent
Genderneutraal taalgebruik is moeilijk	“Zeg maar, bij niks schrijf ik het uit, maar bij een non-binair persoon vind ik het toch... vrij ingewikkeld nog.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Want het is gewoon heel slordig als je dat niet goed doet. Maar ik vind het wel moeilijk.”	Bas Menting (Radio 538)
Genderneutraal taalgebruik uitschrijven	“Ja, ik zou zeg maar... het niet identificeren als man of vrouw, zou ik het echt... ik moet dat echt uitschrijven, want het zit gewoon niet in mijn systeem.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Dan staat er een hele mooie tekst met	Henk van Steeg (NPO Radio 5)

	onderstreept hoe ik die persoon moet aanspreken.”	
--	---	--

GENDERNEUTRAAL TAALGEBRUIK IS BELANGRIJK

Code	Quote	Respondent
Geen fouten willen maken in genderneutraal taalgebruik	“En ik zou echt... zeg maar, ik zou het heel erg vinden als ik een fout maak op zender hierin.”	Bas Menting (Radio 538)
Mee om leren gaan	“Kijk, ik ben 52, of 51. Ik... ik moet daar echt nog wel mee leren omgaan.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)

SAM SMITH

Code	Quote	Respondent
Sam Smith symbool voor LHBTI+	“Ook iemand die heel erg past in deze tijd, vind ik. Van de LHBTI en de ex... inclusiviteit en zo. Bijna een symbool, van die...”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
Wat was er ook alweer met Sam Smith?	“Hoe zit dat met Sam Smith, ook alweer? Daar is toch iets mee? Een beetje dat je... hem, haar, hij, het... of zo? Of is dat niet zo?”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
Sam Smith mannelijk	“Maar ik vind het altijd nog wel een hele grappige, een stoere gast, met goeie platen ook.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Zo heb ik hem wel leren kennen, Sam Smith.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Sam... ik noem dat toch een zanger inderdaad. Maar... het zou toch van de... ik zou... de zangeres klopt ook niet.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Maar moet ik het dan ook echt correct verwoorden? Of mag ik gewoon hem zeggen?”	Mark van der Molen (NPO 3FM)

OVERIG

Code	Quote	Respondent
Voorbeeld uit radioshow	“Ik heb ook een luisteraar. Die heet soms Fabian, dan weer Fabiola. Ik zal je vertellen... ze was een keer jarig en toen belden we haar of hem op zijn of haar verjaardag en dat was ook heel erg... nou... hij, zij, vertelde dan ook heel open over. En toen moest ik ook nog een kaart schrijven... en ze vertelde ook dat ze de ene dag een hem was en de andere dag een haar. En toen moest ik een kaart schrijven. En ze... ze vertelde ook dat ze de ene dag een hem was en dan weer een haar.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
Zender	“Op z’n 538 zou ik dit groots neerzetten.”	Bas Menting (Radio 538)

8.2 – Codeschema’s semigestructureerd interview

NEGATIVITEIT OMTRENT GENDERNEUTRAAL TAALGEBRUIK

Code	Quote	Respondent
Genderneutraal taalgebruik is een luxeprobleem	“Ja, ik vind het soms een beetje een soort luxeprobleem. Ik denk dan: is er niet wat anders om ons druk over te maken dan hen of hun of hij of zij, of... ja.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
Genderneutraal taalgebruik klinkt raar	“Want ik vind bijvoorbeeld hen of hun en die en diens, vind ik in een zin gewoon raar klinken.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Dus het heeft wel een negatieve impact op een zin, als in: 95% van de mensen snapt dit nog niet.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Genderneutraal taalgebruik is ongeschikt voor radio	“Ja, ik denk echt dat mensen denken: wat is er met hem aan de hand?”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)

	<p>“Maar op de radio wil je wel dat het aangenaam is om naar te luisteren. Dat je niet overkomt als een hakkende gek, zo van: oh eh... oh eh... hem, of het, of heu [iets onverstaanbaars]. En dat... daar worstel ik heel erg mee, omdat je het goed wil doen, maar tegelijkertijd wil je ook wel natuurlijk willen praten.”</p>	<p>Mark van der Molen (NPO 3FM)</p>
<p>Genderneutrale voornaamwoorden kloppen grammaticaal gezien niet</p>	<p>“... want grammaticaal klopt er natuurlijk helemaal geen moer van.”</p>	<p>Ivo van Breukelen (NPO 3FM)</p>
	<p>“Nou, het is een soort beweging die op gang is gekomen, die blijkbaar het soort van mogelijk maakt dat mensen aangesproken worden op een manier die zij prettig vinden. Maar ja, goed. Die grammaticaal dus helemaal niet klopt.”</p>	<p>Ivo van Breukelen (NPO 3FM)</p>
	<p>“Het haalt de hele grammatica van onze taal... haalt het onderuit.”</p>	<p>Ivo van Breukelen (NPO 3FM)</p>
	<p>“Het gaat alleen maar heel erg om hoe mensen aangesproken willen worden, maar dat daar geen snars van klopt, daar hoor je niemand over.”</p>	<p>Ivo van Breukelen (NPO 3FM)</p>
	<p>“Het klopt grammaticaal niet.”</p>	<p>Ivo van Breukelen (NPO 3FM)</p>
	<p>“Ik kan wel... het voorbeeld noemen van sites die er dus wel heel krampachtig wel in meegaan, en ja... zo’n bericht wordt voor mij gewoon onleesbaar dan.”</p>	<p>Ivo van Breukelen (NPO 3FM)</p>
	<p>“Ja, ik krijg gewoon kortsluiting, want die zin klopt niet!”</p>	<p>Ivo van Breukelen (NPO 3FM)</p>
	<p>“En ik vind het gek genoeg, voelt het grammaticaal onjuist als in zeg: hen staat.”</p>	<p>Stephan Bouwman (Qmusic)</p>

Genderneutrale voornaamwoorden lelijk	“Ik vind het soms lelijk.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Genderneutrale voornaamwoorden niet gebruiken	“Dan blijf ik toch wel hij of hem of... zeggen, in plaats van hen of hun. Dat vind ik toch best wel een grote stap.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Genderneutrale voornaamwoorden zijn vreemd	“En dan moet ik er altijd toch een beetje... ja, om lachen.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“Het gaat niet ongemerkt aan je voorbij. Want het is gewoon een raar ding in de taal...”	Bas Menting (Radio 538)
Grammaticale juistheid is belangrijk	“Ik ben wel een beetje zo’n... ik wil niet zeggen zo’n grammar-nazi, maar ik vind wel...”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
Moet geen vragen oproepen	“Het roept soms meer vragen op dan dat het beantwoordt, en dat vind ik op radio het allerbelangrijkst. Alles wat je vertelt... denk er goed over na of dat weer een vraag oproept. En zo ja: beantwoord je die vraag.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Moet vloeiend	“Dat ik dan denk: dan kan ik het beter op die manier aanpakken, dat ik én een goed verhaal kan vertellen, en dat ik ook niet uitstraal van: oh... oh... weet je wel, dat.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Kijk... als je... als je het goed kan brengen, dan moet je het vooral doen.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Maar ik denk echt dat... als je een gemiddeld... gemiddelde radiopresentatie zou horen waar genderneutraal is, dan hoor je toch die persoon áltijd worstelen. Áltijd. En dat is... natuurlijk, alleen... ja, wat ik net zeg. Het straalt ook uit, zo van: poh, wat	Mark van der Molen (NPO 3FM)

	een opgave. En dat is moeilijk, alleen... ik vind het gewoon wat negatief.”	
Te kleine groep om veel mee bezig te zijn	“Het is zo’n kleine groep in verhouding, dat ik niet denk dat ik daarmee bezig hoeft te zijn.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Ik vind dat iedereen erbij moet horen, maar ik denk dat de groep zeg maar voor wie dit interessant is, zeg maar... waarvoor dit speelt... zó extreem klein is.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Weinig draagvlak van binaire personen	“Als ik dat bij iedereen ga checken, dan ga ik 99,9 procent van de keren dat vragen en dan totaal een verbaasde reactie krijgen.”	Bas Menting (Radio 538)

GENDERNEUTRAAL TAALGEBRUIK IS MOEILIK

Code	Quote	Respondent
Genderneutrale voornaamwoorden moeilijk	“Ik vind het alleen wel echt heel erg lastig.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Dat... nou... dat slijt er niet meer in bij mij, volgens mij.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Het zou voor mij betekenen dat ik nog weer een stap moet zetten om een nieuwe taal te leren. Daar heb ik heel veel moeite mee.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Ik merk wel in de vragen en de casussen die je voorlegt, dat ik over sommige dingen dan wel moet nadenken.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Ik vind het persoonlijk allemaal erg ingewikkeld.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“Dus dat is de kortsluiting die ik krijg.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“Het is een beetje... ik vind het ingewikkeld.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“De mensen van mijn leeftijd en ouder, daar wordt het lastiger voor om	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)

	dat in je taalgebruik te krijgen.”	
	“Oké, en dan hebben we tuurlijk ook wel van: wat is dit ingewikkeld! En oh, wat is dit wennen!”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Dat is gewoon iets waar onze grammatica, onze taal, heel moeilijk op... als je het over ‘het’ hebt, heb je het altijd over een voorwerp, en ik vind dus ook een persoon als voorwerp omschrijven, vind ik heel respectloos.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“En dat... daar worstel ik heel erg mee, omdat... je wil het goed doen, maar je wil tegelijkertijd ook wel natuurlijk kunnen praten.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Omdat dat gewoon niet iets is wat je... je moet gewoon heel je taalgebruik, moet je bijstellen. Dat is best lastig”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Ik weet: oh god, ik ga nu dus een zinsconstructie moeten verzinnen on the fly, wat me niet gaat lukken.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Ja, ik moet nog effe oefenen.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“Ik vind het ook heel lastig. Omdat ik ook nog niet helemaal weet hoe dat werkt.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“Ik vind dat ook wel lastig hoor, Ten minste, niet... niet lastig om te luisteren, want ik veroordeel het niet of zo, maar ik merk wel: oh fuck, dit is wel iets wat ik dan ook zelf... iets mee moet doen.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“Het is gewoon heel moeilijk om dat erin te krijgen.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“Ik vind het wel moeilijk hoor.”	Stephan Bouwman (Qmusic)

	“Ik vind het vooral moeilijk. Het is een uitdaging.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Help me erbij	“Weet je wel? Dan zeg ik geen brandweerman meer. Ja, boeit me niet zo. Het enige is: help me erbij.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Nieuwe vaardigheid	“Maar het klinkt als een nieuwe skill die je moet leren.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Nog niet onder de knie	“Dat ik denk: oh dan ben ik er nog lánng niet.”	Stephan Bouwman (Qmusic)

POSITIVITEIT OMTRENT GENDERNEUTRAAL TAALGEBRUIK

Code	Quote	Respondent
Bereid tot aanpassing	“Weet je wel? Dan zeg ik geen brandweerman meer. Ja, boeit me niet zo. Het enige is: help me erbij.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Best ervoor willen doen	“Het is gewoon heel moeilijk om dat erin te krijgen.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
Geen problemen met genderneutraal taalgebruik	“Oh, ik heb daar geen enkele moeite mee.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
Genderneutraal taalgebruik belangrijk	“Maar ik zou wel tegen mezelf, en ook tegen mijn collega’s willen zeggen: verdiep je er wel in.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“Maar we moeten het wel doen, als het moet.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Ja, ik vind het wel goed. Want ik denk dat die jarenlang die mensen vergeten zijn in... in... op heel veel vlakken. Dus ja, laten we ze in ieder geval gewoon aanspreken hoe ze willen aangesproken worden.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“Ja, negen van de tien keer kom ik er dan op terug. Dan zeg ik: kutzooi, ik ben zó voorzichtig. Weet je wel. Elke keer probeer ik er helemaal rekening mee te houden, en dan leg ik ook mijn ezelsbruggetje uit.”	Stephan Bouwman (Qmusic)

Genderneutrale voornaamwoorden belangrijk	“Ik zou er ook echt aan moeten werken.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Terwijl... ik wil het eigenlijk goed doen voor iemand anders, weet je wel.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Wat ik wel belangrijk vind, is dat je mensen aanspreekt zoals ze aangesproken willen worden.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Genderneutrale voornaamwoorden zijn niet lelijk	“Maar ja, waarom zou dat afdoen... afbreuk maken aan de kwaliteit van ene gesprek, dat heeft er denk ik niks mee te maken.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
Meer moeite nodig	“Ik zou me daar misschien wel iets meer... nog wel meer in moeten verdiepen.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“En dan denk ik: Ja, moet ik toch wel... iets scherper op zijn.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Dus ik ben er nog te weinig mee bezig, en misschien is dat ook mijn fout. Misschien moet ik er ook meer moeite in steken.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Zou het beter willen doen	“Waar vooral mijn pijn zit, is dat het dus niet bewust gebeurt.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation

VERANTWOORDELIJKHEIDSGEVOEL RADIOPRESENTATOREN

Code	Quote	Respondent
Geen verantwoordelijkheidsrol	“Omdat het, voor mij da, de groep te groot wordt en dan moet ik het voor iedereen goed doen, en dat geloof ik, dat ik dat nooit zal doen.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“Alleen ja, in mijn sit... ik heb niet het gevoel dat ik mensen kwets als ik per ongeluk hij of zij noem. Dat vind ik van een iets andere aard ofzo. Dus ja... nee... ik ben er... nou in die zin niet per se mee bezig.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation

	“Maar niet... ik denk niet dat dj’s per direct verantwoordelijk zijn om een lans te breken altijd voor dingen.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Geen voorbeeldrol	“Ik geloof niet dat ik een trendsetter op dat gebied ben.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
Krant meer voorbeeldrol dan radio	“Kijk, als een krant het gaat doen. Op een gegeven moment gaan mensen ook praten in genderneutrale termen. Ja, dan gaat de radio vanzelf ook mee.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Media geen sturende rol	“Dus ik hoop dat ik altijd ergens in dat... in dat stille midden mezelf ook bevinden. Die gewoon... ja, rustig zijn weg vindt en zoekt en door persoonlijke ontmoetingen die verandering doormaakt. Daar geloof ik veel meer in dan dat wij als media een sturende rol hebben. Dan overschatten wij onszelf echt.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Media geen voorbeeldrol	“Ja... ik vind het niet belangrijk, nee”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“De vraag is: moeten we uiteindelijk naar een genderneutrale samenleving, ja of nee? En als het antwoord daarop ja is... ja, dan moeten media ook mee.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Media voorbeeldfunctie	“Want dat maakt... dat maakt het ook... weet je, als je het gewoon in de krant leest en je ziet het op tv. Dat maakt de kans ook groter dat jij dat ook gewoon op een gegeven moment gaat toepassen.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
Neutrale positie als presentator	“Gewoon heel erg neutrale positie aannemen...”	Bas Menting (Radio 538)

Verantwoordelijk om anderen aan te spreken op hun gedrag	“Dan voel ik me wel verantwoordelijk om die mensen aan te spreken op hun gedrag.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Wel verantwoordelijkheidsrol	“Ja, natuurlijk wel! Tuurlijk wel!”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“Maar dat heb ik sowieso altijd. Voor alles. Wat ik zeg, ook met schelden en dat soort dingen.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Ja, dat vind ik wel. Ja. Ja, vooral... kijk... het probleem... kijk, wat er lastig aan is, is dat je... kijk een heel groot gedeelte van gemiddeld Nederland, vindt het natuurlijk allemaal onzin. Dus je bent altijd... kijk, ik vind niet... je moet je nooit gaan conformeren aan wat iemand die heel nauwdenkend is, vindt en dan maar je programma daarop aanpassen.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Absoluut. Omdat we nou eenmaal... Ja, ik vind dat we... dat we daarin nog wel een slag kunnen slaan, en ja...”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)

STIJLREGELS BIJ DE RADIO

Code	Quote	Respondent
Geen stijlregels	“Nee, dat denk ik niet, eigenlijk.”	Bas Menting (Radio Veronica)
	“Het gaat om het respect, in alle gevallen.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Nee, ik heb daar geen handboek voor gekregen.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“Volgens mij niet. Niet dat ik weet.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Ik denk dat het bij BNNVARA wel dat soort interne guidelines zijn, maar dat ik daar niet zoveel mee te maken heb.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)

	“Nee, niet per se regels.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“Überhaupt heel weinig regels.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Moeite met genderneutrale regels	“Waar bij mij de grens ligt, is als een ander voor mij gaat bepalen hoe ik moet praten. Daar ligt voor mij een beetje de grens, eigenlijk.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“... vind ik dat dat twee kanten op moet gaan. Je moet mij ook niet uitsluiten voor de manier waarop ik praat.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
Radio niet geschikt voor uitleg voornaamwoorden	“Ik heb niet echt tijd om het uit te leggen.”	Bas Menting (Radio 538)
Radio volgt taalgebruik in de maatschappij	“Omdat radio is eigenlijk een soort... afspiegeling van... van... wat ik zeg, hoe mensen met elkaar praten.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“En ik denk dat de radio misschien een beetje volgend is daarin.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Ik vind het wel belangrijk dat ik op een goeie manier afspiegeling van de maatschappij in mijn programma heb.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Stijlregels minder geschikt voor radio	“En als je iets uitspreekt, dan is het al de wereld in gegaan. En dan is het te laat.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Als het gedrukt staat... dan is het... dan heeft het meer waarde of zo, dan... voelt het als waardevoller dan... dan radio. Radio voelt toch wat vluchtiger.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“Je hebt er op de radio natuurlijk ook veel minder mee te maken.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Maar ik denk dat... over het algemeen... zal je zeker als je bij de radio werkt, wil je gewoon... eh... je wil niet zeg maar degene zijn die dan... als enige dat niet goed doet,	Mark van der Molen (NPO 3FM)

	<p>of zo. Snap je? Dus... ik... de meeste mensen zich daar echt wel bewust van zijn. En dat als je zeg maar voor de meest logische dingen mensen moet gaan wijzen op regeltjes, dan is het misschien überhaupt al niet een goed idee dat je dit werk bent gaan doen, want als je continu te horen moet krijgen: nee je moet het zo doen, nee je moet het zo doen, nee je moet het zo doen. Dan zit er vanuit nature ook niet een soort menselijkheid, dat je denkt: oh ik wil dit graag goed doen.”</p>	
Stijlregels moeilijk	<p>“Nou, omdat het je constant denkt... in je achterhoofd... je kunt niet meer vrij praten dan. Je kunt... constant in je achterhoofd bezig met: doe ik het wel volgens het stijlprotocol?”</p>	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
Verplichtingen geen goed idee	<p>“Dan word ik dan een beetje opstandig, nou ja.”</p>	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Wél stijlrichtlijnen	<p>“Het paarse boekje, met daarin een heel aantal dingen hoe we inclusief taalgebruik kunnen bezigen.”</p>	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	<p>“En dat helpt vaak al heel erg, van hé. En ik ben me er ook best van bewust.”</p>	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	<p>“Dan wordt er wel even gezegd: hé jongens, Sam Smith, die wil zich... die identificeert zich als non-binair. Hou daar rekening mee in je spreek.”</p>	Radiopresentator op een landelijk radiostation

TOEKOMST VAN GENDERNEUTRAAL TAALGEBRUIK

Code	Quote	Respondent
Het moet een toevoeging zijn, geen verandering	“Het is meer van: het moet op een goeie manier naast elkaar bestaan en we moeten weten waar we aan toe zijn.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Hoop op gewenning	“Nou, ik hoop vooral dat het wat natuurlijker gaat dan nu, of zo.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
Meer genderneutraal taalgebruik in de toekomst	“Maar ik denk dat dat veel te vroeg is om dat nu te doen.”	Bas Menting (Radio 538)
	Maar ja, ik denk dat het gewoon te vroeg is daarvoor.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Maar misschien moet daar de tijd overheen gaan.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“En dat je dan een soort... maar geef het tien jaar... dan denk ik dat we een heel stuk verder zijn.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“Kijk, ik doe het niet in mijn programma, want... nogmaals, nog niet. Maar ik denk als de tijd er rijp voor is. Ja, tuurlijk, dan ga ik het ook doen.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Komt vanzelf. Dat komt heel... organisch.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Meer ingeburgerd in de toekomst	“Dus over tien, vijftien, twintig jaar, zal dat vast een stuk meer ingeburgerd zijn.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“Dus het is denk ik voor heel veel mensen wennen.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Maar het is ook een geval van ‘dan maar wennen’ en dan ben je over een paar jaar ook wel weer aan gewend.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Ik denk dat het gewoon op een gegeven moment een beetje normaal is.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Tijd gunnen om te wennen	“Geef me de tijd ook om dat te leren. Dus dat is ook mijn verzoek naar die mensen	Henk van Steeg (NPO Radio 5)

	toe, van heb een beetje compassie.”	
	“Dus het is denk ik voor heel veel mensen wennen.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Het is gewoon heel moeilijk om dat erin te krijgen.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“Maar ik denk dat dat soort dingen altijd eerst heel erg extreem door je strot gedauwd moeten worden voordat je het normaal gaat vinden.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Beroepstermen worden neutraal in de toekomst	“Ik denk dat... zeg maar dat we alle beroepsvormen enzo gewoon, dat gaat wel naar neutraal.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Kijk, ik doe het niet in mijn programma, want... nogmaals, nog niet. Maar ik denk als de tijd er rijp voor is. Ja, tuurlijk. Dan ga ik het ook doen.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Blijft moeilijk in de toekomst	“Ik denk dat het altijd moeilijk zal zijn. Omdat... ja, dat is lullig. Maar dat is wel wat het is. Ja, ik denk dat het nog steeds... het zit gewoon nog steeds... het zit niet in je systeem.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)

REACTIES

Code	Quote	Respondent
Angst voor fouten	“Vind ik het ook heel gênant als ik daarmee op mijn bek zou gaan.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Ja, omdat ik gewoon te bang zou zijn dat ik op mijn bek ga.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Maar ik ben inderdaad banger voor de reacties dat ik het fout zou doen.”	Bas Menting (Radio 538)
Angst voor reacties	“Ik voel me niet comfortabel genoeg nog bij het gebruik van hen.”	Bas Menting (Radio 538)
	“En de pijn zit hem in het feit dat ik misschien erop	Radiopresentator op een landelijk radiostation

	word aangesproken, of word gecancelld, of hoe verder je wil gaan.”	
	“Ik vind het soms... daardoor merk ik dat ik op eierschalen ga lopen.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Geen problemen bij niet-genderneutraal	“En ook nog niet er problemen mee ondervonden hebben.”	Bas Menting (Radio 538)
Genderneutraal taalgebruik lokt reacties uit	“Mensen, we zijn helemaal van het padje af in deze wereld. Dat soort reacties lokt het wel uit.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Ik vind het soms... daardoor merk ik dat ik op eierschalen ga lopen.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Hoop op begrip	“Ik denk dat bang niet het goede woord is, maar ergens het midden tussen: ik wil het goed doen, maar zie je ook dat ik het goed wil doen, maar zie je mij ook stuntelen?”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Luisteraars niet snel boos	“Weet je, dus dat... dus nee, ik ben er niet heel erg mee bezig, omdat het heel vaak... ja... je kan niet zo heel vaak het fout doen, of zo. Dat niet.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
Men kan snel reageren op radioprogramma	“Dus... het probleem is nu dat iedereen maar zijn meninkje overal kan ventileren, en dat dat vaak ook wordt gezien als de grote gemene deler in Nederland.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
Men moet niet boos worden	“Dat hele polarisatie. Als iemand een fout maakt, spring je niet op met je nagels, maar wees opbouwend.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Mensen moeten niet denken dat je het gezeur vindt	“Dan is het alsof... dan is het of je... je van... oh wat een gezeik allemaal.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Maar ik denk echt dat... als je een gemiddeld... gemiddelde	Mark van der Molen (NPO 3FM)

	radiopresentatie zo horen waar genderneutraal is, dan hoor je die persoon áltijd worstelen. Áltijd. En dat is... natuurlijk, alleen... ja, wat ik net zeg. Het straalt ook uit, zo van: poh, wat een opgave. En dat is moeilijk, alleen... ik vind het gewoon wat negatief.”	
Niet bang voor reacties	“Want ik denk dat als je je daar druk om maakt als radioluisteraar, dan... ja, dan moet je toch ook een klein beetje je afvragen of je wel genoeg te doen hebt in het leven, denk ik dan.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
Niet genderneutraal taalgebruik lokt reacties uit	“Dan ga ik 99,9 procent van de keren dat vragen en dan totaal een verbaasde reactie krijgen.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Dan komt vooral dan uit de non-binaire hoek, herinner ik me.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Wel... ik noem ze maar ‘de vrijheidsstrijders’ op de app, als je het verkeerd zegt bij Sam Smith of zo.”	Stephan Bouwman (Qmusic)

GEWOONTE/TRADITIE

Code	Quote	Respondent
Gewoonte/traditie	“En ik heb het over juffen en meesters. Dus ik denk dat ik wel redelijk traditioneel ben daarin.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Ik denk dat veel mensen het gedoe vinden.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Ja, toch het ouderwetse, gewoon. Denk ik. Als in... dat ik gewoon ‘zij pakt haar fiets’, in plaats van de formulering die jij net voordroeg.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Ik ben opgegroeid in een tijd dat gewoon... ja... jongens en meisjes... ja, d’r	Radiopresentator op een landelijk radiostation

	was eigenlijk geen andere, er waren twee smaken.”	
	“Je wil ook niet dat een gesprek heel stroef verloopt, omdat je de hele tijd een bijna soort van calculatie moet doen in je hoofd, omdat je bent natuurlijk aangeleerd om een bepaalde zin te construeren.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Als ik straks 64 ben, dan zal ik ook waarschijnlijk moeite hebben met de veranderingen op de wereld, maar dat wil niet per se zeggen dat daar kwade wil achter zit, of zo.	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Ik vind het ook heel lastig. Omdat ik ook nog niet helemaal weet hoe dat werkt en ik heb het ook nog niet zoveel gedaan, dus het is... weet je... je moet jezelf echt iets aanleren, wat je al zo lang... ja, het is gewoon zijn of haar fiets, zijn of haar plaat. En nu is er ineens een derde bij gekomen. Ja, je moet dat wel bijhouden ook.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“Het enige is: help me erbij. Dat is alles. Want het is wel een switch en daarin ben ik 32 en dat is niet extreem oud. Maar 32 jaar lang iets op manier A doen en dat wordt manier B, dat mag foutgaan. Dat is het wel.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Het is iets van de laatste tijd	“Het is wel iets... veel meer dat het benadrukt wordt de laatste tijd.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Als in, wat ik zeg... dit zijn... hoe... het klinkt heel erg om te zeggen, maar het zijn wel trends. Dat zijn het nou eenmaal. Omdat mensen	Stephan Bouwman (Qmusic)

	zich in een keer extreem heel erg aan koppelen en dus het activistische gedrag vertonen omwille van hun overtuiging, wat dat dan ook is.”	
Het valt op, want het is nieuw	“Ik denk dat het hoogstens opvalt en daardoor misschien afleidt van hetgene wat je wilt zeggen, maar dat is ook omdat het nieuw is.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
Mensen willen graag met hij/zij worden aangesproken	“Hij, zij vind ik een lastige. Omdat ik ook weet dat er mensen zijn die het juist niet prettig vinden om niet zo aangesproken te worden.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Mensen zijn vrij conservatief	“Maar mensen zijn, ja... wel echt conservatiever dan dat je in eerste instantie zou denken daarin.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
Nederland is er nog niet klaar voor	“... alleen ik merk ook dat als je roept in de media of zo... Kijk, dat is een mening, dat mensen daar... ik weet niet of Nederland daar nu al voor openstaat. Ik denk dat daar heel veel weerstand voor komt.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation

GEBRUIK GENDERNEUTRAAL TAALGEBRUIK

Code	Quote	Respondent
Beroepstermen mannelijk	“Presentator is dan universeel voor het vak van presentator. Hoewel je dat dan weer als mannelijk kunt opvatten natuurlijk, maar daar kies ik dan wel voor. (...) Nou ik geloof ook wel dat presentator in dit geval, om dat voorbeeld vast te houden, dat dat ook wel zo in de Dikke van Dale staat, denk ik hè? Dat het... als je het nu zou opzoeken, volgens mij is het dan	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)

	mannelijk en onzijdig, en als je presentatrice opzoekt, dan zou daar... dan zal daar denk ik bij staan 'vrouwelijk'."	
Beroepstermen mannelijk/vrouwelijk	"Maar ik denk dat ik wel nog echt traditioneel lerares zeg. En zangeres. En ik heb het over juffen en meesters."	Bas Menting (Radio 538)
	"Maar god, ja als het een actrice is... ja, dan is het een actrice."	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
Engels is makkelijker	"Ik vind het in het Engels makkelijker. Want they voelt veel natuurlijker dan 'zij', of 'hun' of 'hen'.	Stephan Bouwman (Qmusic)
	"En ik... gek genoeg vind ik Engels soms makkelijker dan Nederlands en ik heb het met name door het internet allemaal geleerd met de they slash them."	Stephan Bouwman (Qmusic)
Ezelsbruggetjes	"Ehm... ik vind het moeilijk, dus ik heb ezelsbruggetjes. Sam Smith is dus een band. Punt. Demi Lovato is een band."	Stephan Bouwman (Qmusic)
	"Ja negen van de tien keer kom ik er dan op terug. Dan zeg ik: kutzooi, ik ben zó voorzichtig. Weet je wel. Elke keer probeer ik er helemaal rekening mee te houden, en dan leg ik ook mijn ezelsbruggetje uit."	Stephan Bouwman (Qmusic)
Gebruik genderneutrale voornaamwoorden	"Deze persoon."	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
Gender duidelijk uit voorgesprek	"Wat ik meestal even doe, vlak voordat ze in de uitzending komen, dat ik heel kort even met ze spreek."	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	"Dus had ik er in het gesprek achter gekomen: hé, dat is een vrouw."	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Genderneutraal taalgebruik soms gebruiken	"En alles er tussenin."	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)

	“Ik ga er ook meer op een speelse wijze mee om.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
Genderneutrale beroepstermen	“Maar ja, leraar... ja, dan ben je in mijn ogen, ben je gewoon leraar of docent.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
	“Ik vind... beroepstermen prima. Beroepstermen prima. Laat ik met liefde los.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Genderneutrale voornaamwoorden uitschrijven	“En schrijf het vooral voor me uit, dan doe ik het goed.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Naam in plaats van voornaamwoord	“Ik probeer altijd die naam gewoon erbij te houden, want dan blijft het ook... dan blijft het persoonlijk. En hoeft je eigenlijk ook dus niet daarover na te denken.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
Niet naar gender vragen/niet vragen naar gender	“Dus eh... ik zou het niet zo snel aan iemand zelf vragen. Dat is... kan natuurlijk heel pijnlijk overkomen.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“We zullen nooit vragen van: hoe wil je aangesproken worden?”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Om genderneutrale voornaamwoorden heen praten	“Ik probeer er dus omheen te lullen. Omdat ik op het moment dat ik heel duidelijk hen ga benoemen, bij Sam Smith, dan krijg ik ook weer appjes uit het andere kamp. Dan krijg je weer de ‘wokegedoe’, blablabla. Dus ik probeer het super neutraal te houden. Ik voel me niet comfortabel genoeg nog bij het gebruik van hen. Ik weet dat onze luisteraars ook nog niet zo ver zijn.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Dus dan denk ik: dan kan je het beter gewoon omzeilen.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Dus daarom werk ik eromheen en zeg ik gewoon iemands naam, als ik het weet.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation

	“En ik probeer eromheen te werken door zijn naam te noemen...”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Proberen goed te doen	“Ik probeer er echt rekening mee te houden.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Sam is een man	“Ik denk gewoon heel simpel omdat ik dan meer Sammen ken die mannelijk zijn.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Dat is voor mij toch wel een man.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Nee, Sam is in mijn hoofd een man.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“Maar een goeie vriend van mij heet Sam, dus ik denk dat het... ja, dat zit er gewoon in of zo.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“Omdat ik denk dat Sam een jongensnaam is.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Ja, dat is... dat is gewoon eigenlijk gebaseerd op hoeveel vrouwen ken ik die Sam heten?”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Want ik... ik koppel Sam gewoon heel erg... of ten minste, ja. Ik koppel Sam gewoon heel erg als jongensnaam.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
Sam kan ook een vrouw zijn	“Er zijn ook vrouwen hoor, die ik ken, die Sam heten.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
Verantwoordelijkheid redactie	“Dan... ja, hoop ik dat mijn redactie ze, en dat zijn ze denk ik ook wel, zo gevoelig is om dat dan wel mee te nemen.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“En dan vraag ik ook altijd: Is het een man of een vrouw?”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Voornaamwoorden vermijden bij genderneutrale namen	“Dan zal ik nooit Hennie als hem of haar betitelen. Dan zou ik altijd... dan zal ik dat vermijden.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Ik vind het persoonlijk allemaal erg ingewikkeld. Dus ik merk dat ik er dan een beetje omheen ga, of	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)

	zo. Dat ik dat soort woorden vermijd.”	
Vrouwelijke vs. mannelijke beroepsterm	“Zeg maar, dat een directrice misschien minder autoritair voelt of wat dan ook.”	Bas Menting (Radio 538)
	“En misschien zal ik de andere dag lerares zeggen, maar niet heel bewust.”	Stephan Bouwman (Qmusic)

GENDERNEUTRAAL BIJ DICHTBIJ STAANDE PERSONEN

Code	Quote	Respondent
Genderneutraal taalgebruik eerder gehanteerd bij dichtbij staande mensen	“Tenzij ik dus iemand aan de telefoon zou hebben die dat bewust wil, want dan zou ik het meteen doen.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Bennie van de varkens aan de telefoon heb, dan zou ik wel gewoon even benoemen: je vindt het prettig als ik hen zeg. Zeg maar, dan zou ik het denk ik op zo’n manier neerzetten.”	Bas Menting (Radio 538)
Komt weinig voor in directe omgeving	“Ik heb nog niet het gevoel dat... en dat is gewoon heel erg in mijn eigen bubbel, hè. Dus dat is ook gevaarlijk. Maar in mijn eigen omgeving merk ik niet dat iemand hier écht mee bezig is.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Persoonlijk maken	“En maak het heel klein.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“In het 1-op-1 vind ik het heel belangrijk inderdaad. Dus dat je... dat je mensen echt ziet om wie ze zijn en wat ze doen.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Wel gebruiken in persoonlijke gesprekken	“Dan heb ik liever in het 1 op 1-contact aan de telefoon, dat ik daarin het voorbeeld geef.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“Ja, sorry. Mag ik wat zeggen? Ja, ik ben non-	Radiopresentator op een landelijk radiostation

	binair, dus ik wil niet dat je me hij of zij noemt. Nou, dan ben ik daar helemaal oké mee, hè?	
Niet herkenbaar	“Als in: vooral omdat ik ook niet... ja, ik bedoel: Ik kan me er niet in verplaatsen, ik weet niet hoe het is.”	Stephan Bouwman (Qmusic)

MOET NIET TE VEEL OPVALLEN

Code	Quote	Respondent
Beter niet te veel aandacht	“Ik wens en hoop... ook voor de mensen die daar waarde aan hechten, dat het een soort stille revolutie is.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“Dus ik hoop altijd dat ik ergens in dat... in dat stille midden mezelf ook bevind. Die gewoon... ja, rustig zijn weg vindt en zoekt en door persoonlijke ontmoetingen die veranderingen doormaakt.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“Ik denk dat we het ook niet moeilijker moeten maken dan het is.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Niet doorslaan	“En dat... dus ik vind: doe het gewoon... doe het ook niet betuttelend. En doe het ook niet een soort hielentikkend, want dat heb je ook nog weleens.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
Niet extra benadrukken	“Geen extra nadruk erop leggen.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“Maar laten we het hebben over waar we je voor hebben uitgenodigd.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“Ik denk ook dat als iemand genderneutraal... zich daarmee... als dusdanig wil identificeren... heeft het denk ik ook geen zin dat dat vervolgens heel die persoon zijn persoonlijkheid is.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)

	“Dat het daardoor misschien ook zijn kracht verliest en juist, maar dat... hoe ik dat vaak opvat, als ik de radio of de tv aanzet, en elk programma is mij aan het vertellen hoe ik ergens mee moet omgaan. Dan word ik ineens heel recalcitrant.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
--	--	--------------------------

DEFINITIE GENDERNEUTRAAL TAALGEBRUIK

Code	Quote	Respondent
Definitie genderneutraal	“Een zanger, een leraar, een juf en een meester is niet... dat is niet genderneutraal. Daar zou je leraar moeten gebruiken...”	Bas Menting (Radio 538)
	“Taalgebruik die niet wijst op één geslacht. Dus niet het gebruik van hij of zij, maar ja... genderneutraal, dus het is dat je niet iemand aanspreekt, of vanuit gaat dat iemand als een man of vrouw wordt aangesproken.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Maar hoe ik het genderneutraal taalgebruik... is gewoon taalgebruik zonder dat je aangeeft of je tegen een man of vrouw praat.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Met... jongens, meisjes, mannen, vrouwen eh... en non-binaire mensen. En iedereen is anders, of identificeert zich anders. Hoe je dat ook ziet. En... en... op radio probeer je natuurlijk zo inclusief mogelijk te zijn voor iedereen die luistert.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“Het vervangen van woorden die direct in verbinding staan met een	Stephan Bouwman (Qmusic)

	gender. Dus hij, zij, lekker bezig man. Dat soort dingen.	
	“Dat is taalgebruik waarbij je niet aangeeft of iemand van het mannelijk dan wel vrouwelijk geslacht is, maar dat je dat in het midden laat. Dus een presentator is een presentator en het woord presentatrice gebruik je dan niet meer.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Nou, het is een soort beweging die op gang is gekomen, die blijkbaar eh... het een soort van mogelijk maakt dat mensen aangesproken worden op een manier die zij prettig vinden, maar ja. Goed. Die grammaticaal dus helemaal niet klopt.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)

ROL VAN LUISTERAARS IN PROGRAMMA

Code	Quote	Respondent
Luisteren naar luisteraars	“Ja, daar probeer ik dan aan te sluiten bij hoe onze luisteraars daarnaar luisteren.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Mensen moeten zich prettig voelen	“Tenzij ik dus iemand aan de telefoon zou hebben die dat bewust wil, want dan zou ik het meteen doen.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Zeg maar, gewoon... als iemand dat wil, dan doe ik dat.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Als de geïnterviewde, of de desbetreffende persoon daarom vraagt, dan vind ik het heel netjes.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Ik vind dat iedereen zich betrokken moet voelen bij mijn radioprogramma, en ik wil dat niemand zich gekwetst voelt of zo.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)

	“Als ik daar sommige mensen mee kwets, dat is wel het laatste wat ik wil.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Ik wil verder ook niemand kwetsen of tegen zijn hoofd sto... tegen hét hoofd stoten... haar hoofd!”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“Ik vind dat iedereen erbij moet horen.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Voor mij is het dagelijkse kost, maar voor heel veel mensen die zich blootstellen op de radio, die bellen of die gast zijn, of geïnterviewde zijn, die vinden dat gewoon teringspannend. Dus je wil diegene ook op zijn gemak stellen.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	Maar dat... ik vind wel... als je iemand aan de lijn hebt, wil je diegene gewoon met een leuk gevoel laten ophangen.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Ik vind dat iedereen zich welkom moet voelen.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“Als een luisteraar aangeeft van hé, ik ben non-binair, ik zou graag zo willen aangesproken. Dan ga ik echt mijn best doen om dat goed te doen, want... iedereen is welkom, wat dat betreft.	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
Radio is voor iedereen	“Je bent je wel heel bewust van dat het voor iedereen is. Want iedereen kan luisteren.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	Maar inclusief is bij Q wel altijd al een ding geweest, van: je maakt het voor iedereen en iedereen hoort erbij. Dat een beetje...”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Radio verbindt	“Dat is echt... het toffe van radio. Dat je... je luistert alleen, maar je weet dat je niet alleen luistert.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)

OVERIG

Code	Quote	Respondent
Eigen verantwoordelijkheid	“Kijk, tuurlijk is het logisch dat je niet de hele tijd gaat lopen schelden. Maar... er wordt ook een beetje een soort common sense verwacht.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
Genderneutraal taalgebruik niet heel belangrijk	“Ja, dat vraag ik me af, of het echt zo belangrijk is allemaal.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
Initiatief vanuit non-binaire personen zelf	“Dus ik vind het oké als iemand het zelf aangeeft, maar ik zou daar denk ik niet bewust zelf naar vragen, omdat het... niet op dit moment hè.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Nee, ik heb een beetje voor mezelf bepaald: mensen laten het weten.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
	“Ik denk dat het een gezamenlijke taak is, ook van de persoon die op een bepaalde manier aangesproken wil worden om zich te uiten van: ik wil zo aangesproken worden.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Keuzes Sam Smith willen snappen	“Ja. Ja, en ook gewoon zijn verhaal snappen.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
Niet aanpassen	“Ja. Ik blijf dat ook gewoon doen, ofzo.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
Nieuw verzonnen genderneutraal voornaamwoord is een goed idee	“Ja, dat is misschien... dat vind ik helemaal geen slecht idee. Nee, dat vind ik echt helemaal geen slecht idee.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“En dat vind ik, ja, logischer dan ehm... dan een bestaand woord, een soort van... ja, snap je?”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
Radio is herkenbaar voor de grootste groep	“Je wil het voor de grootste groep het meest herkenbaar maken.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Radio is veranderd	“Terwijl de radio juist veel... wat truttiger is geworden.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Daar zijn we nu heel erg overheen, dat radio... is	Mark van der Molen (NPO 3FM)

	meer volwassen en veel meer toegankelijk en familiegericht, en gezinsgericht.”	
Respect tonen is belangrijk	“Kijk, als je maar respect hebt voor alles en iedereen.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Ik vind dat het goed is dat we het aankaarten, maar ik vind ook dat we... ervanuit moeten gaan, van het goede van een mens en dat iedereen zijn best doet om elkaar niet te kwetsen.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Maar meer omdat ik dan gewoon denk van: oh, ik zou überhaupt, die grap dan nu niet leuk of te makkelijk vinden.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
Randstad is er meer mee bezig	“Ik kan me voorstellen als je heel veel Amsterdammers zou hebben, meer randstedelingen, dat je er misschien wel anders mee om zou gaan.”	Bas Menting (Radio 538)
Speelt onder kleine groep	“Daarbij speelt wel dat het echt voor een héél klein gedeelte van Nederland denk ik relevant is.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Want... want... wat ik zeg... ik merk... het is voor een heel klein gedeelte van Nederland relevant hè?”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
Taalgebruik is persoonlijk	“En het komt ook uit mijn mond, dus hoe ik praat, dat is niet hoe Frank praat. En dat is ook niet hoe een vrouw of een non-binair persoon een aankondiging zou doen.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
Tool om gender aan te geven	“Ja, als je de app nu weer opent, laat mensen effe op een knop drukken met: ik identificeer me als man, vrouw, non-binair, of wil ik niet zeggen. Whatever. En dat dan iedereen een	Stephan Bouwman (Qmusic)

	tekentje achter zijn naam heeft staan.”	
Verandering is geen probleem	“Maar ik vind het ook niet erg om... om te veranderen of zo. Ik vind dat het niet... ik vind dat... ja, verandering hoort erbij.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronia)
	“Ik vind dat ook wel lastig hoor. Ten minste, niet... niet lastig om te luisteren, want ik veroordeel het niet of zo, maar ik merk wel: oh fuck, dit is wel iets wat ik dan ook zelf... iets mee moet doen.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
Voorbeeld uit radioshow	“Ik heb wel één keer een... iemand aan de lijn gehad. Die stuurde een appje. Dat was *naam *. En had een leuk verhaal. En dan bel ik *naam * terug. En *naam* nam op als een man.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Renate identificeert zich tegenwoordig als vrouw. Is wel echt een mooi verhaal. Is gewoon op veel latere leeftijd, is nog samen met zijn vrouw, en die accepteerde het allemaal en die is daar heel open in.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Waarom niet?	“En waar het voor mij denk ik ook heel erg wringt, is dat de tegenargumenten gebaseerd zijn op niks.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
	“Als het zó belangrijk is voor iemand... boeien! En jouw tegenargument is niet dat het belangrijk is voor jou. Jouw tegenargument is alleen maar: waarom moeten we veranderen omwille van persoon A? Dan denk ik: ja, do I give a fuck man?”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Weinig in verdiept	“En omdat ik gewoon niet helemaal weet hoe hij erin zit, en dat is gewoon puur	Henk van Steeg (NPO Radio 5)

	dat ik me niet in hem heb verdiept.”	
Zender	“538 is ook niet de zender die hier heel progressief in is.”	Bas Menting (Radio 538)
	“Ik denk als je dat nu gaat doen, dat dat nog redelijk wat weerstand oplevert. Ik zou heel erg begrijpen als een 3FM dat doet. Maar ik denk dat dat bij onze luisteraars wel wat weerstand zou opleveren.”	Bas Menting (Radio 538)
	Veronica heeft sowieso een wat oudere doelgroep. Want we draaien wat oudere muziek. We hebben een mannelijker imago, wat dat dan ook moge zijn. Maar... ja... hè van oudsher wat mannelijk imago in ieder geval, of een... stoer imago als je het wat neutraler wil houden.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“En dat 3FM... is dus wat jonger. Misschien ook wat stedelijker, ten minste dat was mijn gevoel heel erg bij 3FM, want dat... daar werken wat jongere mensen, wat hippere mensen. Vaker uit de randstad. Dat is een eetje de vibe of zo. Dus dat is... ook... hè als je het over steden hebt, of dorpen of zo, dan... terwijl dat bij 3FM was dat meer... dat volgens mij is dat nu ook wel anders hoor, maar dat had een wat stedelijker karakter. Dus dat zit echt in verschillende dingen, in leeftijd, in taalgebruik, in... ja... welke dingen je eruit licht van waar mensen wonen.”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)

	“Hetzelfde als: ja god, we hebben met name blanke luisteraars uit Brabant.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Die i.p.v. hij	“Ik zou gewoon vragen hoe die het feest gaat vieren.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Iemand die zich daarvoor inzet is Sam Bakker, want die gaat foto’s maken voor het goede doel.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“Maar ook een appje van Sam Bakker. Die doet een fotoproject...”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Ik weet als geen ander dat als je geen kandidaten hebt, dan wordt het allemaal heel treurig wat je verzonnen hebt, en Sam, die heeft vanmiddag een fotoshoot in Utrecht.”	Mark van der Molen (NPO 3FM)
	“Nou, dan zegt Sam waar die foto’s van maakt.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
	“En dan moet ‘ie uitleggen hoe die slecht zijn werk heeft gedaan.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
‘ie	“Want dan gaat ‘ <u>ie</u> ... Niet ‘ <u>ie</u> , dan gaat Bennie vervolgens vertellen... waar ‘ <u>ie</u> de grootste heeft.”	Bas Menting (Radio Veronica)
	“Gaat ‘ie zelf zijn probleem uitleggen. Nou, dat gaat ‘ie dan doen.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Nou, dan vertelt ‘ie er dan over.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Nou, daar gaat ‘ie dan over vertellen dat het heel duurzaam is enzo.”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Dan zegt ‘ie waarschijnlijk: nou, goed idee!”	Bert Haandrikman (NPO Radio 5)
	“Onderdeel van Me kan worden, 1 oktober komt ‘ie naar de Ziggo Dome, in Amsterdam.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“Er is een album gemaakt over het album wat ‘ie dus heeft gemaakt.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)

	“En ik ben heel benieuwd wat ‘ie over Me laat zien. Sam Smith.”	Henk van Steeg (NPO Radio 5)
	“dan staat ‘ie in oktober in de Ziggo Dome.”	Ivo van Breukelen (NPO 3FM)
	“... dus ik wil weten wat ‘ie, waar die naartoe gaat.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“1 oktober staat ‘ie in de Ziggo Dome.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“... dat ‘ie non-binair is, dat moet ‘ie zelf weten.”	Radiopresentator op een landelijk radiostation
	“Ja, het lijkt wel een beetje dé week van Sam Smith, want vandaag brengt ‘ie een nieuw album uit, Me...”	Sander Hoogendoorn (Radio Veronica)
	“En dan moet ‘ie uitleggen hoe die slecht zijn werk heeft gedaan.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
	“Denk dat ik heel erg nadruk leg op het feit dat ‘ie, of ‘tie dingen altijd last minute doet. En of ‘ie dat ook met z’n projectjes doet op school verder.”	Stephan Bouwman (Qmusic)
Persoonlijk voornaamwoord tweede persoon	APARTE TABEL	

BIJLAGE IX – SELECTIEVE CODES

In deze bijlage zijn de selectieve codes te vinden, die geformuleerd zijn aan de hand van de derde fase van de analyse volgens de grounded theory approach. Deze data die voortkwam uit de interviews, is uiteindelijk teruggebracht tot onderstaande codes. Dit zijn tevens de tussenkopjes die te vinden zijn in hoofdstuk 4.

- Definitie genderneutraal taalgebruik
- Negatieve opvattingen genderneutraal taalgebruik
- Positieve opvattingen genderneutraal taalgebruik
- Genderneutraal taalgebruik is moeilijk
- Verantwoordelijkheidsrol radiopresentatoren
- Genderneutraal taalgebruik door de tijd heen
 - o Gewoonte/traditie
 - o Toekomst van genderneutraal taalgebruik
- Luisteraars
- Toepassing genderneutraal taalgebruik
- Stijlregels